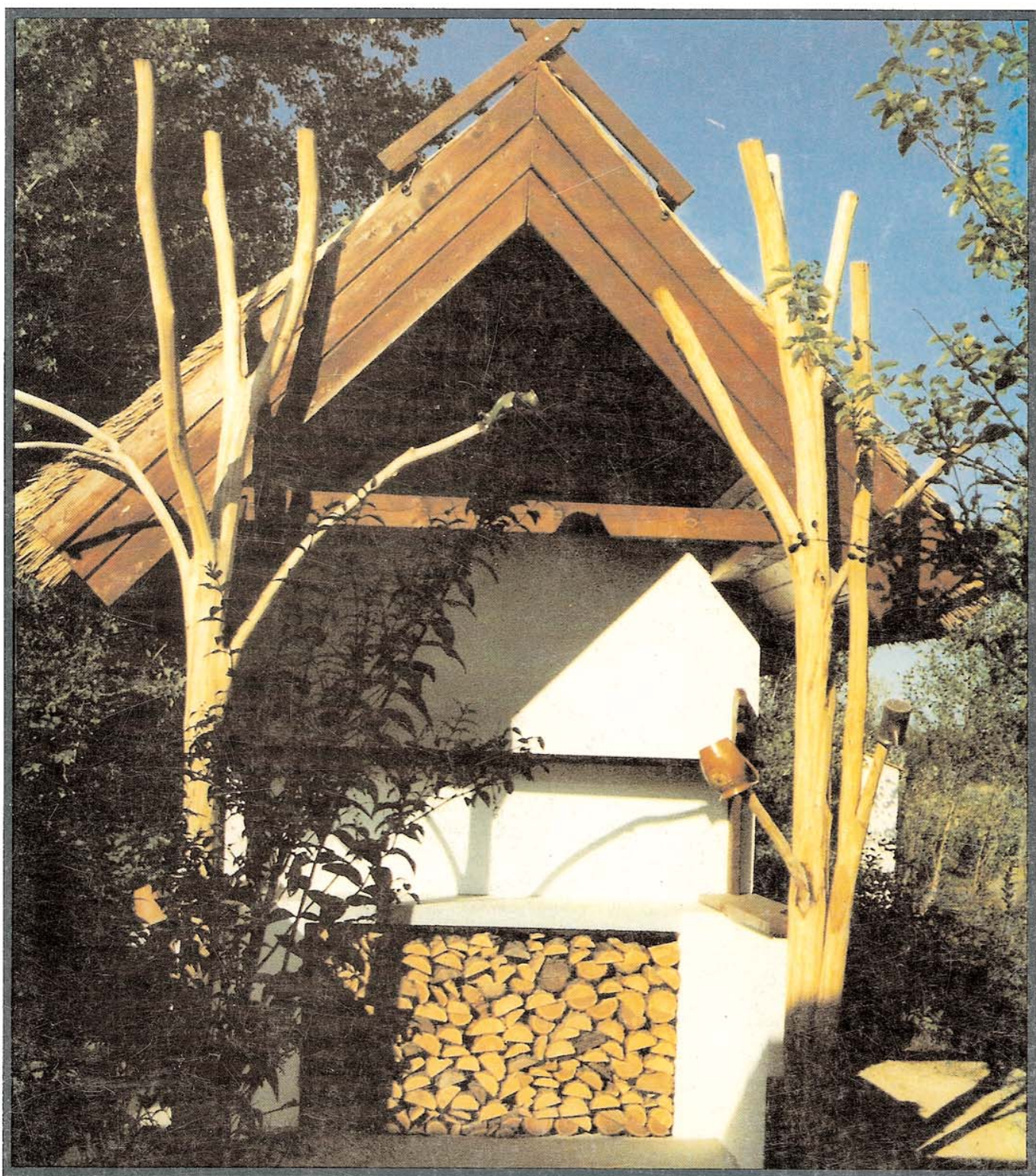
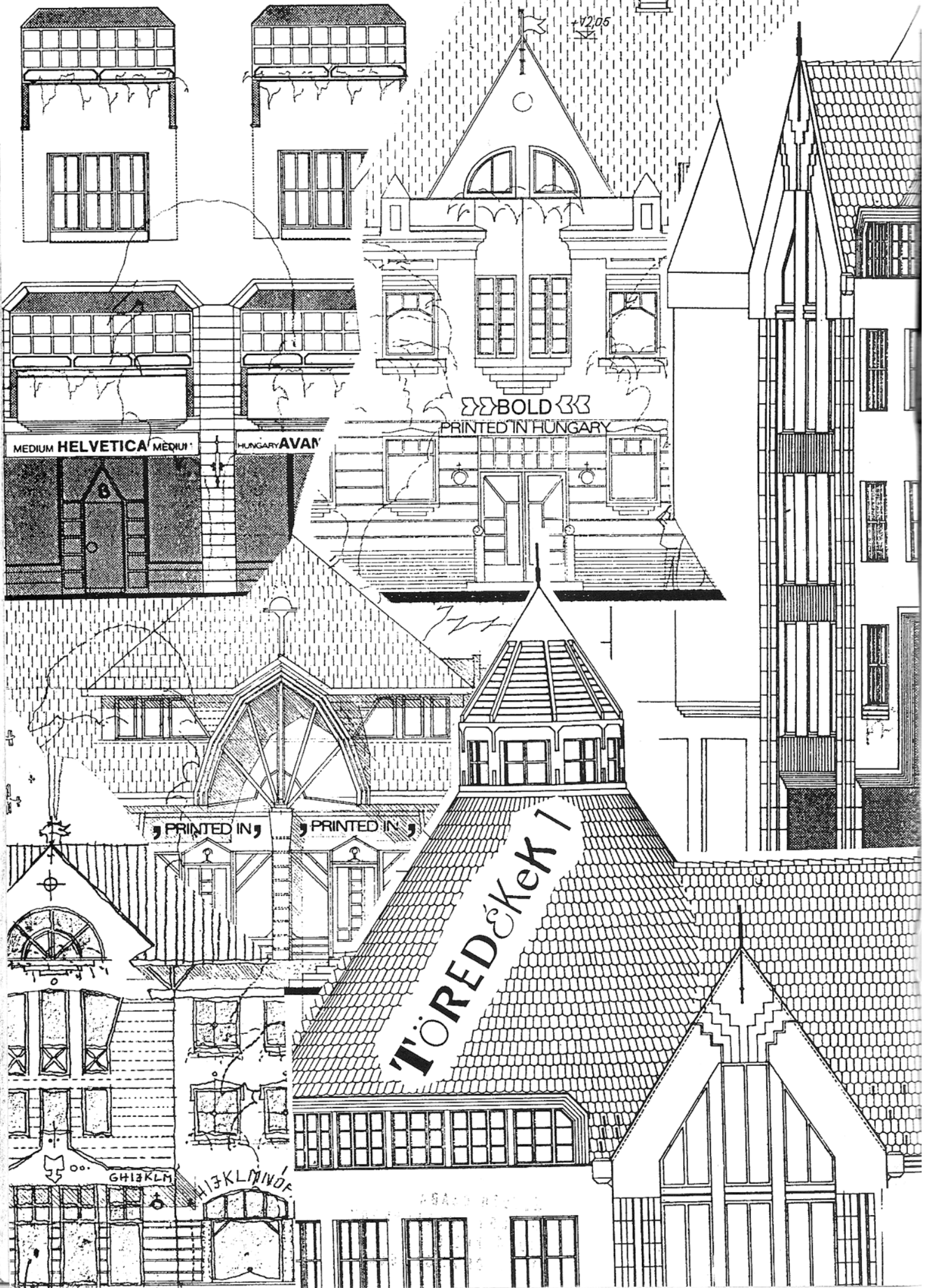

ORSZÁGÉPÍTŐ

Építészet Környezet Társadalom
A Kós Károly Egyesülés
negyedéves folyóirata

94/3

42,05

BOLD
PRINTED IN HUNGARY

MEDIUM **HELVETICA** MEDIUM

HUNGARY **AVANT**

PRINTED IN PRINTED IN

TÖRED & KEK I

GHIJKLM

GHIJKLMN

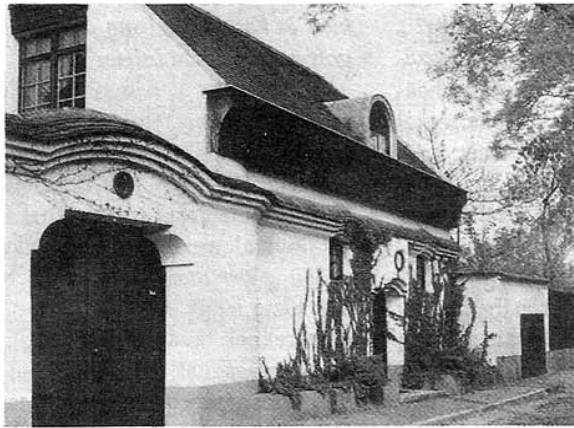
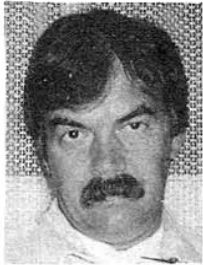
AGAS

ORSZÁGÉPÍTŐ

ÖTÖDIK ÉVFOLYAM

HARMADIK SZÁM

-
2.	Kálmán István	Ami megtörtént, és ami megtörténhetett volna (A magyar adóreformról)
<i>Was geschah und was geschehen könnte (Über das ungarische Steuerreform)</i>
5.	Makovecz Imre	A világkiállítás új honfoglalás (Lakatos Pál interjúja)
<i>Die Weltausstellung ist eine neue Landnahme (interview)</i>
8.	Török Ferenc	Az EXPO vatikáni pavilonjáról (Hankó Ildikó interjújának részletei)
<i>Über das Pavillon des Vatikans an der Weltausstellung (interview)</i>
9.	FARKAS GÁBOR MUNKÁI <i>Werke des Architekten Gábor Farkas</i>	
-

Probstner János keramikus keckeméti lakóháza

-
11.	Beszélgetés Farkas Gáborral, tervek és épületek
<i>Gespräch mit Gábor Farkas, Pläne und Gebäude</i>	
29.	Huszonnégy keckeméti építész bemutatkozása
<i>Vierundzwanzig Architekten aus Kecskemét stellen sich vor</i>	
ALBRECHT LÁSZLÓ, BOROS PÁL, BOZSÓDI CSABA, BRENYÓ PÉTER, FAZEKAS MIHÁLY, GIBA PÉTER, KATKICS TAMÁS, KOVÁCS GÁBOR, LIGETVÁRI ISTVÁN, LITKEI TAMÁS, MARTON TIBOR, PAKSI CSABA, PANKOTAI GYULA, PALKÓ PÉTER, POPOVITS MÓNKA, SZENTÉSI ZOLTÁN, B. TÓTH JÁNOS, † TÓTH CZIFRA TAMÁS, TÓTH TAMÁS, VAS TIBOR, VASS-EYSEN ERVIN, VÁRKONYI PÉTER, VÁSÁRHELYI DÁNIEL, VENCZEL TAMÁS		
60.	† Bodor Ferenc	Az utolsó rádióinterjú (Bodor Ferencel Budapestről beszélget Sipos Júlia)
<i>Das letzte Radiogespräch über Budapest</i>
63.	Hírek <i>Nachrichten</i>	
-

A címlapon a Farkas Gábor saját tanyáján épített melléképület, a hátsó borítón a Kecskemét, Móricz Zsigmond utca 2-4 sz. alatti üzlet- és lakóház (Farkas Gábor és B. Tóth János) fényképe látható. A keckeméti anyag fotóit Walter Péter, Koczka István és Farkas Gábor készítették. A borító két belső oldalán Farkas Gábor tervmontázsai láthatók.

A folyóirat rendszeres támogatói az ORSZÁGÉPÍTŐ Alapítvány és a KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS tagszervezetei: AXIS Építésziroda Kft., B+D Belsőépítészeti és Design Kft., BÍOKÖR Kft., DÉVÉNYI és TÁRSA Kft., EKLER Építésziroda Kft., É-11 Építész Kft., FARKAS és GUHA Építész Kft., FELÜLETKÉMIA Kft., FORMA Rt., KAPOSTERV, KÖR Építész Stúdió Kft., KÓSZEGHY Építész Bt., KUPOLA Kft., KVADRUM Kft., MAKONA Tervező KFT., PAGONY Táj- és Kertépítész Kft., PARALEL Kft., SÁROS és TÁRSA Építésziroda Bt., TRISKELL Kft., E számunkat támogatták: AUTRADE Kft., Budapest, valamint a keckeméti BAUSTAR Kft., BAUSYSTEM Kft., ÉPÍTÉSZMŰHELY Kft., ÉPTERV Kft., FARKAS és GUHA Építész Kft., 7. DIMENZIÓ Építésziroda, KOBOLD Bt., MANZARD Bt. MVM Villamosiroda, PIAC Marketing Üzletközpont, PIRAMIS Kft., PROMPT Kft., STYLBAU Kft., THERMONIVÓ KFT., VITAGÁZ Kft.

ORSZÁGÉPÍTŐ – A Kós Károly Egyesülés folyóirata. Megjelenik negyedévenként. Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány, 1074 Budapest, Barát utca 11. Felelős kiadó Kampis Miklós, szerkesztőség: a Kós Károly Alapítvány címen. Telefon: 2023-837, üzenetrögzítő: 1417-823. Felelős szerkesztő: Gerle János. E szám elkészítéséhez Farkas Gábor és munkatársai nyújtottak segítséget. Nyomás: VEL Kft., Budakeszi. Szedés: SZOBA Kiadó.

Számaink előfizethetők az Alapítványtól igényelt csekken, illetve az Alapítványnál. Egy szám ára hírlapárusoknál és könyvesboltokban 250 Forint, előfizetőinknek 220 Forint.

ISSN 0966-0069

Kálmán István
**AMI MEGTÖRTÉNT,
ÉS AMI MEGTÖRTÉNHESETT
VOLNA**

- A MAGYAR ADÓREFORMRÓL -

A Kós Károly Egyesülés Szabadiskolája a rendszerváltás idején meghirdetett programjában a kommunista hatalom alól felszabadult népek szociális és gazdasági újjáalakításának lehetőségeivel foglalkozott. A fő kérdés az volt, hogy a Kelet-Európában végbemenő radikális változások kezdeményezői lehetnek-e egy össz-európai társadalmi átalakulásnak; cselekvési lehetőségeink felismerésében egymásra találhatunk-e a „Közös Európai Ház” felépítésében?

A kelet-közép-európai fórumok kerekasztal-megbeszélésein nyilvánvalóvá vált, hogy a privatizáció, piacgazdaság, szociális védőháló, stb. nyugatról behatoló, valóságtól elidegenedett eszmék nem alkalmasak az új, emberhez méltó társadalom megteremtésére. „Nem több piacra, hanem új eszmékre van szükség!” – írta Rolf Heinrich, az Új Fórum egyik alapítója.

Most, négy esztendő elteltével fel kell tennünk a kérdést: megtörtént-e az áttörés Kelet-Közép-Európában, vagy csak annyi történt, hogy a bolsevik ideológia hatalmát az új hatalom ideológiája váltotta fel? Reményeink megvalósulása helyett a jövőben mulasztásaink következményeit kell megélnünk, vagy lehetséges, hogy végleg elveszítettük a jövőnket? Ezekre a kérdésekre csak akkor adhatunk pozitív választ, ha tudjuk, hogy egy nép történetében – éppúgy, mint minden ember biográfiájában – egyidejűleg van jelen az, ami megtörtént, és ami megtörténhetett volna. Társadalmi változást nem lehet kívülről létrehozni; az mindig csak egy egész nép folyamatos küzdelmeinek eredményeként jöhet létre. A bolsevizmusnak az 1956-os magyar szabadságharc vetett véget, de utána át kellett élnünk a szabadságharc leverésének következményeit. Belső gyengeségeink és a külső erőszak mindig találkoznak. 1989-ben talán a belső gyengeség volt erősebb. A hatalom megszerzésére – és nem megszüntetésére – törekvő pártok programjaiból hiányoztak a jelen valóságát megragadni képes praktikus gondolatok. A hagyományokból, és a jövőt anticipáló ideológiákból nem lehet újat teremteni.

A Kós Károly Egyesülés feladatának tekinti, hogy a kormányváltással most bekövetkező ingalengésben megtalálja az egyensúlyt; képes legyen a *megtörtént* és a *megtörténhetett* volna együttlátására.

1989 után a szabad választásokkal hatalomra került kormányzó párt vállalta annak felelősségét, hogy megoldja a társadalmi átalakulás egyik legsürgetőbb kérdését: *mi történjék a nép vagyonával*. Megtörténhetett volna, hogy a magántulajdon és a „társadalmi” tulajdon visszasságainak tapasztalataiból a termelőeszközök vagyonzsága helyett megszületik a használatukat biztosító szociális törvény. Korábban Európában (Rudolf Steiner), és nálunk is (Liska Tibor) történtek már ezirányban kezdeményezések.

Most a szociál-liberális pragmatikus politika egyik legfontosabb feladata a költségvetési hiányt pótló, szociális feszültségeket enyhítő, vagy szinten tartó, export-orientált adórendszer kidolgozása.

A kommunista rendszer adminisztratív gazdasági irányítása mindenki számára áttekinthető, egyszerű, de az életől teljesen elidegenedett szisztéma volt. Az adórendszer, ha a politika szolgálatába állítjuk, rendkívül rafinált hatalmi eszközzé válhat, mivel az emberek számára áttekinthetetlen, és az értelme moralizáló ideológiával helyettesíthető. Ilyenkor a szakembereknek csak az a feladatuk marad, hogy észrevétlenül bevételeket teremtsenek az állam számára, aztán pedig növeljék ezeket.

Az adóztatás formája és módszere valójában része a „*hogyan akarunk együttélni a társadalomban?*” kérdésre adott válasznak. Arra a kérdésre kell tehát válaszolnunk, hogy „*hogyan szolgálhatja az adórendszer a mai, nemzetenként és kontinentálisan államokba és államközösségekbe tagolt emberi társadalmat?*”

Most, az új adópolitika életbelépésének idejében szeretnénk emlékeztetni az olvasót egy magyarországi „*megtörtént, és megtörténhetett volna*”-eseményre.

Az 1989-ben – a kelet-európai rendszerváltások évében – Heidelbergi nemzetközi fogyasztási adó kongresszus alkalmával munkacsoport alakult *Konsumorientierte Neuordnung der Steuersystems* (K.N.S.) néven. A csoport azt a célt tűzte maga elé, hogy kormányoknak és pénzügyi szakembereknek tanácsokat és szolgáltatásokat nyújt a modern piacgazdaságnak megfelelő adóreform kidolgozásához és megvalósításához. A csoport tagjai úgy gondolták, hogy a fiatal kelet-európai demokráciáknak gazdaságaik optimális fejlődése érdekében feltétlenül szükségük van ilyen támogatásra. Nyilvánvaló, hogy ehhez össze kell hangolni a gazdasági tevékenységet és az adórendszert. Még nyilvánvalóbb, hogy a piacgazdaság az állami pénzforrások igénybevételének mai mértéke mellett csak olyan adórendszerrel működhet optimálisan, mely garantálja a jövedelmek nem fogyasztásra szánt részének adómentességét. Ezért a fejlődő piacgazdaságok számára rendkívül fontos – sőt alapvető – követelmény, hogy a megtakarításokat és a vállalkozásokba történő befektetéseket ne büntessék adóztatással.

A K.N.S. csoport már 1989 őszén felvette a kapcsolatot azokkal a magyar és lengyel szakemberekkel, akik országukban az adóreform megvalósításán munkálkodtak. Így került sor 1990 március 19-20-án Budapesten Manfred Rose (a heidelbergi egyetem professzora) kezdeményezésére egy kétnapos konferenciára, melyen magyar és német pénzügyi szakemberek vettek részt. A konferencia témája *A magyar adórendszer reformja* volt. A magyar vendéglátók – valamennyien jelentős pozíciókat betöltő, ismert szakemberek – hat előadásban foglalkoztak a korábbi adózási formák tapasztalataival (forgalmi adó, vállalkozói nyereségadó, személyi jövedelemadó), és a továbblépés lehetőségeivel.

Az 1988-89-es magyar adóreformot az alábbi célkitűzésekkel dolgozták ki:

- a régi forgalmi adót értékadóval pótolni,
- fölébresztetni a lakosság adó-tudatát a személyi jövedelemadóval,
- a magyar adórendszert az európaihoz közelíteni,

- az egész adórendszert áttekinthetőbbé, konzisztensebbé tenni (torzítások elkerülése).

Mindezt lehetőleg úgy elérni, hogy senkit ne érjen veszteség; a vállalkozások és háztartások adóterhei ne növekedjenek, ugyanakkor ne csökkenjen az állam adóbevétele sem. Jelentős problémaként merült fel, hogy a forgalom után kell adózni, mely forgalom nem biztos, hogy pénzben realizálódik, illetve a magas infláció következtében a később realizálódó fizetés veszteséget okoz az adózónak – nem is beszélve a behajthatatlan tartozásokról.

A budapesti konferencián hat német professzor és vállalkozó tartott előadást az adórendszer fogyasztás-orientált szisztematikus történő továbbfejlesztéséről. Dr. Gadó Ottó, akinek jelentős szerepe volt az 1988-89-es magyar adóreform kidolgozásában, valamint az Adóhatóság és a Pénzügyminisztérium több munkatársa nagy érdeklődést mutatott az elhangzott reformjavaslatok iránt, addigra ugyanis világhírűvé vált, hogy az érvényes adórendszer nem szolgálja a magyar gazdaság lehetséges gyors fejlődését.

Az egyik legjelentősebb előadást Benediktus Hardorp, heidelbergi könyvvizsgáló és adószakértő tartotta. Szerinte a helynek és a kornak megfelelő adórendszer, melyet a társadalom polgárai méltányosnak és önkéntesnek tekinthetnek, meg kell hogy feleljen a mindenkori társadalmi tudatnak. „Az adóztatás történetét is ilyen társadalmi tudat-lépések kifejeződéseként érthetjük meg.” A jelenlegi és jövőbeni adórendszer nehézségei abból adódnak, hogy tudatváltás korszakában élünk, amelyben a régmúlt időkből eredő formák akadályozóan lépnek fel.

A teokratikus társadalmak uralkodói, s később az Isten kegyelméből uralkodó király legitim uralkodók voltak; az alattvalók elfogadták adóintézkedéseiket, ha olykor ellenkeztek is. A hierarchikus uralom a meglévő társadalmi erőforrásokra támaszkodott, és közvetett, kevéssé differenciált adóztatást alkalmazott (földbirtok nagysága, utcára néző ablakok száma, az aratás mennyisége, stb.). Az adóztatás független volt az egyéni teljesítőképességtől, s ezáltal védte a teljesítményt.

Jelentős tudatváltozás következett be, amikor az adóztatásnál az egyes ember gazdálkodásának eredményét vették figyelembe. Ehhez szükség volt a könyvelés időközben elsajátított technikájára. „Kialakult egy tudatforma, mely az egyedet helyzetével (sikerével vagy kudarcával) látja az államhoz viszonyulni, és ebből kiindulva próbálja megmérni. Ebben a kialakuló megváltozott mérték-tudatban bizonyos fokig a felvilágosult monarchia tudat-állapota áll előttünk, mely felteszi a kérdést: hogyan adóztassa igazságosan alattvalóit, milyen áldozatot várhat el tőlük. Emögött alig merül fel az a kérdés, hogy mekkorák az államháztartás szükségletei, és nem is gondolják, hogy ez a nyilvánosság ellenőrzése alá tartozik.

Ez az ellenőrzés azonban a parlamentarizmus kezdetével éppen e folyamat révén fejlődik ki: az adóztatás, mint közügy szabályozása során. A jövedelemadó (...) és kiegészítésül a vagyoadó (mint jövedelem-ellenőrző adó) lesznek (...) az adóztatás új formái.”

„A közvetlen adóztatási forma ebben a tudati állapotban jön létre.” A régi formák tovább léteznek az új, korszerű formák mellett. „kialakul annak a tudata, hogy az egyedi

adóalanyt teljesítőképessége szerint kell és lehet adóztatni. (...) éppen ezen adóztatási forma ész- és célszerűsége tekintetében manapság kétségek merültek fel, mivel a társadalmi tudat elkezdte felfogni, és alaposan vizsgálni az össz gazdasági összefüggéseket. Hogyan fejtí ki hatását egy adóztatási forma a konjunkturális ciklusra? Hogyan hat a gazdasági növekedésre, a társadalmi foglalkoztatottságra?”

A felmerülő kérdések egy újabb tudatváltás irányát mutatják. Ebből a felismerésből kell megtenni azokat a lépéseket, melyek az adóztatást a jelenben és a jövőben a társadalmi tudat változásának megfelelővé teszik. Ez azt jelenti, hogy az adózás az ösztársadalmi értékteremtést szolgáló elosztási eljárássá válik.

Az első ezirányban megtett lépés a forgalmi adó többletérték-adóvá való alakítása volt (ÁFA), ami a munkamegosztásos társadalmi értékteremtés végéhez kötődik. A többletérték-adó Európa valamennyi országában sikert aratott.

„A többletérték-adó formálisan mindenekelőtt a folyamathoz mindenkor hozzákapcsolódó értékteremtő lépést, és annak mértékét ragadja meg (ezért többletérték-adó); adóztatási célja azonban az értékteremtő folyamat vége. (...) Az értékteremtő folyamat további fázisai – vagy maga a folyamat – adómentesek kell hogy maradjanak. (...) A végső fogyasztó manapság alapjában tudhatja, hogy mekkora forgalmi adó terheli mindenkori fogyasztását, még akkor is, ha az egyes felhasználási módokra eltérő fogyasztási adó-kulcsokat róttak ki. Ismeri tehát – ennek az adófajtának – köszönhetően – az összértékalkotásból a közhatalomra eső részt, és megtanulhatja, hogy ez az adóztatás az értékteremtésre vonatkozó társadalmi elosztási eljárás. (...) A forgalmi adó ily módon nemzetközileg versenysemlegesé vált; már semmilyen befolyást nem gyakorol a vállalatok közti munkamegosztás módjára és formájára – bárhol legyen is a telephelyük. A vállalatok jogi formája sem játszik már szerepet ennél az adóformánál.”

„Vajon az, ami itt egyetlen adófajtánál végbement, tanulságul szolgálhat az egész adórendszer számára? Nem lenne észszerű, ha azok az adók is, melyek ma még – mint korábban a régi mindenfázis-bruttó-forgalmi adó – beépülnek az árak árába, s ebben az exporttal együtt átlépi a határokat, ugyanúgy kiemeltetnének az értékalkotás folyamatából, és terhük átkerülne a társadalmi értékalkotás végére, amint ez a forgalmi adó esetében egy adófajttal már megtörtént? Ez a kérdés egyben az adórendszer fogyasztás-orientált újrendezése felvetését jelenti.”

Ennek a rendszernek a kidolgozása (technikai kérdésről van szó) lehetővé tenné, hogy a régi, komplikálttá és áttekinthetlenné vált adórendszer, melyet csak a specialisták ismernek, egy világos, minden állampolgár számára érthető és hatásaiban kontrollálható, egyszerű adójoggá váljon. Az adókat a finanszírozás igényeihez lehetne igazítani, az adó-kivetést és -ellenőrzést egyszerűen, alacsony igazgatási költséggel lehetne megoldani.

Alapvetően érvényes, hogy minden adó bizonyos mértékű fogyasztásról való lemondást követel az adófizetőktől. Éppen ezért az adózás formájában felismerhetőnek kell lennie, hogy miért van szükség adózásra, mi az értelme. Az egyetlen olyan adózási forma, mely a piacgazdaság hatékonyságát nem korlátozza, a fogyasztás megadóztatása le-

het, mert a befektetések és az általuk elért teljesítmények maguk is bizonyos mértékű fogyasztásról való lemondást követelnek. A fogyasztási adó nem zavarja meg az árak irányítást jelző szerepét és a versenysemlegességet. Az adóztatást így a finanszírozás igényeihez lehet igazítani, el lehet kerülni a kríziseket, melyek abból adódnak, hogy a forgalom és a jövedelmezőség nem fedik egymást, és a forgalmi és jövedelemadó megzavarja a gazdálkodást.

Jelenleg a társadalmi munkamegosztás nem a gazdasági adottságokhoz igazodik, hanem az adózás előnyeit és hátrányait veszi figyelembe. A társadalmi értékteremtés egyének és társadalom közötti felosztása ezáltal áttekinthetetlené válik, márpedig csak ha ez áttekinthető, akkor tudja elfogadni a társadalom az adóztatást, mint az elosztás osztályozását.

„Egy adórendszer, mely áttekinthetővé teszi a valóságos viszonyokat és kitarja ezeket a társadalom tudata előtt, lehetővé teszi a társadalom számára az adórendszer megértését, így a vele való együttműködést is. Lehetővé válik, hogy a polgár véleményt formáljon, és hogy ennek folytán hatékony legyen; egy állam polgárai megérthetik, hogy államuk adóztatása a társadalmi élet szükséges eleme, és egyben saját megfontolandó közreműködésük eredménye.”

A jövő modern adórendszere az osztályozási eljárás lesz, melyben az adóztatás az értékteremtő folyamat végére kerül, azaz eltűnik az értékteremtés folyamatából, amely így adózási gátak és ösztönzések nélkül valósul meg – ezáltal áttekinthetővé és elfogadhatóvá válik.

A fogyasztási adórendszer kidolgozásánál természetesen figyelembe kell venni annak a gazdasági életre gyakorolt összes hatását, így pl. a tőkeképzésre és -transzferre gyakorolt hatásokat. Az adóztatás – mivel az értékalkotó folyamatból kikapcsoltuk – a tőkeképzést nem tudja megragadni. Azonban „a tőkeképzés fogyasztási adóztatással összekötött megkönnyítése csak akkor lesz elfogadható és megvalósítható, ha társadalmunk számol egyfelől a termelési eszközök tulajdonának tulajdonformái, másfelől az elfogyasztható magántulajdon tulajdonformái különbségével. A termelési eszközök tulajdona feladathoz kötötn kell hogy létrejöjjön és fennmaradjon, s feladathoz kötötn kell hogy áttevődjék a vállalkozói felelősség területére, valamint ilyen formában kell, hogy átöröklődjék: ha egy vállalkozó feladja vezetői feladatkörét, egy utódot („örökös”) kell helyébe állítani, aki ezt a feladatot őtána vállalkozóként – azaz a társadalom megbízottjaként – ellátja.” (vö.:Liska Tibor)

A tőketranszfer megadóztatása a legostobább dolog, mert egy jó vállalkozó esélyeit csökkenti, de a vállalkozásra alkalmatlanokat nem teszi tehetségessé.

Benediktus Hardorp a következő témákra is kitért:

- A nemzeti államháztartás-autonómia problémája a föderatív jellegű kontinentális államszövetségben
- A nemzetközi adózás összehangolásának kérdése, figyelembe véve a nemzetek feletti belső piaci viszonyok megteremtését
- A társadalmi igazságosságnak megfelelő fogyasztás-adóztatás
- Az adóztatás hatása a társasági jogban előírt könyvvitelre és nyilvánosságra

A teljes ismertetés meghaladná a rendelkezésünkre álló kereteket; csak az előadás rövid összefoglalását közöljük:

„A modern társadalom adóügye a többletérték-adóval elsőként fejlesztett ki egy olyan adót, amely nem egyedi tényekhez, vagy (a vállalatoknál, stb. megjelenő) egyedi gazdasági jelenségekhez kapcsolódik, hanem egy osztályozással meghatározott tényállást tesz meg az adó kapcsolódási pontjává. Azt kérdezi: befejeződött már az értékteremtés, vagy még nem? A munkamegosztásos társadalmi értékteremtés befejezte után a magán végfelhasználást akarja megragadni. A forgalmi adó-reform során (amely a régi bruttó-forgalmi adót a többletértékadó-formát öltött nettó-forgalmi adóval váltotta fel) – mint valami évszázadjelzőben – világossá vált, mai alapjában a mi társadalmunk adózási ügyében érvényesül: az adóztatás áthelyezése az értékteremtő folyamat végére, az értékteremtő folyamat megszabadítása minden adóztatási kényszertől és -formától. Az adóztatás kialakítása számára ez azt jelenti: az egész adóztatásnak el kell tűnnie a társadalom értékteremtés-áramából, és át kell helyeződjenek ennek a végére. Ezt valósítja meg a fogyasztás-adóztatás.

A fogyasztás-adóztatás a határok fölött is versenysemleges. Semleges a vállalati formákkal szemben, és nem terheli a tőketranszfert. Hatása megkönnyíti a tőkeképzést, és felszabadítja az adóteher alól. Lehetővé teszi, hogy egy államszövetség – például az EK – egyedi államai számára a nemzeti államháztartás-autonómiát, és tompítja (vagy megoldja) az államok közti adóharmonizálás problémáját. Megszabadítja a vállalatok gazdasági könyvvitelét a jelenlegi adóztatás hamisításra készítő tendenciájától, és (első ízben) lehetővé teszi a tényleges teljesítőképesség szerinti adóztatást. Elősegíti a tőke szociális feladatvállalását (Sozialbindung), amennyiben hozzáillő tulajdonformát fejleszt ki a termelőeszközök tulajdona számára, amely figyelembe veszi ezen eszközök – társadalmilag nézve – bizonyos jelleget. Elősegíti a társadalom demokratizálódását, mivel áttekinthető adózási formák révén társadalmi tudatosságot alakít ki, s ezáltal hozzájárul az állam és adórendszere társadalmi elfogadottságához. A fogyasztás-adóztatás ezáltal oda vezet, hogy a társadalom a maga számára egy új tudatképzést hajt végre, vagyis a társadalom intézményesített tudatelemeiben (mint az adózásban) önmagára talál. A társadalom így áttekinthetővé vált létformái elősegítik polgárainak individuális lét kibontakozását; ezáltal tendenciájában a társadalmi jólét is növekszik – az egyéneké és az egészé egyaránt.

Az 1990-es budapesti tanácskozáson jelen volt a modern magyar adórendszer gondolata, de hiányzott – vagy talán nem volt elég erős – a megvalósítás akarata. Így jelenünkben és jövőnk számára együtt él az, ami megtörtént, és ami megtörténhetett volna.

Lásd bővebben: Országépítő 91/1 - A földkérdésről (Kálmán István)
Országépítő 92/3-4 - 1989-92 - áttörés Kelet-Közép-Európában (Kálmán István)

3. PART 93/17 - A szociális organizmus hármastagozódása és a kelet-európai áttörés (Kálmán István)

A szövegben szereplő Hardorp-idézeteket Siklaky István fordította

A VILÁGKIÁLLÍTÁS ÚJ HONFOGLALÁS

Lakatos Pál interjúja Makovecz Imrével

Jerzy Nowak lengyel történész mondta nem is olyan régen a magyar választásokra utalva: az MDF abban tévedett, hogy azt hitte, Kossuth népével van dolga, közben Kádár János népével kellett szembenéznie.

En ezzel a véleménnyel nem értek egyet. Nem értek egyet azzal, ha egy négyéves történelmi időszakot utólag minősítenek. Azért nem értek egyet, mert én nem négyéves időszakokban élek, hanem születtem valamikor, és nem tudom, mikor fogok meghalni, és ezalatt az idő alatt élni szeretnék. Az a legfontosabb számomra, hogy azt az időt, amit itt töltök, a lehető legszebben és legjobban töltssem el.

Vagy talán legtisztességesebben, ami ugyanazt jelenti?

En nem használtam ezt a szót, a tisztességet, mert szabad ember szabja meg a saját erkölcsének az alapját. És ez a tisztesség erkölcsi kategória. Tisztességről azért nem beszélek, mert elsősorban szerintem az életünkhöz kedv kell és hit; kíváncsiság és törekvés.

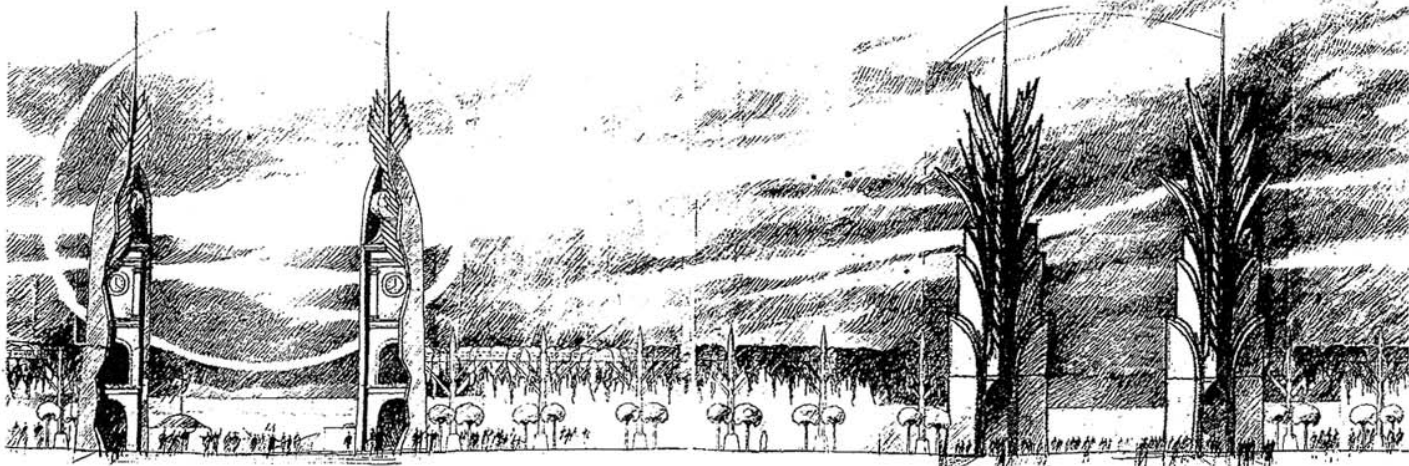
Engedelmeivel akkor Dosztojevszkijt idézem, a Karamazov testvéreket, és megint csak beszéljünk a népről. Ott hangzik el, hogy ha a nép választhat boldogság és szabadság között, akkor mindig a boldogságot választja.

En is a boldogságot választom, és a boldogságnak egyetlenegy komoly feltétele van az én számomra, hogy a boldogság átéléséhez személyemre szabott, megfelelő belső szabadság mindig adott volt. Noha, nem titkolom, nagyon sok olyan hatás ért életemben, amely ezt a belső szabadságot újra és újra megkérdőjelezte. Sőt, nemcsak belső, hanem külső is. Visszatérve az eredeti kérdésre: az elmúlt négy évre vonatkozó Nowak-féle kritikával azért nem értek egyet, mert ez a történet nem fejeződött be, és nem négy évvel ezelőtt kezdődött. Az én számomra akkor kezdődött, amikor kinyílt a szemem és a saját életemet kezdtem el élni, és ez nagyon régen volt már. Ez az élet folytatódik tovább. Úgy gondolom, hogy Antall József és társai mindent megtettek ami tőlük tellett, a kíméletlen és szorító; nem a felszínen működő erők tevékenysége ellenére is. Magyarország az elmúlt négy év alatt – kedvemre – csodálatosan megvál-

tozott, és a népnek a kedve hatalmasan megnőtt. Azonban – és ezért sem a népet, sem az elmúlt kormányoknak a tevékenységét nem szeretném kritizálni – úgy van, ahogy van, és értem, hogy mit lehetne erre mondani – vagy gondolom, – akkor miért nem választotta meg újra? Mert nem választotta meg.

Akkor most egy egyszerű kérdés. Kíváncsi voltam, hogy az a Békés megye, amelyik például földben, értékben, mezőgazdaságban az elmúlt négy évben nagyon sokat kapott, miért fordult az előző kormány ellen? Döbbenetes volt számomra egyetlen mondat: Azért, mert ezek nem vették át a disznómat. Nem kritizálni akarok én, inkább gondolatokat előhozni, olyan gondolatokat is, amivel az ember találkozhat, és az imént a szabadságról volt szó. És bizony eszembe jut, amikor Antall József és Für Lajos a Kremlbe mentek, és nem tudták, hogy esetleg onnan visszajönnek-e. Amikor itt az orosz csapatok kivonulásáról volt szó.

Az Antall-féle küldöttség bátor és hős férfiakból állott, akik a legjobb hitük szerint történelmi feladatot vállaltak föl, és méltón ezt a feladatot teljesítették. Noha nagyon érdekes és különös módon azt mondhatnánk, hogy az embernek a személyes életében nincs miért felépíteni egy életrajzot nemesre, szépre, hiszen meg kell halnia. Mire való akkor ez a törekvés? Ennek ellenére úgy gondolom, hogy egy ország lakossága, amelyet sajátos módon az elmúlt hetven év során többször is lefejeztek, tehetséges emberei elmentek, sokszor nagy tömegekben, sokszor csak csöndben és észrevétlenül, egy ilyen országnak nem tud kialakulni stabil és erős, egymásra támaszkodó vezető rétege. Aki ma törekény, háttér nélküli, gyakrabban éli át a magányosságot, mint a sokak által támogatott szószóló szerepét. Egy ilyen országban hinni, egy a jövőre képes társadalomban, rendkívül merész és szürrealisztikus dolog, és aki erre vállalkozik, hősnek mondható. Ezért, akik dolgoztak, elképesztő történelmi feltételek mellett tették; gondolok Trianonra, gondolok az utódállamok kemény titkos diplomáciai munkáira, gondolok a Nyugat ismert taktikájára és módszereire Közép-Európával kapcsolatosan, melyek egy jöttányit sem változtak az elmúlt hetven év alatt. Hitegetünk, aztán mindenkét magára hagyunk. Elindítani ebben egy folyamatot, és hinni abban, hogy ez az ország fel fog emelkedni, meghozza azok szerint a normák szerint, amelyeket ezek a férfiak a legjobb hitük szerint maguk elé állítottak; ismétlem: szürrealisztikus vállalkozás, minden megbecsülésem és tisztelettem ezeké.

Most emlékművet állít ebben a beszélgetésben?

Nem, hanem azt hiszem, hogy ha a beszélgetésünk úgy folytatódik, ahogy képelem, hátteret állítok egy olyan kérdésnek, amelyet lehetséges, hogy fel fog tenni: hogy hogyan érzem magam most. Nem emlékművet állítok. Ők a kortársaim voltak, ez az a futballcsapat, amely a magyar történelemben a legmagasabb kvalifikációt fogja elnyerni, természetesen, ha lesz magyar történelem. Nagy László mondta, hogy csókolom őket, mármint a jövő embereket, ha lesz arcuk még. Szóval, ahogy feltettem magamnak a kérdést: hogy vagyok? Köszönöm, jól. Ezt azért válaszolom így, mert soha senkitől kegyelmet nem kértem; az életemet folytatom úgy, ahogy tudom, és ahogyan ez lehetséges.

Makovecz módra, vagy változtatva, igazodva, mint teszük ezt nagyon sokan?

Az életformámra vonatkozóan változtatási kényszerem nincs, mert azon nem tudok, és nem is akarok változtatni. Környezeti erők természetesen megpróbálnak arról az útról eltéríteni, ahol szeretek járni. Egyre kevesebb munkám van. Ha van, akkor politikai erővel igyekeznek megakadályozni. Én képviselője vagyok valaminek, szívós, mozgalmas és kitarító képviselője. Egyfajta magyarországi minőségnek vagyok a képviselője. S mint ennek a katonája és képviselője, amíg élek, az álláspontomat nem fogom megváltoztatni.

Hol tudja képviselni, ha a szava nemigen hallatszik, hogyha – mint említette – munkát kevesebbet kap?

Mivel munkában is megmutathatom a hitemet, ott, ahol élek. Annyi munkám mindig lesz, hogy örömmel megaláljam benne. Feltételezem legalábbis. Csak a sötétség, a negatívum az, amelyik minden erővel arra törekszik, hogy közvetett befolyásolási területeket építsen ki a maga számára. Mert belül üres. Mert nincs igazi mondanivalója önmaga és a világ számára. Az a nagy, hiszterikus tömegkommunikációs struktúra, amely behálózza a világot és egy dezinformációs rendszert épít ki, az a sötétség tulajdonában van. Nincs nagy szükség arra, hogy ebben a rendszerben kellő súllyal, kvázi sztárként befolyásoljam az embereket.

Őn hősokeket említett. Beszélt a lélekben tizenötmillió magyar miniszterelnökről, s közben felidéződnek bennem az elmúlt napok eseményei, amikor a diaszporában élő magyarság néhány képviselője azt mondta, hogy velük az elmúlt négy évben az a magyar kormány nem törődött. Aztán hallom a határon kívüli magyarság képviselőinek a szavát is, akik azt mondják, hogy megkülönböztetés volt; a magyarsággal való törődés csak az anarchiát hozta elő.

A Duna TV létrejött abból a célból, hogy azokon a vidékeken, ahol magyarul nem hangzik el semmi, sem a rádióból, sem a televízióból, ott az emberek, akik magyaroknak érzik magukat, ezt nézhessék. Entz Géza vezetésével kiépült egy támogatási struktúra az elmúlt négy évben, és működött, méghozzá tapintatos és jó kapcsolati rendszert épített ki a szomszéd országokkal, és nagyon komoly sikereket ért el. Magyarország és a szomszéd államok közti viszony nem romlott az elmúlt négy év alatt, sőt konkrétá vált, és megegyezések alapján nagyon sok mindent lehetett tenni a szomszéd országokban élő magyarokért.

Bár a gögös politikát sokan vádolták és azt mondták, hogy semmit nem léphettünk előre, egy jótányit sem, mert hiszen az alapszerződések nem kötetnek meg addig, míg az ottani magyarság kérdése nem rendeződik.

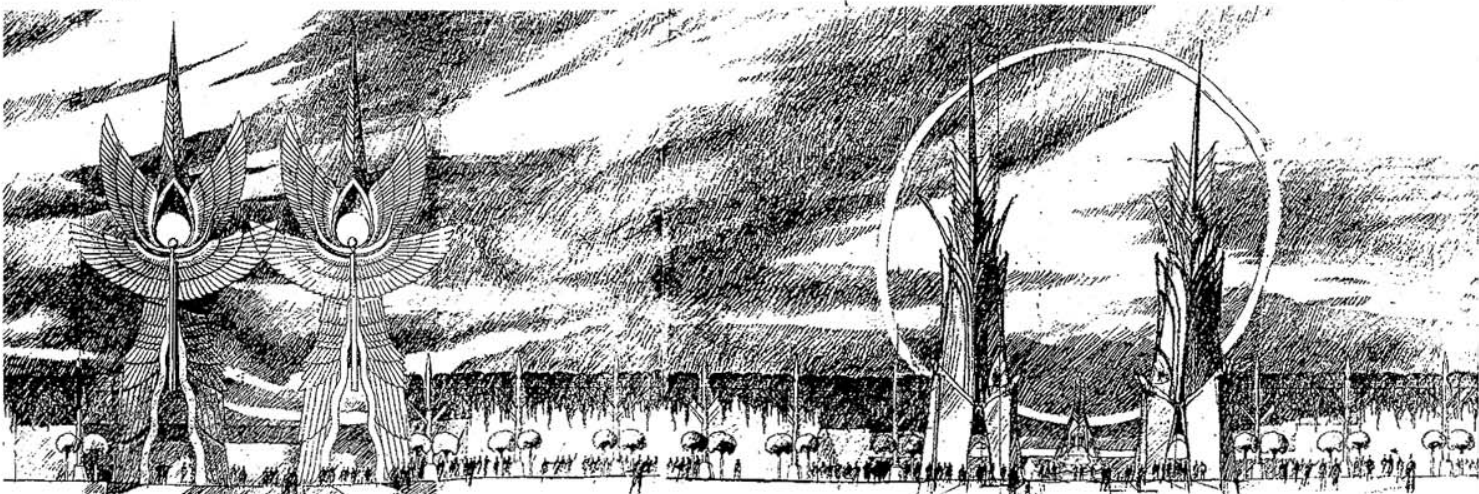
Nem szívesen foglalkozom azzal az elkötelezett újságírói haddal, amely az elmúlt négy év során nemcsak a magyar kormányra, hanem rám személyesen is sok mocskot, szennyet, hazugságot mondott a magyar bíróságok hallgatólagos támogatásával. Amennyiben nem derül ki, hogy mi az értékes és mi az értéktelen, hogy mi a jó és mi a rossz, hanem engednek az úgynevezett fogyasztói struktúrák óriási nyomásának, akkor Magyarország csöcselékké változik. Egy olyan, irányítható, értékeket nem ismerő, pillanatnyi befolyásoltság alapján döntő – idézőjelben mondom a döntést – emberek tömegévé, akikkel mindig azok számolhatnak, akik kódolt szövegeket mondanak az embereknek, és egy soha nyilvánossá nem tett, be nem vallott cél érdekében bomlasztják fel azokat a nemzeti struktúrákat, amelyekből felépül az emberiség.

Nézelődöm itt a szobájában. Az alkotásairól készült fényképeket látok. Itt van a sárospataki gimnázium, és itt van a sevillai vilákiállítás magyar pavilonja. Budapesten 1996-ra nem lesz Makovecz-pavilon a vilákiállításon?

Semmiképpen sem lett volna. A magyar pavilon tervezését egy kollégám pályázaton elnyerte. Nagyon szép pavilon. Természetesen az épült volna meg. Én nem veszek részt pályázatokon, csakis konkrét megbízásokon dolgozom, mert számomra a munka bizalmi kérdés. Tehát a sevillai magyar pavilon tervezését sem pályázaton nyertem el.

A kérdés és a mondat természetesen a vilákiállításról szőtt volna inkább.

Végtelenül sajnálom, hogy nem lesz Budapesten vilákiállítás; hogy az új kormány ezt nem akarja, nagyon primitív üzleti kérdésnek érzem. Nagyon szeretném tudni, hogy

ki fogja megszerezni a világiállítás rendezésének a jogát azután, hogy erről Magyarország lemond. Bizonyos sejtéseim és információim persze vannak, amelyekről azonban nem szívesen beszélek.

Nem Torontóra gondol?

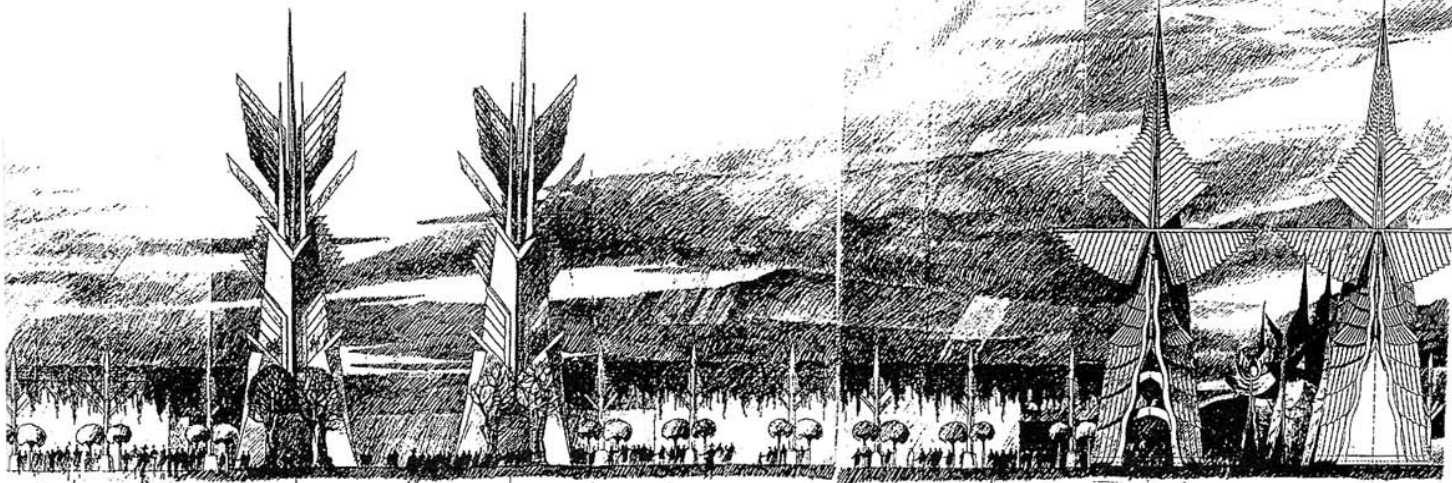
Nem gondolok semmire. Arra viszont igen, hogy egy ilyen világiállításnak a megrendezése nemcsak azért fontos egy ország számára, mert hallatlan üzlet, óriási bevételt jelent, hanem mert Magyarország esetében az emberek hitét, önbecsülését megfelelő magaslatokra tudta volna vinni. A magyarországi sajtó nem tájékoztatja Magyarországot arról, hogy milyen lelkes, milyen áldozatos, milyen rendkívüli érdekes felkészülési mozgalom indult el Magyarországon minden megyében, az ország különböző tájain, még a kis falvakban is.

Ezerhárom elfogadott pályázat, több, mint négyezer esemény, rendezvény; ez a terv 1996-ra a vidék Magyarországon. Valamint még azt is elmondhatom, hogy a Világiállítási Programiroda mérhetetlenül nehéz körülmények között érte el azt, amit elért, mivelhogy a kormány annak idején kénytelen volt egy szervezeti kompromisszumba bele menni, ami azt jelentette, hogy nemcsak a Világiállítási Programiroda jött létre, hanem a fővárosnak is létrejött egy ilyen programirodája, és azonos súllyal, puvoárral rendelkeztek. Ami egy világiállítás megszervezésénél életveszélyes, mert a világiállítás az honfoglalás. Ahol nem áldemokratikus, pluralista struktúráknak kell működni, hanem kifejezetten a megvalósulásra orientált központi irányításra van szükség ahhoz, hogy a dolog megvalósuljon. Mint minden nagy beruházásnál. Ennek ellenére sikerült Pataki Etelkának hallatlan jó ritmusban, jó időben olyan helyzetbe hozni a világiállítás programját, hogy sikerrel megvalósítható legyen. Ez az egyik. A másik, tekintettel a feszült, állandó politikai támadásokra, én titokban támogattam Pataki Etelkát ebben az egész ügyben. Magam nem arra hajtottam, hogy épületeket tervezzek mindenáron, hanem arra, hogy segíteni tudjak. Ebből a célból először harmadmagammal megfogalmaztuk a világiállítás filozófiáját és célját egy tanulmány formájában. Ebből a tanulmányból, ebből az üzenetből nyolc építész, az ország legjobb építészei közül összeválogatott munkacsoport kidolgozott egy úgynevezett *masterplan-t*, egy mestertervet, amely a világiállítás eszmei, fizikai tartalmát hordozza. Ez a terv elkészült. Ennek a lényege röviden a következő: a Haller utcát egy gyaloghíd köti össze a világiállítás centrumával. A budai hídfőnél

egy 140 méter átmérőjű lézerkarika jelenik meg, amely lebeg a világiállítás területe fölött. Ez a lézerkarika a Napot jelképezi. A 140 méter átmérőjű karika vetülete egy vásárteret jelöl ki a terület középpontjában; ezt a területet hét pavilon veszi körül nyugatról, amelyben a hét vezérnek megfelelő hét táj képviselőjében épült volna meg egy-egy ház és ezeket hét lézersugár kötötte volna össze a Nap szimbólumával. Ezek mögött a házak mögött háromnegyed körben a nemzetek pavilonjai lettek volna elhelyezve, tengelyben a magyar és az osztrák pavilonnal, amelyek kiemelt jelentőséget kaptak. Ez a nagy körút nyolc pár toronykapuval volt felékesítve, amelyeket egy zöld fal kötött össze, és mintegy a Dunára orientálva, és a Nap felé tekintve mutatta volna be azt, amit ez a világiállítás be akart mutatni. Ezen a központi, 140 méter átmérőjű téren napi vásárok lettek volna, ahol az egyes nemzetek a saját tudásukat, ajándékait, üzeneteiket tették volna ki középre. Amikor a világiállítás bezár, a Napnak ez a szimbóluma fokozatosan eltávolodik az ég felé, megszakadnak a szálak, amelyek lekötik a hét vezér házához, a hét tájházhoz, és ezzel befejeződik a világiállítás. Erre a koncepcióra mondta Horn Gyula és Pető Iván, hogy egyébként sem volt üzenete ennek a világiállításnak. Nem tudom, hogy ezek az urak tudnak-e rajzot olvasni. Kellőképpen tájékozottak voltak-e erről a dologról? De az az érzésem, hogy nem is érdekelte őket. Nem érdekelte őket, hogy micsoda kiemelkedő ünnepet jelentett volna ez egy felfelé törő lakosság számára. Mennyi büszkeséget, mennyi elégedettséget, milyen gazdasági, politikai és kulturális mozgást eredményezett volna ez az országban a legutolsó kis falutól Debrecenen át Kaposváron keresztül Budapestig. Mert az országban ezzel a kiállítással párhuzamosan események zajlottak volna le. Ünnepelt volna az ország; ország-világ előtt. Ezt nem kívánták azok az urak, akik most ezt az országot vezetik. Amit okként elmondtak, az nevenséges, és még politikai értelemben is kikezdehető és gyenge.

(Az interjú elhangzott a Magyar Rádió Vasárnapi Újság című műsorában, 1994. augusztus 14-én. A szöveget a Heti Nemzeti Újság augusztus 26-i számából vettük át. Makovecz Imre nyilatkozata a világiállításról az Új Magyarország szeptember 13-i számában olvasható.)

Kaputornyok terve a budapesti világiállításhoz

AZ EXPO VATIKÁNI PAVILONJÁRÓL

Hankó Ildikó interjúja Török Ferencsel

A Vatikán Állam elfogadta a Magyar Köztársaság meghívását a világkiállításra. Török Ferenc Ybl díjas építész, egyetemi tanár kapott megbízást a vatikáni pavilon tervezésére.

Hogyan fogadta a világkiállítás esetleges elmaradásának hírért?

Lehangoltan, hisz kifejezetten bizakodó voltam, amikor meghallottam, hogy egy öttagú bizottság vizsgálja az EXPO ügyét. Baráth Etele – a bizottság vezetője – nagyon kiegyensúlyozott, reális értékelést adott, amiben nagy megbecsüléssel említette az előző kormánybiztos asszony, és az Expo Kft. Iroda munkáját. Pozitívan nyilatkozott a megvalósíthatóságról is. Igaz, a túlzott optimizmust fékezte azzal a megjegyzésével, hogy mindez semmit sem jelent, hiszen a kormány dönt. És valóban, meglehetősen rövid kormányülés után a világkiállítás felfüggesztése mellett voksoltak, helyette valami ködös pótszelekvést ígérve. Ehhez az elhatározáshoz kell egy parlamenti döntés is; ez az egyedüli reményem.

Hogyan kapott Ön megbízást a tervezésre?

Az idő rövidségére való tekintettel a Magyar Katolikus Püspöki Kar pályázatot hirdetett meg, amelyben az egyházmegyes püspököknek egy-egy általuk jónak tartott építész kellett megnevezniük. Miután a nevem négy esetben is szerepelt, engem bíztak meg az első lépésben a tanulmányterv elkészítésével. Később be kellett mutatni pavilon építészeti arculatát és eszmeiségét megfogalmazó tervet. Miután ez tetszést aratott, ettől kezdve már „élesben” ment a munka.

Mit közvetítene a látogatók felé az épületegyüttes?

Az épület a Vatikán Állam pavilonja lett volna; utóhasznosításban pedig templom. A világkiállítás jelmondata: „kommunikáció egy jobb jövőért”. Azt próbáltuk megfogalmazni, hogy Isten már évezredek óta kommunikál az emberiséggel, több-kevesebb sikerrel, és ennek a párbeszédnek lenyomatait őrzi az egész építészettörténet. Ennek a kommunikációnak része a katakombák művészete és az ókeresztény és középkori bazilikák. Munkatársaimmal az alsó szintre egy altemplomot terveztünk katakombákkal, ezt kö-

veti egy oratoriális középkori szentély, amit egy keresztút ölel át; a kupolaszerkezet és a lefedés – utóbbi vörösréz – már a kortárs építészet nyelvén beszél.

Mit tartalmazott volna az épület belseje?

Részben a Vatikán, részben a szomszédos országok, részben pedig a hazai egyházművészet legszebb kincseit tárta volna a látogatók elé. A tervezés során mindvégig szem előtt tartottuk, hogy ez ne múzeum legyen. A hangsúlyt egy központi történetre helyeztük, amely az evangelizációt hivatott megfogalmazni. Az Angyali Üdvözlés, amelynek során Gábiel arkangyal közli Máriaival Jézus születését; a legszebb kommunikáció Isten és az emberiség között. Éppen az EXPO „lefújásának” küszöbén gondoltunk arra, hogy elkérjük a turini leplet a Vatikántól. Olyan ereklyéről van szó, amit a hit erejével, a kétség bizonytalanságával közelíthetünk meg. Óriási tömegeket vonzott volna.

Az EXPO elmaradását gazdasági okokkal indokolják. Mennyibe kerülne ez a pavilon, és ki fizetné?

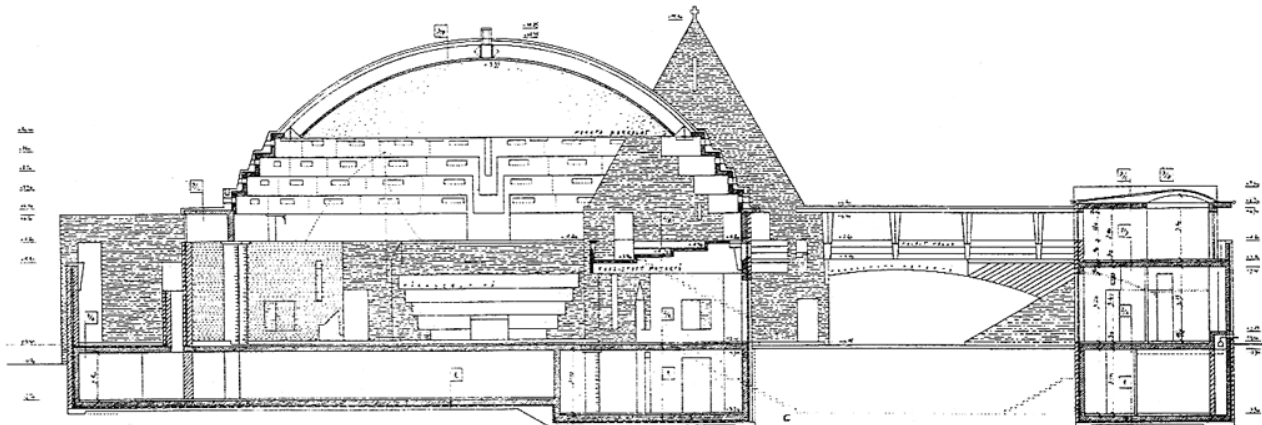
A legelső kalkuláció alapján százötvenmillió forintba. Ez nem sok; elég visszafogottak voltunk a program szerkesztésével. Ez gyakorlatilag egy ötszáz m²-es templomot, illetve kiállítótermet jelentene; az altemplomot később urnatemetőként lehetne hasznosítani. Csatlakozik az együtteshez egy kis plébánia, ami az EXPO idején tájékoztató információs központ lehetne. A magyar egyház építette volna fel a Vatikán támogatásával.

A kormány döntése után leálltak a munkálatokkal?

A munka nem állt le; folyik az engedélyezési eljárás. A tenderdokumentáció alapján versenyfelhívással fordultunk a kivitelezőkhöz; a héten érkeznek be az ajánlatok. A közeli napokban szeretnénk kitűzni a telket. Igyekszünk úgy dolgozni, mintha semmi sem történt volna.

Engem mindig bosszant, amikor a politika csak a gazdaságról beszél. A „gazdaság” ugyanis már egy eredmény: egyéni és közösségi erőfeszítések eredménye. Sokkal fontosabb lenne a morális oldalról beszélni. Nekem soha, egyetlen templomom sem épült volna meg, ha egy tiszta gazdasági helyzetre vártam volna. Amikor egy cél érdekében az emberek összefognak, az ügyet sajátjuknak tekintik, az gazdasági értéké is válik. Jelenleg a sült galambot leső társadalom bénultsága érződik, amely minden gazdasági szűkösségnél nyomorúságosabb. Ilyen határozatokkal a civil szférát kötik gúzsba, pedig ennek mozgása nagyon hiányzik Magyarországon.

(A teljes interjú megjelent a Magyar Nemzet szeptember 1-i számában.)

FARKAS GÁBOR MUNKÁI

Főtér Északi Térfal Üzletház, Kecskemét (B. Tóth Jánossal)

Ebben a számunkban a Kecskeméten dolgozó Farkas Gábort és a vele kapcsolatban álló fiatal kecskeméti építészeket mutatjuk be. Szeretnénk képet adni egy építészetileg sajátos szint és magas minőséget képviselő szellemi-szakmai közösségről. Kecskemét a hetvenes években került az építészeti figyelem középpontjába. Eredeti elképzelésünk szerint a főszereplővel, kerényi Józseffel készült interjú állt volna a mostani bemutató előtt – elfoglaltsága miatt azonban erre sajnos most nem kerülhetett sor. Ígérete szerint segítségével a közeljövőben a mai kecskeméti helyzet előzményeiről is beszámolhatunk. Farkas Gábornak elsősorban a legutóbbi években készült terveit közöljük. A kecskeméti fiatalokat Farkas Gábor kérte fel arra, hogy egy-egy oldalnyi összeállítást készítsenek terveikből. Olyan kollégák mutatkoznak így be, akik az elmúlt években vele közösen dolgoztak, vagy tevékenységükkel belatartoznak a sajátos kecskeméti vonulatba, amelyet a helyi hagyomány tisztelete és vállalása, hangsúlyozott kontextualizmus és a korszerűség mindebbe beleágyazódó igénye jellemez.

FARKAS GÁBOR

1944 Kiskunfélegyháza
Diploma: 1967 BME,
1977 építési-gazdasági szakmérnök

Munkahelyek:

1967-75 Bács-Kiskun Megyei Építőipari V.
1975-90 Bács-Kiskun Megyei Tervező V.
1990-93 Farkas, Öveges & G. Nemes Építésziroda
1990- Farkas & Guha Építésziroda

Jelentősebb építészeti munkák:

400 fh. munkásszálló, Kecskemét, 1973
Kiskunsági Nemzeti Park székháza, Kecskemét, 1975-76
Egészségügyi gyermekotthon, Gara, 1978
Közúti határátkelő állomás, Tompa, 1978
Történelmi főtér rendezése, Kecskemét, 1978 (Dr. Mayer Antallal)
24 tt. általános iskola, Kiskunfélegyháza, 1978
Szerszámgépipari művek telepe (bemutatóterem, műhely csarnok, golyósorsó-üzem), Kecskemét, 1980
Kiskunsági Nemzeti Park fogadóháza, Kecskemét, 1981 *
Megyei Könyvtár, Kecskemét, 1981-83 *
Szabadidőközpont (szálloda, büfé, móló), Kecskemét, 1981-84 (Albrecht Lászlóval)
Gabonaforgalmi irodaház, Kecskemét, 1982
Tóth-kúria műemléki felújítása, Kunszentmiklós, 1982
Református imaterem, Kiskunhalas, 1984
Három Gúnár fogadó-étterem, Kecskemét, 1984 (Albrecht Lászlóval)
IBUSZ-iroda, helytörténeti múzeum, Kiskőrös, 1985 (Tóth Czifra Tamással)
Buszpályaudvar, Kecskemét, 1985 (Vásárhelyi Dániellel)
Móricz Zs. u. 2-4 üzlet-, iroda- és lakóház, Kecskemét, 1984-85 (építész munkatársak: Boros Pál, Vas Tibor)
Katona József Színház felújítása, Kecskemét 1985-86 (Boros Pállal)
Három Gúnár Szálloda, Kecskemét, 1987
Dobó körút 92. lakó- és üzletház, Kecskemét, 1987-88 (Vásárhelyi Dániellel és Tóth Czifra Tamással) *
Fő tér, Északi Térfal Üzletház, Kecskemét, 1988-89 (B. Tóth Jánossal)
HBH söröző-sörfőzde-üzletház, Kecskemét, 1988-89 (Pankotai Gyulával)
Üzlet- és lakóház, Kalocsa, 1990 (Bozsódi Csabával)
Vámhivatal, Kiskunhalas, 1990, (Tóth Czifra Tamással)
Üzlet-irodaház, Kiskunfélegyháza, 1991 (Öveges Lászlóval)
„НЕ КУРИТЬ”-diszko, Kecskemét, 1992 (Venczel Tamással) *
Üzlet- és lakóház, Kecskemét, Március 15. u. 1992 (Brenyó Péterrel)
Hősök tere felújítása, faluház rekonstrukció, Újhartyán, 1992
Üzletház, Baja, Eötvös utca, 1992-93 (Öveges Lászlóval)
Belvárosi üzletház, Kecskemét, Csányi utca, 1992-93, (Öveges Lászlóval és az alkotócsoporttal) **
„Új tanyacsárda” Lajosmizse, 1992 (Ligetvári Istvánval)
Üzlet- és irodaház, Kiskőrös, főtér 1993 (Öveges Lászlóval és az alkotócsoporttal) **
Ricsovári major épületei, Lajosmizse, 1994 **
Lakó- és üzletház, Izsák, főtér 1994
* – nem épült meg ** – jelenleg épül

Belsőépítészeti munkák:

FLÖRT fehérneműüzlet, Kecskemét, 1992
„E” Galéria, Kecskemét, 1992
Jó Gazda Bank- és Zálogház, Kecskemét, 1993
„101 Kiscipő” cipőbolt, Kecskemét, 1993
Riviéra Pizzeria-presszó, Tiszakécske, 1994
Poszter galéria – optikus szaküzlet, Nagykőrös, 1994

Családi házak:

Iványi-ház, Kecskemét, 1968; Lesi-ház, Kecskemét, 1980; Klein-ház, Kecskemét, 1982; Dr. Kisjuhász-ház, Csongrád, 1982; Czintos-tetőtér, Kecskemét, 1984; Szántó-ház, Kecskemét, 1984 (Öveges Lászlóval); Sárközi-ház, Kecskemét, 1985; Dr. Schinoler-ház, Kiskunhalas, 1985; Rózsa-ház, Kecskemét, 1985; Katona-ház, Kecskemét, 1986; Szőke-ház, Kiskunhalas, 1986; Várkonyi-ház, Kecskemét, 1986; Dr. Hajnal-ház, Kecskemét, 1987; Fatth-ház, Kecskemét, 1985; Dr. Mormer-ház, Kecskemét, 1987; Dr. Tóth-ház, Kecskemét, 1987; Kovács-ház, Kecskemét, 1988; Judák-ház, Kalocsa, 1988; Gömőri-ház, Kecskemét, 1988; Dr. Szeghő-ház, Baja, 1988; Babinszky-ház, Kecskemét, 1988; Martus-ház, Kunszállás, 1988; Szulyovszky-tanya, Hetényegyháza, 1990; Dr. Zlathiczky-tanya, Miklóstelep, 1990; Dr. Bús-ház, Kiskunhalas, 1991; Herendi-ház, Kecskemét, 1991; Kis-Dr. Csányi-ház, Kecskemét, 1992; Dr. Nemes-ház, Kecskemét, 1992; Zsiros-ház, Kecskemét, 1992 (Venczel Tamással); Gyurgyik-ház, Kecskemét, 1992 (Brenyó Péterrel); Havas-ház, Kecskemét, 1994 (Katkics Tamással); Dr. Pap-Szili-ház, Kecskemét, 1994 (Kovács Gáborral); Hajagos-ház, Városföld, 1994 (Litkei Tamással);

Képzőművészeti alkotások (építész munkatársként):

Városok címerdombja, Kecskemét, főtér (szobrász: Pálfy Gusztáv)
Reile Géza síremléke, Kecskemét, (szobrász: Pálfy Gusztáv)
Múzsa-szobor, Kecskemét (szobrász: Inga Szavranszkaja)
Szendrei Júlia-szobor, Kiskőrös (szobrász: Domonkos Béla)
Darvas József-szobor, Kiskunfélegyháza (szobrász: Kis István)
Kerámia-kút, Lajosmizse Új tanyacsárda (keramikus: Probstner János)
II. Világháborús emlékmű, Kiskőrös
Főtéri szökőkút, Kecskemét (keramikus: Probstner János)

Oktatói tevékenység:

Bajai Építész Alkotótábor vezetése, 1987, 1988, 1990, 1992
„Tisza-tó” Építészeti Alkotótábor, 1990
Magyar Iparművészeti Főiskola Mesterképző Intézete, Kecskemét, vendégtanár 1989-90
Pollack M. Műszaki Főiskola, Pécs, c. főiskolai tanár, 1990-től

Kiállítások:

MÉSZ bemutatkozó kiállítás, Kecskemét, 1976
„Tervezték tanácsai tervezők”, Szombathely, 1981
Bács-Kiskun Megyei Alkotók Köre, Kecskemét, 1982
Építészeti tendenciák Magyarországon, Bp. Óbuda Galéria 1982
„A tervezés értékteremtés”, Budapest, Műcsarnok, 1983
MÉSZ Építészeti Napok, Kecskemét, 1983
„Bemutakozik a BÁCSTERV”, Budapest-Baja, 1983
Magyar organikus építészeti, Velence, 1991,
Budapest, Ernst Múzeum, 1992 Debrecen,
Szeged, Berlin, Pozsony, Vancouver, 1992-93

Díjak:

Alpár Ignác-érem, 1977
„Településfejlesztésért”-érem, 1977
Ybl Miklós-díj, 1979
Podmaniczky Frigyes-émlékérem, 1985
„Kecskemét városért”-érem, 1989
„Pro Architectura” (Öveges Lászlóval megosztva), 1994
„Az év lakóháza” megyei és országos díjak, miniszteri dicséretetek: 1983, 1984, 1985, 1987, 1988, 1992

*Az alábbiakban a Farkas Gáborral
1994 augusztusában folytatott beszélgetés
részleteit közöljük.*

*Az interjút Gerle János készítette Farkas Gábor tanyáján,
melyhez a címlapon látható épület is tartozik.*

Az építéssel 14 éves koromban kötöttem házasságot. Építőipari technikumba jelentkeztem a nagybátyám példája alapján; építészkarra járt abban az időben, érdekelték a rajzai. Két barátom is ment Szegedre az építőipari technikumba, gondoltam, hogy ez érdekes dolog lehet. Az első két évben olyan tizenkettő egy tucat színvonalat produkáltam, mert akkor még nem éreztem, hogy miért is jöttem én tulajdonképpen ide.

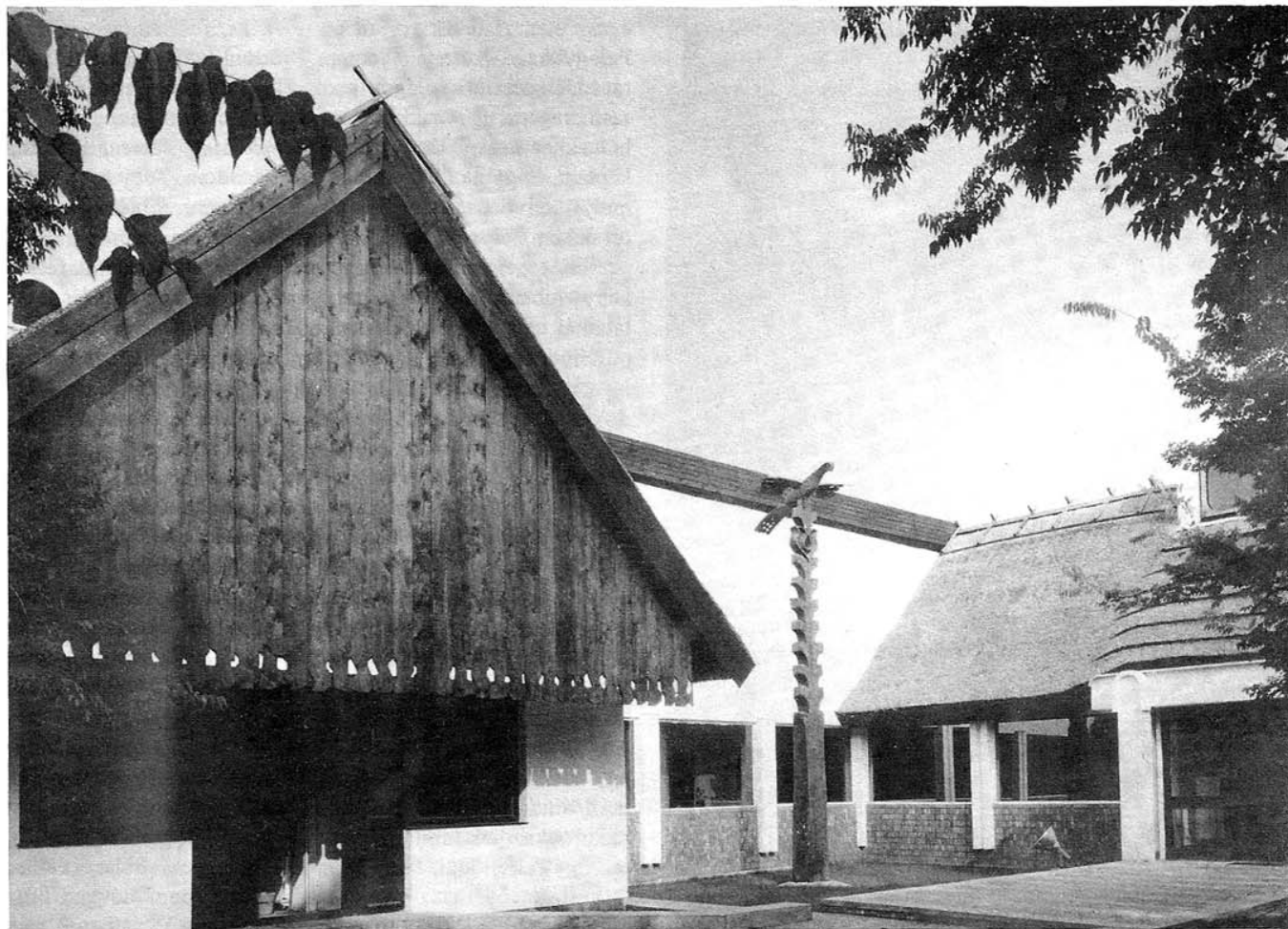
Nekem volt egy nagyon erős beszédhibám, ami 18 éves koromban múlt el elég különös módon. Ahogy az első érettségi tételt kihúztam, attól kezdve úgy beszéltem, mint a vízfolyás. Előtte meg – főleg izgalomban – nagyon nehezen beszéltem, mert hat éves koromban leestem egy emeletet, sokkot kaptam, és ez a sok előjött az érettségim, és végleg rendbejöttem.

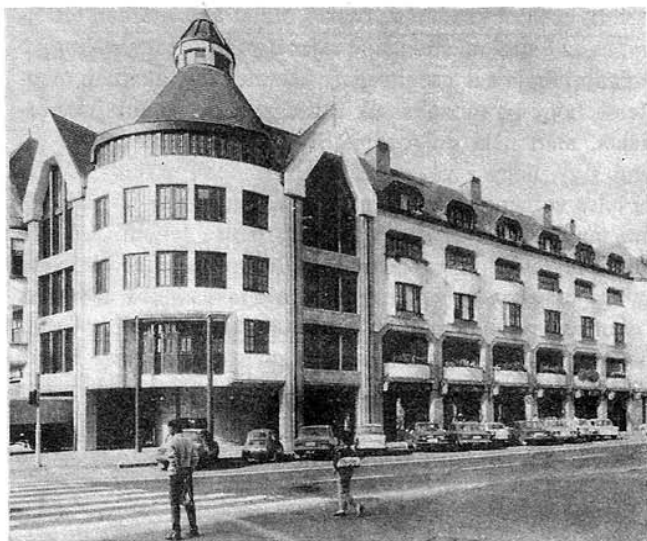
Ebből adódott, hogy az általános iskolában valahogy ki akartam tűnni a többiek közül. Harmadéves koromban a technikumban alakult úgy, hogy egy végzős építész kolléga, aki hat vagy hét tárgyat tanított nekünk, bejött az osztályba, megnézte a rajzórán, hogy kik rajzolnak jól, engem kivá-

lasztott, és attól kezdve az összes óráját a szertárban töltöttem, és az ő diplomamunkáját rajzoltam. Tudhattam, hogy ő honorálni fogja ezt a segítséget, de ennek úgy akartam megfelelni, hogy ne mondhassák azt, csak azért kapok jobb jegyeket, mert neki dolgozom. Elkezdtem eszeveszetten tanulni, úgy, hogy a végén majdnem minden szakmai tárgyból jeles voltam; negyedik év végén, amikor az iskolák közötti tanulmányi verseny volt, első táblás lettem. Az első három felvették az egyetemre, én lettem a negyedik. Nyáron egy hónapra bezárattam magam a lakásunkba, átvettem a gimnáziumi matematika, fizika anyagot. Sikerült bejutnom az egyetemre. A technikum után volt néhány hónap szünet, akkor egy kivitelező vállalatnál dolgoztam, de akkor már mindenképpen tervező szerettem volna lenni, és amikor felvettek az egyetemre, elmentem a tervezővállalathoz, hogy szeretnék innen ösztöndíjasként tanulni, mert az a vágyam, hogy tervezhessek. Mondták, hogy sajnos erre nincs lehetőség. Így a kivitelező vállalattól kértem társadalmi ösztöndíjat; mamám egyedül nevelt, nem nagyon bírta volna a taníttatást. Az ösztöndíj később nagy balhékat okozott.

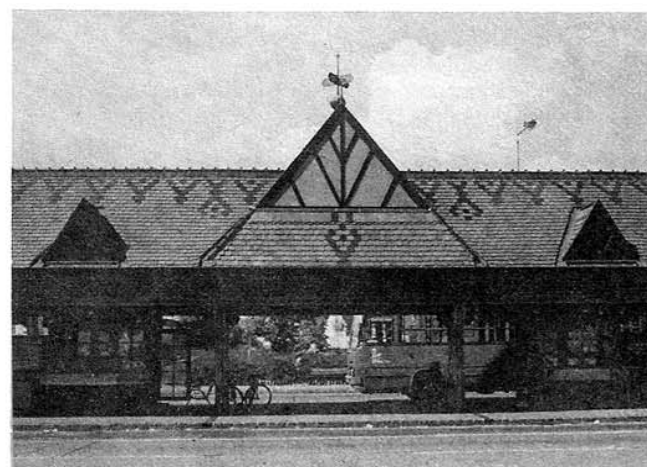
Három évet az egyetem alatt félállásban dolgoztam, hogy eltartsam magam. Ösztöndíjasként hazatértem, gondoltam, hogy egy fél évig, amíg körülnézek hogy hová mehetek tervezni, addig a kivitelező vállalatnál maradok. Fél évig felmérési naplókát szoroztam; kigyűjtöttem – akkor volt az új gazdasági mechanizmus – hogy vasúton az összes

Kiskunsági Nemzeti Park székháza, Kecskemét

Móricz Zsigmond u. üzlet-, iroda- és lakóház, (Boros Pállal és Vas Tiborral)

település milyen távol van az anyagbeszerző helyektől, utána kigyűjtöttem ugyanezt közúton, és akkor itt úgy gondoltam, hogy ez elég. Egyébként kellemes dolog volt, művezetőkkel, raktárosokkal ültem egy térben; kosárlabdáztunk, *Triumfátor* számológéppel versenyeztünk, úgyhogy jól eltelt az idő, de gondoltam, hogy ezt nem kellene tovább csinálni. Átmentem a tervezővállalathoz, jelentkeztem, hogy hát át szeretnék ide jönni, átveszik-e az ösztöndíjam. Mondták, hogy át, megmutatták az asztalom, elmondták, hogy mi lesz az első munkám, és magukra vállalták, hogy ők lerendezik ezt az egész ügyet, hogy átmehegtek. A kollégám, aki magára vállalta, az akkori vállalati igazgatóval folytatott háromórás beszélgetés után kijött, és közölte, hogy ezzel az emberrel ő már soha az életben nem áll szóba. Tudniillik közölték velem, hogy nem engednek át. Visszamentem a tervezővállalat igazgatójához – később egy küldöttséggel repülő-szerencsétlenség áldozata lett – mind a mai napig emlékszem rá, sőt, mikor ugyanabban a szobában lettem igazgató, rá kb. tizenöt évvel, mindig beugrott, mert a fülemben csengett még, ahogy megállt előttem, széttárta a kezét, és közölte, hogy: *Ismered bizonyára azt a mondást, hogy mindig az erősebb kutya funkcionál; most én voltam a gyengébb.* Na, ebből az lett, hogy utasították arra, hogy engem öt évig, amíg az ösztöndíjam köt, nem vehet fel, még akkor sem, hogyha elmegyek Szegedre, vagy valahová, tehát teszek egy kört, és úgy jövök vissza. Márpedig én Kecskemétről végleg nem akartam elmenni, minden ide kötött: a család, meg az egész élet. Hatéves korom óta élek itt, feleszmélésem óta. Félegyházán születtem, onnan átjöttünk akkor, amikor úgy rácsodálkoztam a világra, azóta élek itt. Kecskemétinek érzem magam, ugyanakkor félegyházinak is. Azt mondtam: jó, hát akkor kivárjuk. Azt a *gentlemen's agreement* ígéretet kaptam, hogy ha öt év múlva megmondom, hogy az ország melyik tervezővállalatához akarok elmenni dolgozni, akkor ott nekem helyem van. Könnyelmű ígéret...

Két évig kikerültem kivitelezésbe, egy csomó féltékeny ember közé, akik mindig azt gondolták – mivel a vállalatnál volt öt-hat építészmérnök, és én voltam az egyik – mindig attól féltek, hogy engem azért tettek oda, mert én leszek az utód, és őket le fogják váltani. Keményen kellett dolgozni, mert Városföldre jártam ki, innen hat kilométerre, egy lokátorállomáshoz, biciklivel, télen mínusz tíz fokban... eltelt két év, és két év után egyszer csak hívtak, és megkérdezték, hogy *mit akartál te tulajdonképpen? Tervezni, vagy mit?* Mondtam, hogy azt szerettem volna. Mondták, hogy egy hónap múlva jöjjenek vissza, mert akkor behelyeznek a műszaki-fejlesztési osztályra, és ott tervezhetek. Bementem; az akkori osztályvezető a hóna alá kapott, és elvitt a folyosó végén egy öt négyzetméteres, leválasztott folyosó-végbe, ahol volt egy egyedi gyártású rajzasztal, nagyon kiválóan meg volt csinálva, volt rajta egy fejes vonalzó. *Te vagy a tervező-részlegünk* – mondta, és elment. Elkezdődött egy viszonylag szép, áttekinthető periódus, mert egy idő után, amikor néhány apró produktumot letettem az asztalra, akkor elkezdtek hinni nekem, meg a vállalatok akkor kezdtek úgy felfejlődni, hogy sikk lett, ha egy kivitelező vállalat

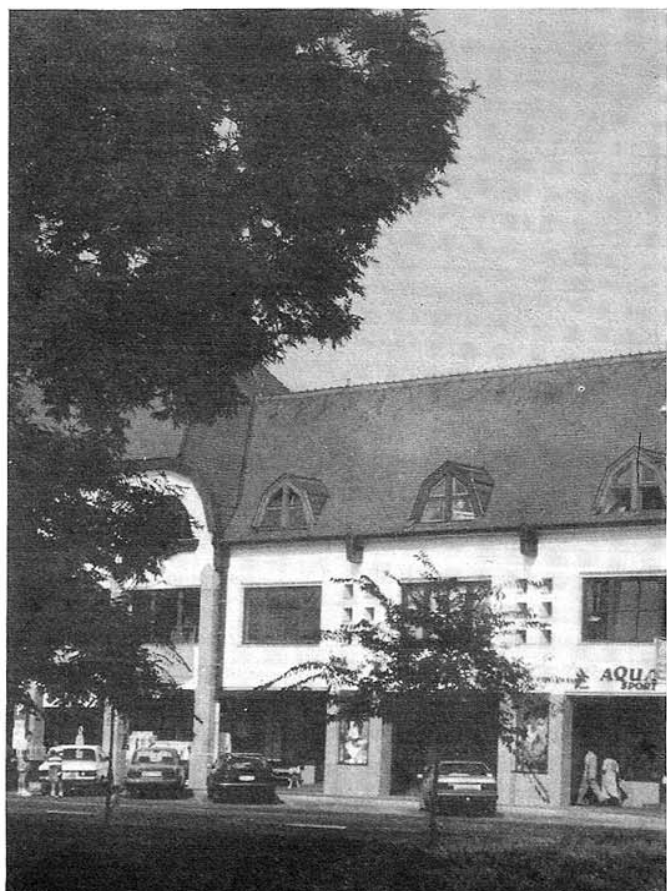
Autóbuszpályaudvar, Kecskemét (Vásárhelyi Dániellel)

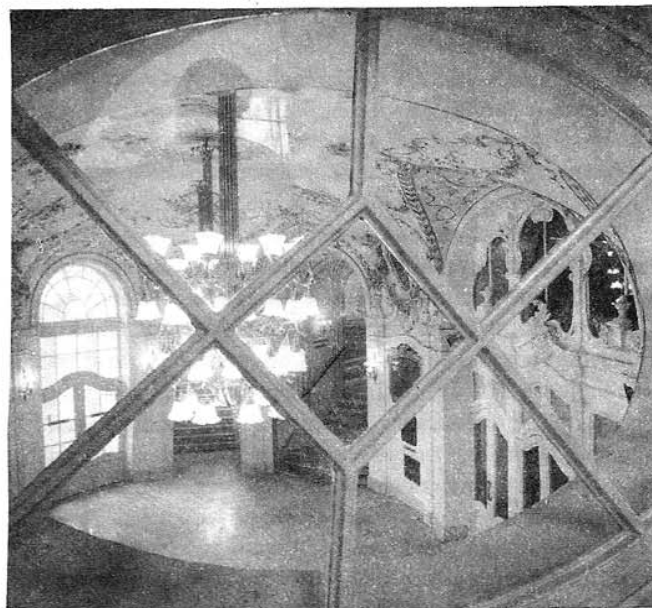

Főtér, Északi Téral Üzletház, Kecskemét (B. Tóth Jánossal)

latnak van egy önálló tervezőrésze, mert akkor komoly vállalatnak számított. A végén egy komoly társaságot hoztam össze – harmincan voltunk, amikor otthagytam a vállalatot – tehát volt statikus, gépész, technológia-tervező, sablontervező. Nagyon kemény körülmények között a vállalati beruházásokat terveztük. Ha most megkérdeznék, hogy csinálnám-e megint, azt mondanám, hogy igen, annak ellenére, hogy sok szempontból életem legrohadtabb és legmegalkuvóbb szakasza volt, mert a tevékenységemnek semmi becsülete nem volt – mindenki hülye, csak az az okos, aki kivitelez – ugyanakkor ezalatt megtanítottak olyan racionális gondolkodásra, meg egy olyan keménységre, amit nagyon örülök, hogy fel tudtam szedni, és mindenkinek tudnám ajánlani, aki kijön az egyetemről.

Ebben a kemény helyzetben elterveztettem öt évig, tehát túllöttem a célon. Közben megszigorodtak a tervezés feltételei, mert az akkori ÉVM hozott egy olyan rendeletet, hogy kivitelező vállalat nem tervezhet; szigorú feltételeket szabtak, úgyhogy beszűkültek a lehetőségek. De még mindig kitágultak volna, mert a városnak akkor házgyára volt, és a házgyár kapcsán én egy csomó problémát állandóan felvettem, hogy miért csinálja a BÁÉV a terveket, miért nem csinálják itt; egy kicsit emberközelibb házakat lehetne csinálni, mert állítom, hogy a kecskeméti az egyik legromdább széria, ami az országban készült, hát lett volna affinitásom, ha erre a cégnek szüksége van. Nagyobb önállósággal fel tudtam volna készíteni erre egy csapatot, akik egyrészt csinálták volna ezeket a terveket, másrészt maradt volna valami hagyományos tervezés is, ami hozzám közel áll. De nem fogadták el az előterjesztésemet; egy fél évig még vár-

A kecskeméti Katona József Színház (külső-belső felújítás, Boros Pállal)

tam rá, utána úgy gondoltam, ez az a pont, amikor elmegyek arra a területre, ami után tulajdonképpen egész életemben vágytam.

Elmentem a tervezővállalathoz; akkor már – úgy gondolom – itt a városban, a tervezői rangsorban, hát, valahogy már lebegtem valahol; mondták, hogy átvesznek, kapok egy építész osztályt. Körülbelül 30 százalékkal alacsonyabb jövedelmet tudtak ajánlani. Az igazgató kezébe csaptam, és hát átmentem, de úgy, hogy amikor megtudták a régi he-

lyemen, hogy elmegyek, mindenféle ígéretet kaptam, hogy háromszobás lakás, kétszeres fizetés, azonnali kinevezés; mert én nem voltam semmiféle vezető, csak éppen volt egy harmincvalahány fős stábom – de nem maradtam. Annál is kevésbé, mert akkor kaptam meg azt a feladatot, amit aztán ketten vagy hárman csináltunk; a Kiskunsági Nemzeti Park székházát. Azonnal elkezdtem csinálni; ott még csak leszámoltam, itt már előre dolgoztam, mert nagyon tetszett a feladat. Nagyon felfokozott állapotban voltam, képzelj el

egy olyan szituációt, hogy elmész egy tervezővállalathoz egy tizenkettő egy tucat kivitelező vállalattól; a tervezőben mind ott vannak a menő építészek, és ezek egyikével vagy másikával párhuzamosan neked csinálni kell egy pályázati tervet, ami vagy sikerül, vagy nem. Ha nem, akkor az elkövetkező években a cégnél el leszel ásva, mert fakezú vagy; hogyha megnyered és megkapod a munkát, akkor innentől kezdve annyi irigyed támad, hogy az is baj.

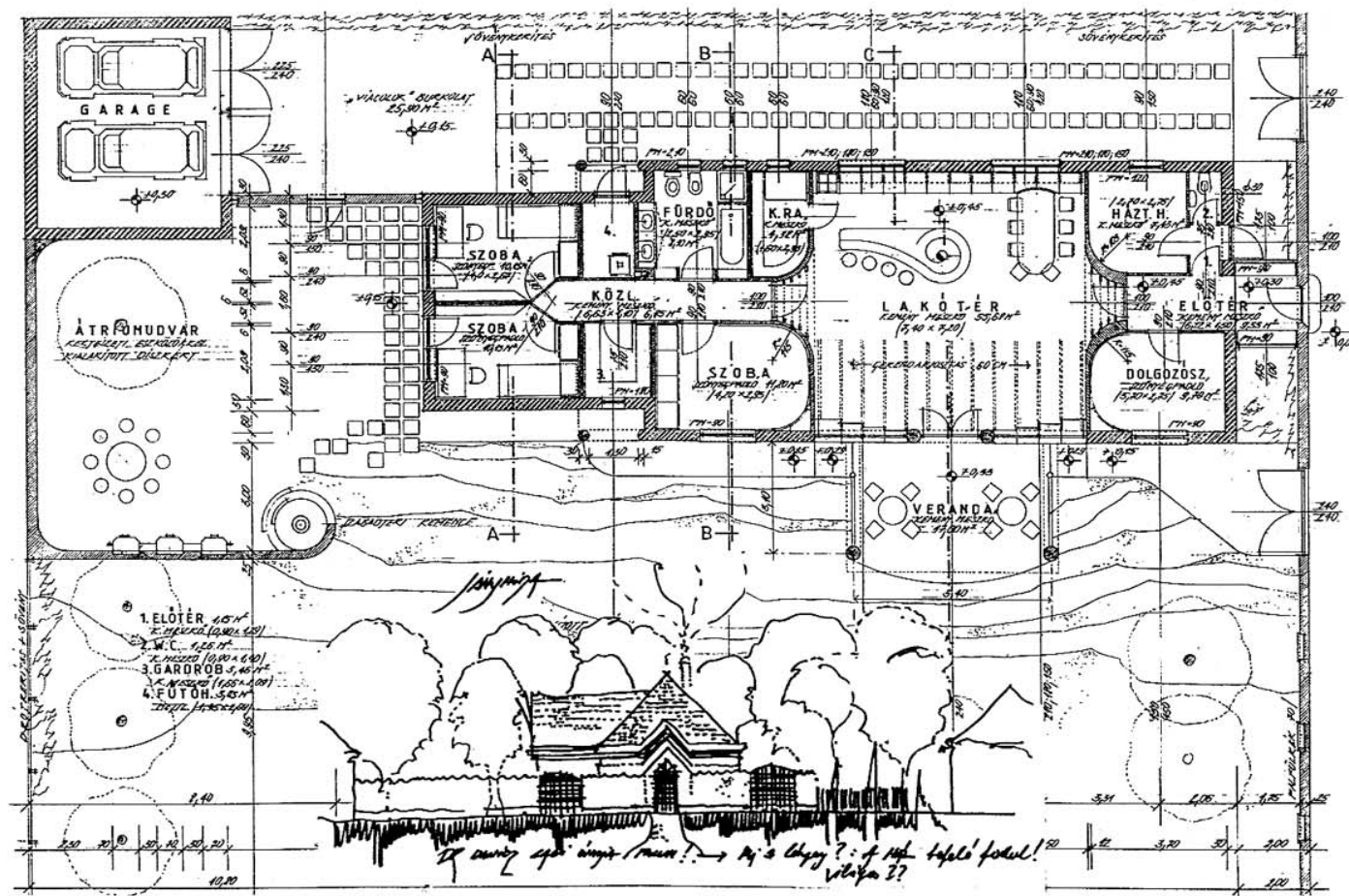
Úgy alakult, hogy szegény megboldogult Vargha Laci bácsi opponenciájával nyertem; ő volt a felkért szakértő; lejött, megnézte a terveket, végigment a termen, megállt az én rajzaim előtt, és azt mondta, hogy *mostantól kezdve majd erről beszélünk*. Még egy anekdota is kötődik ehhez. Vargha Laci bácsit biztosan hallottad előadni, azt az ízes előadásmódot, a finom szófordulatokat; és véleményt is mond és bírál is, de szeretettel bírál, úgy, hogy valamikor hasznodra váljék. Elküldték neki a jegyzőkönyvet, visszaírt egy kétoldalas levelet, hogy kikéri magának ezt a minősíthetetlen hangú, pongyola szöveget, amit a szájába adtak, mert ő engem nem akart bántani, mint ahogy az a jegyzőkönyvből kiolvasható; nekem is írt külön egy levelet, hogy ne haragudjak, ő nem így gondolta. Szóval nagyon pártolta a tervet. Nagy kedvvel és intenzitással megcsináltam ezt a kis házat, ez volt 77-ben, azt hiszem. Utána csináltam jó néhány feladatot, ami csak úgy leesett mások asztaláról. Annál is inkább, mert úgy állították össze az én osztályomat, hogy minden építészosztályt megkértek, hogy adjanak nekem oda egy embert. Az aztán vagy valamilyen nehezen

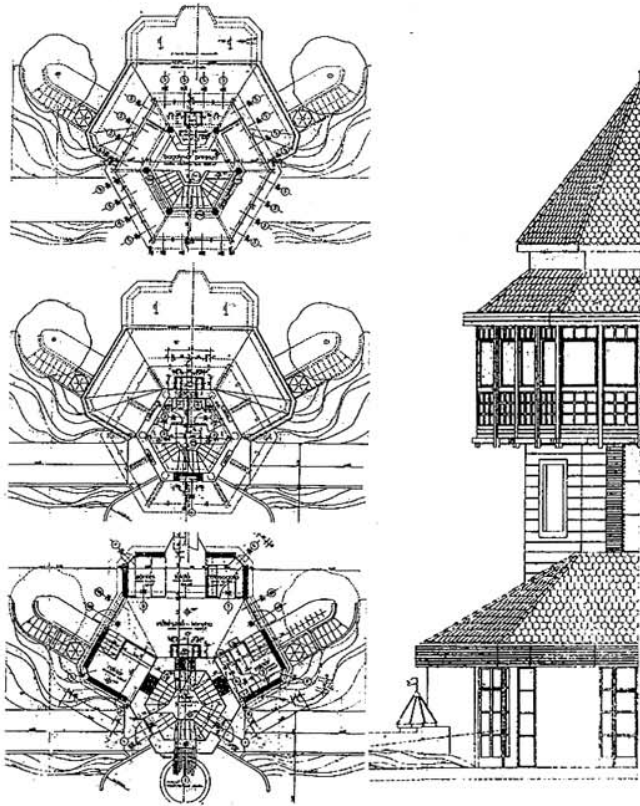
kezelhető kolléga volt, vagy abszolút nem volt használható, stb. Eltelt jó néhány év, és akkor már mindig az én osztályom volt a legerősebb, ott volt a legtöbb fiatal, mert oda kérték magukat. Viszonylag jó légkör alakult ki nálunk.

Ebben a folyamatban nem is az volt a lényeg, hogy belekerültem egy olyan mezőnybe, ahol helyt kellett állni. Az volt a probléma, hogy újra kellett tanulni a szakmát. Ha megnézem a hetvenes években készített házaimat, hát ma nagyon furcsák. Engem egészen másra tanítottak az egyetememen, mint amire szükség volt. Vargha Laci bácsi leadott a népi építészetről valamit, ezt mi még – hála Istennek – elég keményen kaptuk, nem a később csökkentett anyagot; ez egy jó adalék volt, de az egész szakmai felfogásomat mégis olyan irányba lökték, hogy a modern, lapostetős ház az eszmény. A korrektorokat én jól kifogtam: Kapsza Miklós, Földesi Lajos; ők másként látták a világot, de nekik se volt olyan lehetőségük, hogy olyan dolgokat plántáljanak belénk, ami más irányba terelt volna.

Tehát teljesen újra kellett kezdeni a szakmát, és ebben az volt a nagyon nehéz, hogy nem voltak meg azok a mesterek, azok a lökdöső emberek, nem volt meg az a hangulat, amiből, akiből tudtál volna erőt meríteni. Kétségtelen, meg kell Kerényi Jósikát említeni; ő abban az időben kezdte a rehabilitációs munkáit, de neki sem volt valami nagy tábora akkor, még irodán belül sem. Aki ebben elbizonytalanodnék, nem tudja, hogy most van egy ember, akit piszkálnak egy bizonyos dologért, és ugyanakkor vannak sikerei is, és hogy most hogy is van ezzel, hogy most ez jó vagy nem.

Dr. Danicz-ház, Jánoshida, 1988

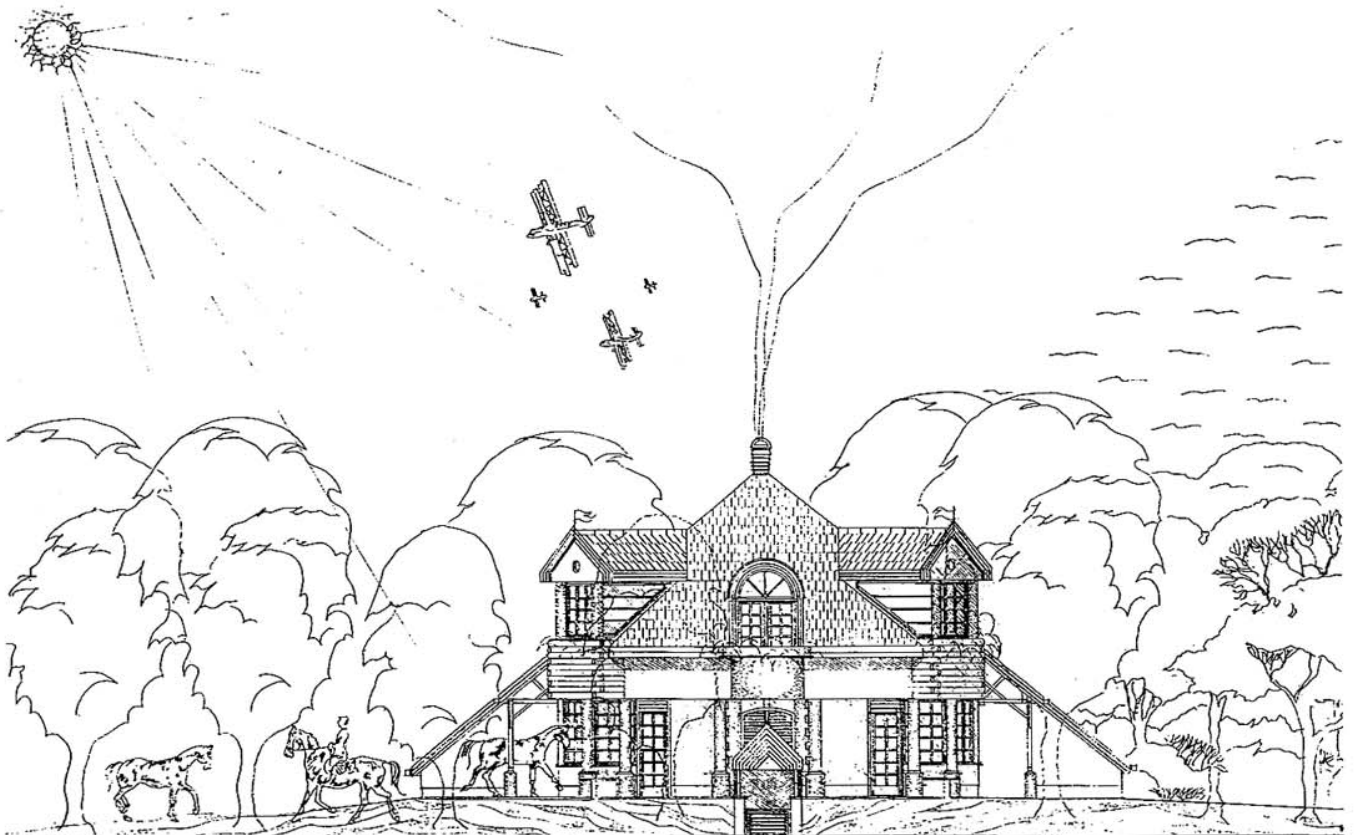

Kecskemét, Vízmű-térség, egykori katonai lőportorony (víztorony) hasznosítási terve, 1988

Kecel, lovaspanzió és istálló terve, 1989

Nem volt olyan, amit a legutóbbi időre gondolva, mióta a Kós Károly Egyesüléssel kapcsolatomban van, elmondhatok. Két mondatra rettentő szívesen emlékszem vissza; már ez megérte. Az egyik, hogy egy beszélgetés kapcsán azt mondta Makovecz Imre, a házaimról vetítettem éppen képeket; *ki mondja egyszer már meg neked, hogy a házaid többségében nincs egy vezérgondolat, édesapám, amit végigvezetnél?* Akkor nevettem, aztán elkezdtem gondolkodni rajta. Rájöttem, hogy ha ezt nekem így, szó szerint, tíz évvel ezelőtt valaki elmondja, vagy tizenötlet, akkor egészen más lenne ma a helyzet. A másik, hogy belecsöppentem, pontosan ezen a bemutatkozáson egy beszélgetésbe. Ekler Öcsi értékelte néhány kollégának az előadást, odamentem, valamit, azt hiszem, kérdezni akartam, éppen befejezte a mondatot, amit nem nekem szánt, de hallottam, hogy *ezen a házon – az egyik homlokzattervemre mutatott – ez itt tipikusan a hatvanas években iskolázott építészeknek a motívuma*. Na most megint, ha ezt előbb mondja valaki tíz évvel, az nekem mit jelentett volna! Azoktól, akik teoretikusan meg tudják ítélni a szakmát, elég egy-egy mondat, nem kell, hogy végigcsinálj velük egy kiviteli tervet, vagy hogy tervtanácson végighallgass egy marhanagy szpícset, de az ilyen mondatokra lett volna marhanagy szükségem, amikor csak tengtem-lengtem a szakmában.

Ha valaki úgy csinál végig tíz-tizenöt évet, *self-made-man* módjára, az ötszörös energia. Van abban is előny, hogy a saját tapasztalataidon, a sok házadon keresztül tudsz elő-rejutni, ami természetes folyamat. Kerényi Jóskán kívül nem sok ember volt, vagy mondjuk nem is volt, akinek a véleményére úgy istenigazában lehetett volna adni. Rettentően irigylem azokat a kollégákat, akik elméletileg felké-

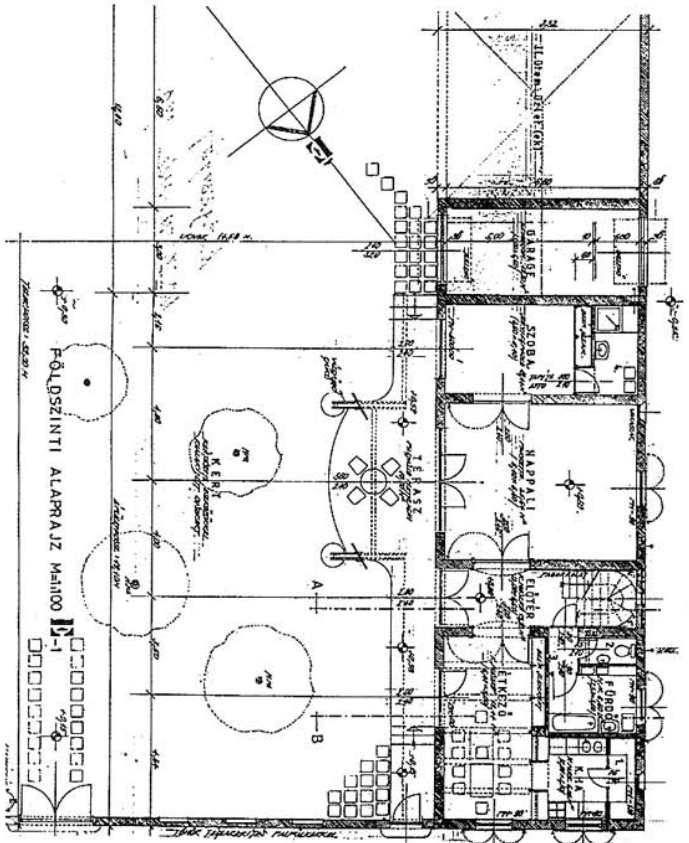
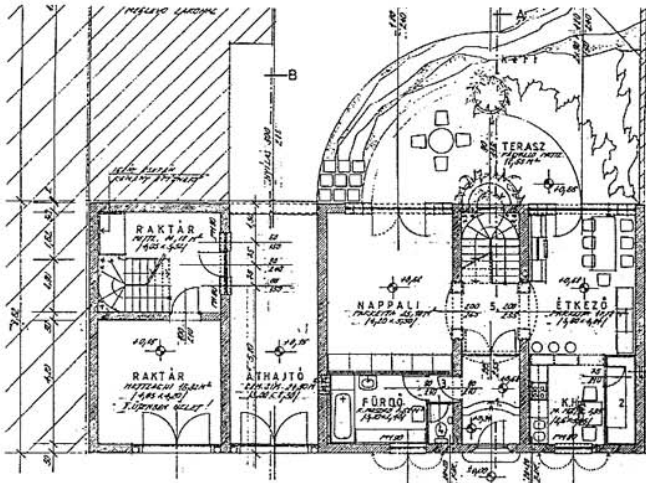
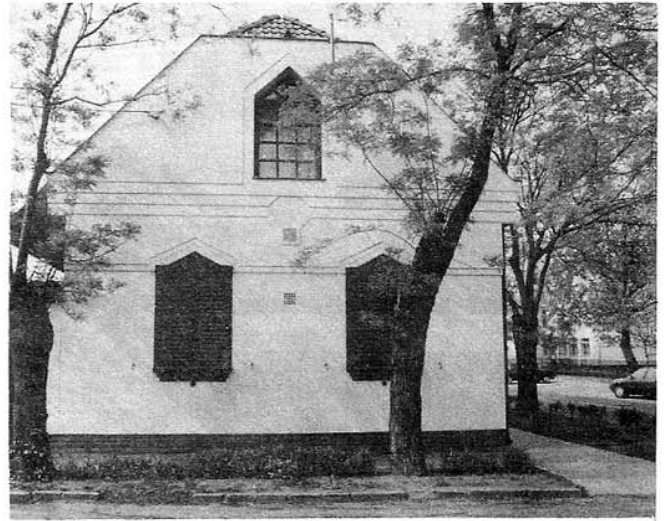

(balra) Kiskunhalas, Dr. Bús-ház, 1991

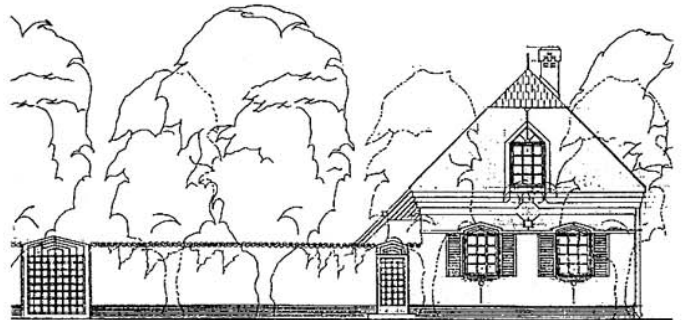
(következő oldal) Kiskunfélegyháza, üzlet-és irodaház (Öveges Lászlóval)

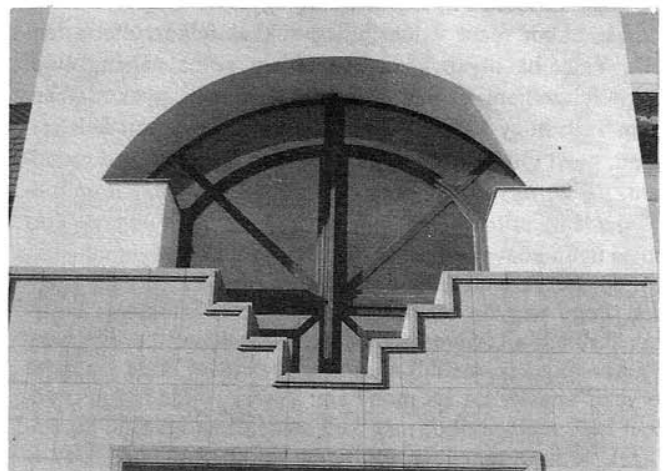
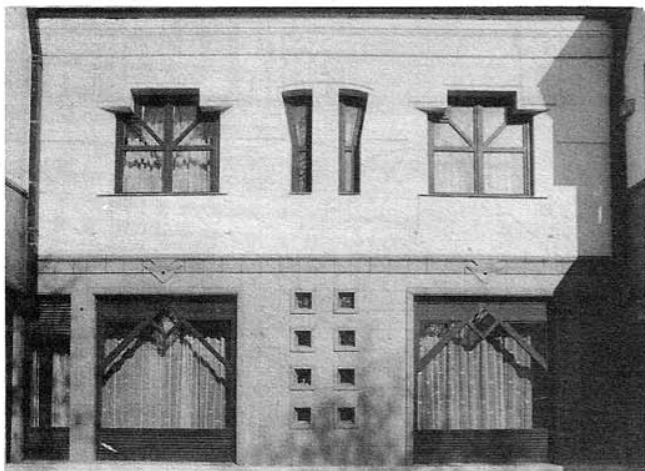
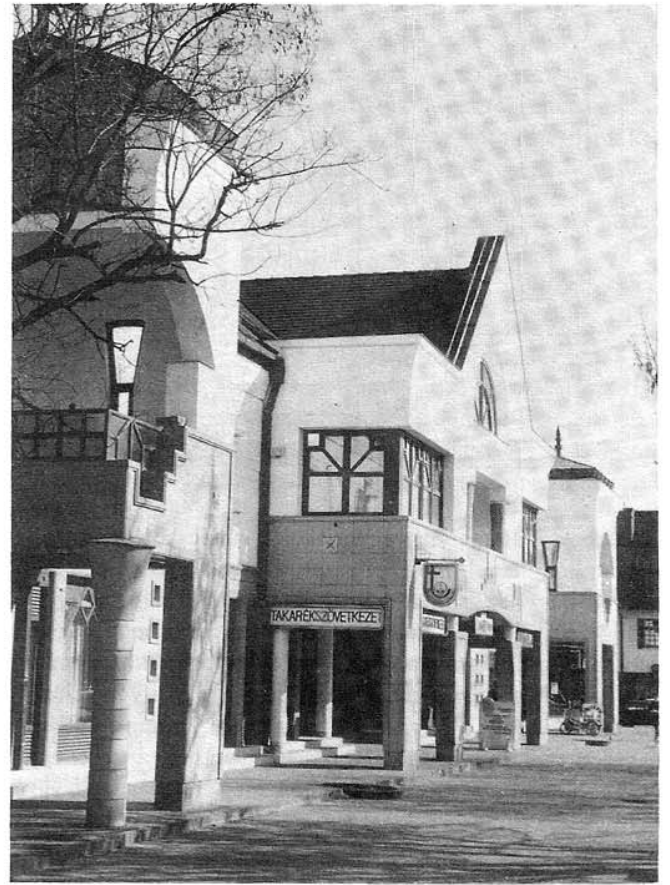
(lent) Kecskemét, Dr. Tóth-ház, 1987

szültebbek. Valamelyik vándoriskolás vándorkönyvében olvastam, hogy tanulj meg építészeti nyelveket, és ha már sok nyelven beszélsz, akkor majd azt tudod elővenni, amelyik az adott szituációban kell. Nagyon jól tudom, hogy nekem nagy hiányosságaim vannak, és valószínűleg már nem is fogom tudni bepótolni őket. Emlékezz vissza, milyen szituációban kezdtem; a kivitelező vállalatnál harminc embert megszervezni, mindent kitalálni, mert nem mehettem el egy tervezővállalathoz, hogy mondjátok meg, hogyan kell egy tervezőcsoportot működtetni a szerződéskötetéstől kezdve addig, hogy hol lehet pauszát vásárolni; ez teljes mértékben leköötötte az energiámat. Ha ezt az időt arra fordíthattam volna, hogy építészeti nyelveket, meg egyáltalán, nyelveket tanuljak, akkor most valószínűleg sokkal felkészültebb lennék. Vagy ha olyan közegben lettem volna néhány évig, hogy felszedjem ezeket a dolgokat a napi gyakorlatban. Nem kell, hogy megmondják valakinek, hogy mit kell csinálni; most jött hozzám egy üzemmérnök gyerek, azt mondtam: *ülj le, figyelj két hétig, hallgassd a telefonokat, a konzultációkat, mittudomén mit; ez az élet, ez a szakma.* Ha nincs ilyen közvetlen példa, ötször annyi idő megtanulni.

A tervezővállalatnál az volt a szerencsém, hála Istennek, hogy nagyon tehetséges, határozott, karakteres kollégák kerültek a környezetembe. Az első időktől kezdve mind a mai napig kapok tőlük bírálatokat, például hogy kis házat tervezni snassz. Én azt mondtam: gyerekek, kis házon is edzeni kell, mert amikor meg kell csinálni az igazi jó kis házat, addigra már legalább tízen kellett tanulnod, hogy le

tudd mérni a tudásodat. Próbáltak mindenféle praktikákkal eltéríteni attól, amit én mindig csináltam. Nem tetszett nekik, amikor általuk nagyrabecsült, nagyhírű építészek megcsinálták a nagy vicceket, például Bodonyi Csaba: mikor kész lett a miskolci *Technika Háza*, a szakma lelkesedett, aztán fél évre rá jött a *békési nevelési központ*. Látták, hogy amiért engem bíráltak, azt más is megcsinálja. Nem úgy gondolom, hogy Bodonyi Csaba olyan házat csinál, mint én, biztos, hogy jobbakat, de van, amikor valaki úgy érzi; Békésre ilyen házat kell csinálni, Miskolcra meg valami egészen mást.

Ez összefügg azzal az elméleti kérdéssel, hogy milyen házat kell csinálni, mondjuk Kecskeméten, vagy az Alföldön. Nem tudom; ha tudnám, nagyon okos volnék, csak azt tudom, hogy milyet nem szabad. A nagy vita azon van a kollégákkal, ami például a kecskeméti helyzetet illeti, ahol a szecesszió ad egy rettentően karakteres főteret, és onnan leszóródóan ad még egy polgári atmoszférát a századforduló környékéről, hogy milyen felfogást kell követni. Szerintem két út van, az egyik, amit nem szeretek; azt mondják általában a fiatalok, vagy a másképpen gondolkodók: hogy *minden időben le kell tenni az adott korszaknak megfelelő épületet*. Az most – mondjuk – egy high-tech-ház, mert így áll össze a kontinuitás, hogy minden kor hozzáadja a sajátját, és lehet, hogy ötven vagy száz év múlva ebből is lesz valami, amelyet mi is szeretünk (vagy utálunk) a múltból.

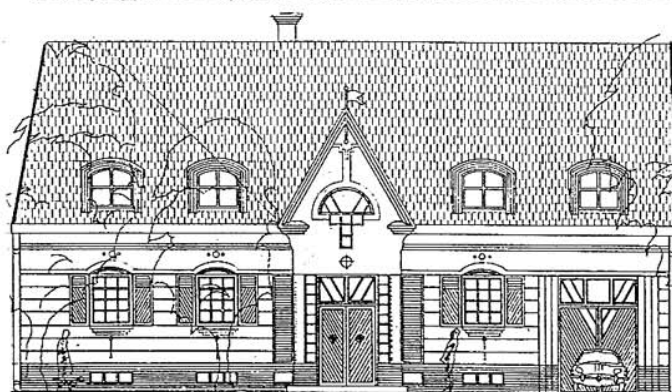
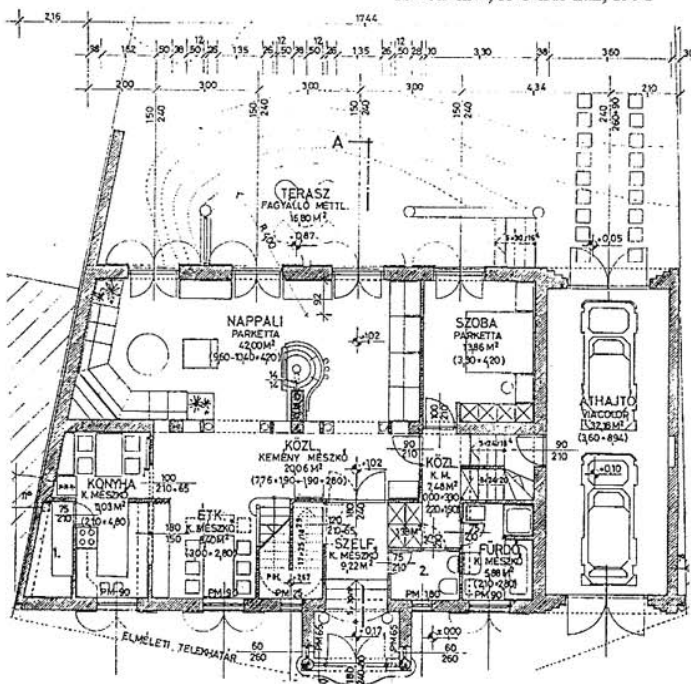
A másik, hogy olyan házat lehet letenni, amiből az a szándék látszik, hogy tiszteletben akarom tartani, amit valamikor ide kitaláltak. Nem tehetem meg, hogy a meglévő egységes hangulatban ne utaljak arra, hogy nekem az tetszik, ahogy van, és a kecskeméti polgárnak is tetszik. A következő kérdés, hogy kinek építed a házat. Az a fontos, hogy száz év múlva az építészettörténet számon tartsa, most publikálják, díjat kapsz, stb., stb., vagy hogy tetszen a Kecskemét utcáin sétálgató polgárnak, aki könnyedén mondhatja, hogy *leköpöm a házat!* Persze lehet, hogy populáris dumának tűnik, hatásvadászat, valaki fürdeni akar a helybeliek mosolyában. Persze valóságos dilemma van emögött, amit nem tudok eldönteni, csak azt tudom, hogy én mit szeretek. A városban, ahol van egy létező kötöttség, ott ezzel a mentalitással kell tervezni valószínűleg, és anélkül, hogy ez átcsapna nosztalgiazásba. De fontos, hogy helyet kapjon mindenki, mindenféle szemlélet.

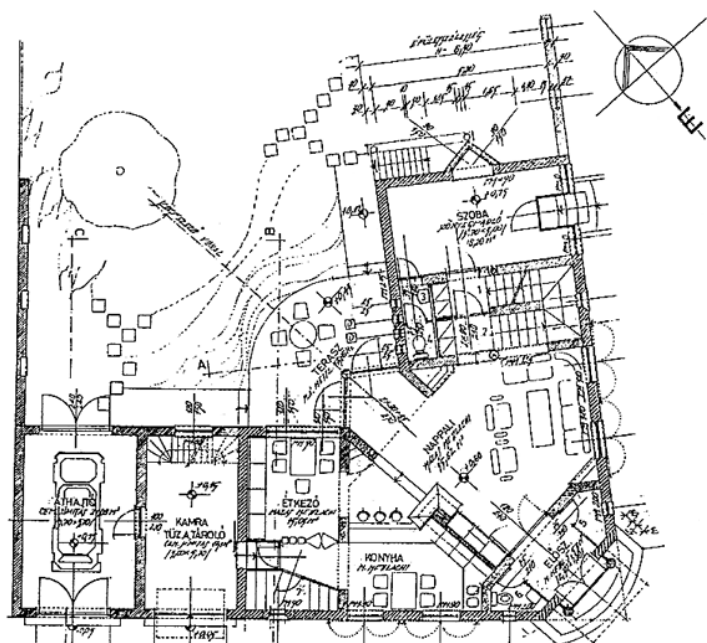
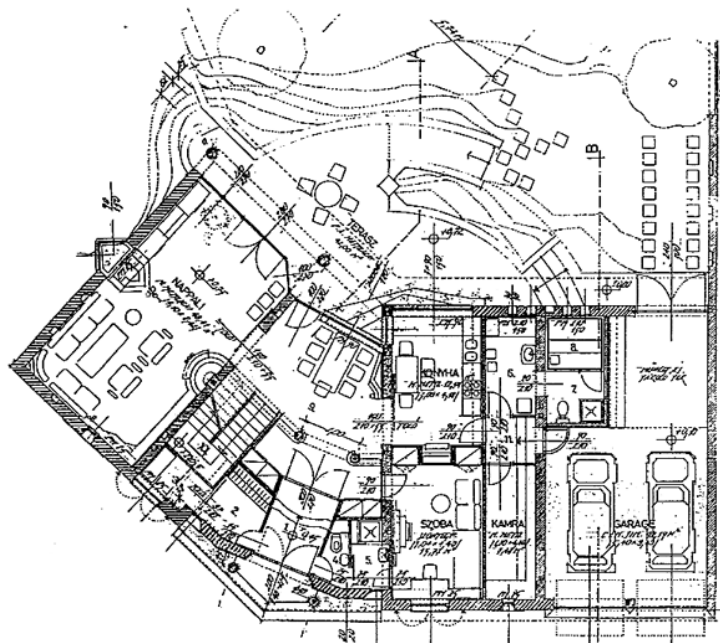
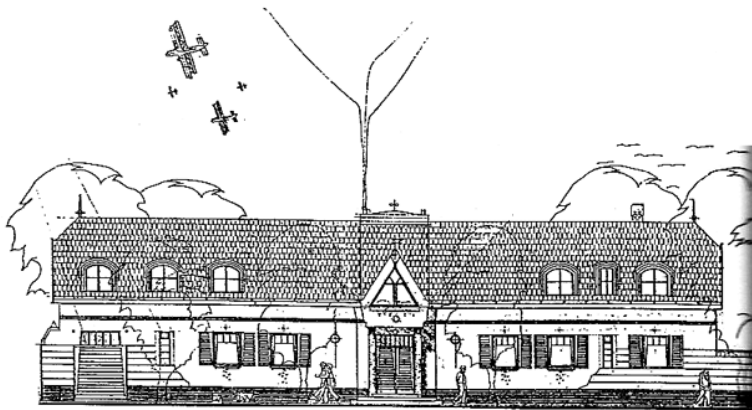
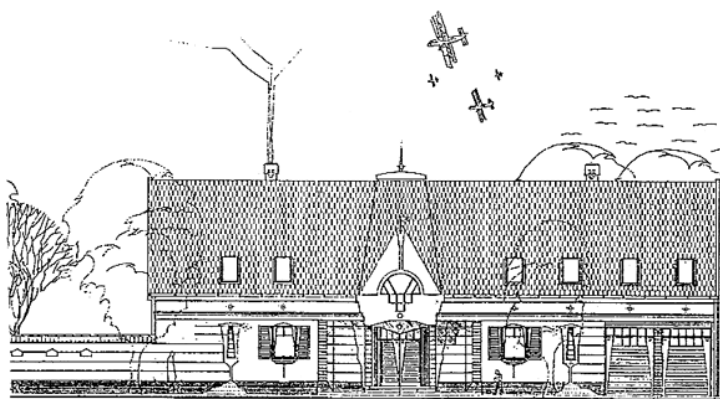
A kötöttségek az építész barátai; nagyjából idézem valamelyik klasszikusunk mondását. Szeretek olyan helyekre tervezni, ahol meghatározó az építészeti környezet. Az a hangulat, ami meglep egy félreeső utcában vagy városszélen, arra indít, hogy elgondolkodjam a konkrét szituáción. Az a szándékom, hogy amit építünk, egy idő után belesimuljon a környezetbe. Érződjék, hogy a mai kor terméke, de az is, hogy tiszteletben tartja a szomszédokat, az utcát, az egész várost. Hagyjam meg az esetlegességeket, amik egy telken valaha is létrejöttek, ne építsek nagyobb házat, mint ami ott állt valaha. Nagyon kényes, hosszú feladat, amíg ezt a felfogást el lehet fogadtatni a megbízóval. Számtalan megbízást visszaadtam, ahol ez nem sikerült. Ha valaki nem érzi a *genius loci*-t, amiről szó van; nem próbálja meg átgondolni, hogy mit jelent a tervezésben, akkor kétlem, hogy

olyan produkciót tudna létrehozni, akár Kecskeméten, akár másutt, ami elfogadható. Ezt a képességet kell kifejleszteni az építészekben.

A megbízók egy része olyan, hogy eljön hozzám, mert megtetszik nekik egy régi házam, de sokan vannak, akik számára az ismertség, az, hogy a nevemet ismerik Kecskeméten, akadály, amivel nem akarnak megküzdeni. Azt gondolják, hogy drága vagyok, vagy nehéz ember vagyok, vagy biztos a saját elképzelésemet akarom rájuk erőltetni. Ennek egy másik vonatkozása, hogy amikor számot vettem a legutolsó néhány évem munkáival, kiderült, hogy a privát megbízások 70-80 %-a sarokház. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy a megbízók is nehezebbnek tekintik ezt a

Kecskemét, Herendi-ház, 1991

Kecskemét, Dr. Nemes-ház, 1992

Kecskemét, Filus-ház, 1992

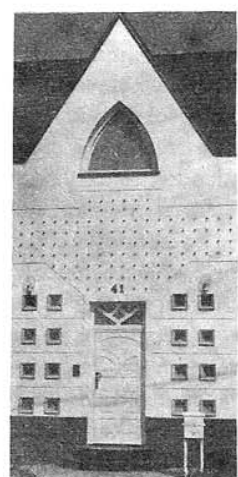
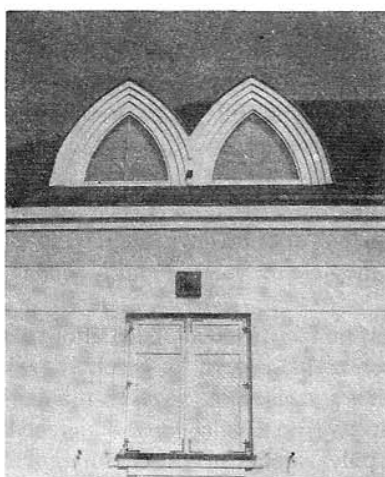
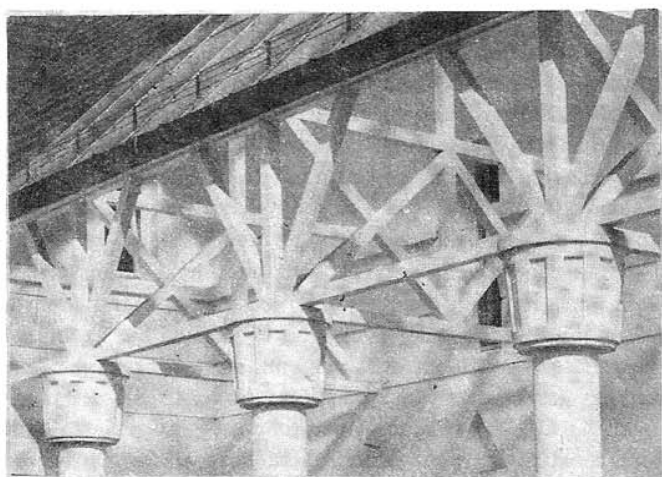
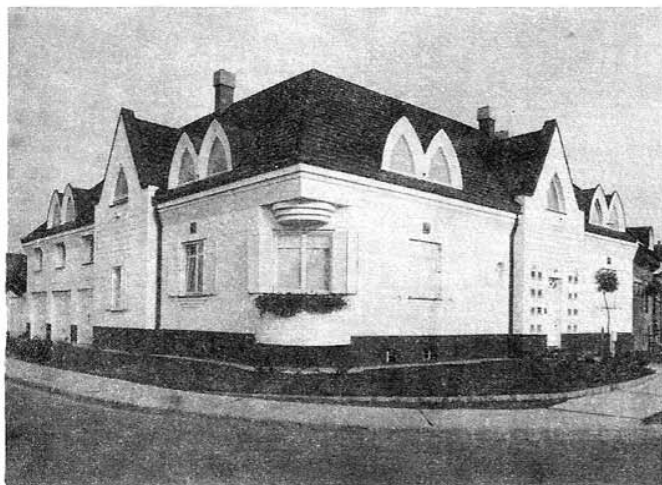
feladatot; lehet, hogy aki saroktelket vesz, jobb anyagi körülmények között van, és nem izgatja az a félelem, amit az előbb említettem. Én nagyon szeretem ezt a témát, csak biztos, hogy sokkal többet kell foglalkozni vele, hiába ugyanakkora, mint egy zárt sorba beépülő ház, általában bonyolult a geometriája, mert a sarok nem derékszögű, általában frekvenciált helyen van; egy sarok megoldása mindig legalább másfél-kétszeres munkaráfördítést igényel, ami áldozat a szakmának.

A ház drágaságától való félelem teljes félreértés. Ha valakinek van egy házra mondjuk 8 milliója, abból lehet csinálni jó házat is, és csapnivaló, használhatatlan házat is. A befektetett anyag meg munka ugyannyi. Ha az ember egy észszerű szerkezetre, alaprajzra ott rakja rá azokat a pluszokat, amiktől az lesz a ház, ami; ahol az szükséges, az egyszerűen nem anyagi kérdés. Lehet, hogy csak egy fél köbméterrel több vakolat, de tükrözi azt a gondolatot, ami végigfut az egészen, amiktől valaki azt mondja: ebben szívesen ellaknék. Ennyit a kis házokról.

A városban a hetvenes években jóvátehetetlen bűnök történtek, amiket – erre dokumentumok vannak – jónéhányan megpróbáltunk megakadályozni. Például tiltakoztunk, hogy a város egyik legszebb utcáját, – ez nem is olyan régi

történet – a Batthyány utcát nem szabad szétverni, de nem sok eredménnyel. Namost pontosan ezek a tragikus példák, amikor ezeket TV-műsorok, újságcikkek elemezték, és sokan megértették, hogy milyen hibák történtek, ahhoz vezettek, hogy a mindenkorai városi vezetés attól való félelemben, hogy újabb hibákat követ el, nagyon óvatos lett. Kikéri a szakmai csoportok véleményét; MÉSZ, Kamara, stb., és jóvátehetetlen hibák, szerintem, Kecskeméten már nem fognak történni. Olyan súlyosak a rossz példák, és ott vannak a jó példák is, például a Batthyány utca elején lévő szállodánál sikerült azt elérni, hogy ne bontsák le a meglévő sarokházat; legalább az utcából megmaradt csonk őrizze az utca régi hangulatát. Ha lebontom a sarkot, kiszélesítem az utcát, akkor szétvertem a főtér egyik nyúlványát, teljesen függetlenül attól, hogy az új ház milyen minőségű. Azt javasoltuk, hogy a tömeget szét kell bontani, olyan jellegűt kell adni neki, mintha egy nőtt város szerves része lenne; ha ilyen példák megépülnek, van mire hivatkozni.

De az is van, hogy senki nem próféta a saját hazájában. Én Cegléden meg Dabason vagyok főépítész; nem szeretnék vívni bármelyik kecskeméti önkormányzattal, mintha én volnék a város fejlődésének szószólója. Ha megkeresnek, mindig megpróbálok válaszolni. Van néhány észrevételem, amikre visszamenőleg is büszke vagyok, mert olyan időben mondtam, amikor még nem volt rokonszenves így fogal

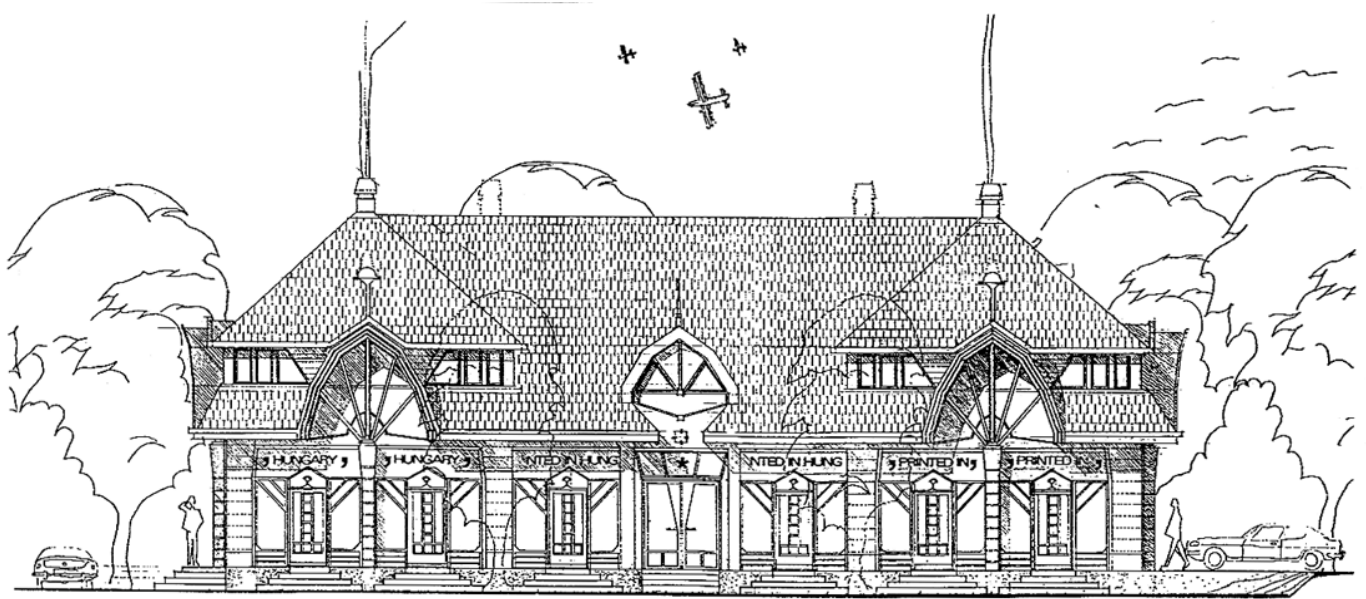
Kecskemét, Kis-Dr. Csányi-ház, 1992

mazni. Egyik volt a telekosztás kérdése a nyolcvanas évek végén. *Mindenkinek adjunk telket, mert akkor megnyugszik a polgár!* Ez volt az elképzelés. Én akkor jöttem haza egy freiburgi tanulmányútról; az ottani polgármester, amikor bemutatta a város rendezési tervét, és valaki megkérdezte tőle, hogy hol vannak a fejlesztési területek, azt mondta: *nincsenek fejlesztési területek. A város betelt.* Nem azt mondom, hogy ki kell tenni Kecskemétre a *MEGTELT* táblát, de tény, hogy abban az időben mesterségesen pumpálták fel a várost, a belváros teljesen elszlömösödött, az egészséges átépülés nem indult meg, és a város peremén a kis családi házas telepek úgy veszik körül a lakótelepeket, hogy a legminimálisabb infrastruktúra is hiányzik; nem lehet venni egy újságot. Mondjuk, a legutóbbi években megindultak a vállalkozások; *van* újság. De az nincs meg, hogy városi embernek érezheted magad. A város szerkezete felbillent, a közlekedési rendszer az új városszerkezetet nem követte. Vannak szinte megőrzésképtelen részek, lakótelepek, ahol nincs normális szemétszállítás, stb. Én azt mondtam: minek itt feleslegesen kelteni az igényt telekvásárlásra? Itt vannak az alvóvárosok: Katonatelepe, Hetényegyháza; aki telket akar venni, kimehet oda, megindulhat az egészséges átépülés, de ezt a nagy lépényt, ami Kecskemét, nem szabad tovább növelni, hanem a belső megújulásra kell koncentrálni.

Másik szívfájdalmam a városbelsővel kapcsolatban a

Homoki domb sorsa. A nyolcvanas években városrendezési pályázatot írtak ki erre a területre; a Mária utca, Munkácsy utca, Báthory utca környékére, ami a település legősbibb magja. Ezt a pályázatot valami szerencse folytán a mi kecskeméti team-ünk nyerte az „idegen” pályázók előtt. A tervezőirodából jónéhányan összeálltunk, és a következőt fogalmaztuk meg: az adottságok olyanok, hogy ezt a területet élővé lehet tenni. Voltak tanácsi, önkormányzati tulajdonban lévő telkek, ezeken a fejlesztési koncepcióhoz illő, példaértékű beruházásokat kell csinálni: kisvendéglőt, műtermet, műhelyeket, üzleteket a szükséges felújításokkal, átépítésekkel, mert a szomszédok, ha látják, hogy bejön ide az idegen, aki kíváncsi, hogy a főtéren kívül hol van még *igazi* Kecskemét, akkor majd ők is nekilátnak. A koncepció mind a mai napig nem valósult meg, bár a fejlődés elindult már befelé; van panzió, régi hangszergyűjtemény, van képerkerető műhely, de egyelőre csak a Homoki domb szélén. Ennek a fejlődésnek kellene lökést adni a megfelelő önkormányzati ingatlanpolitikával, az értékesítést megfelelő feltételekhez kötve. A város legértékesebb része lehetne ez a terület, ha a fejlesztési folyamat beindulna.

Cegléden és Dabason sokat számít az a szakmai, közéleti és újabban gazdasági tudás, amit huszonhét év alatt felhalmoztam. Mikor odamegyek, tudom, hogy a kollégákat, hivatali embereket érdekli a véleményem. Vannak ku-

Kecskemét, Március 15. u. üzlet- és lakóház 1992 (Brenyó Péterrel)

darcok is, mikor az önkormányzati testület másképp gondolkodik, de eleve jó dolog, hogy a testületi üléseken építészeti kérdésekről vitatkozunk. Van több kolléga, aki szükségesnek érzi, hogy megmutassa a terveit, tudja, hogy én majd mondok rájuk valamit. Néhányan meg is mondták nyíltan, hogy a véleményemből tanulni akarnak. Ez is sikerélmény, és az is, hogy néhány épületnél, ahol bizonyos mértékig volt beleszólási lehetőségem, megjelenik valami, ami a véleményemet tükrözi.

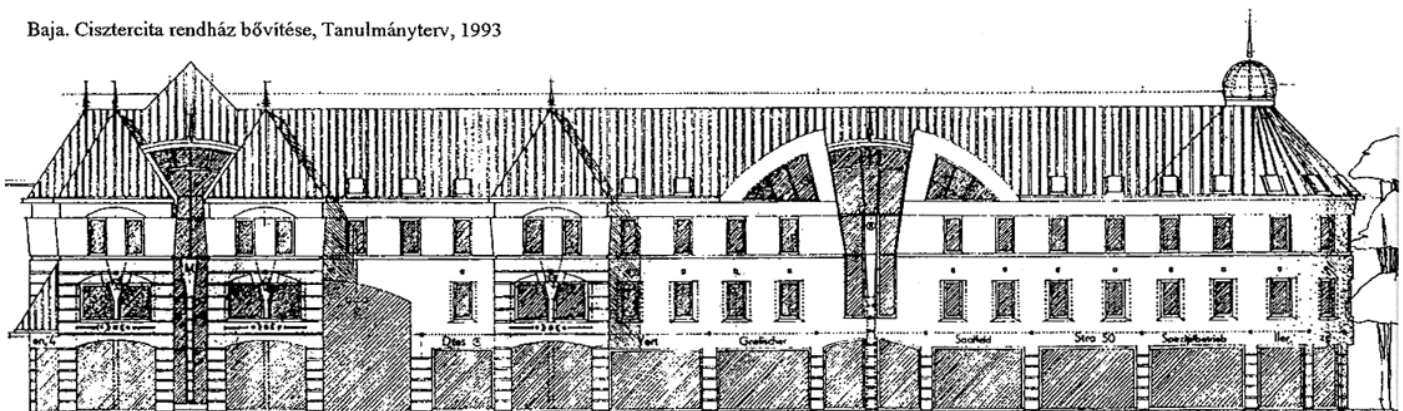
Cegléden az egyik ott működő kolléga, talán attól való féltésében, hogy kevesebb munkája lesz, ha én ott vagyok – nem tudom – azt vetette a szememre, hogy én mindenáron Kecskemétet akarok csinálni Ceglédből. Megjelentek ott kecskeméti tervezők, pályázatokat nyernek; eluralkodik a „kecskeméti stílus”. Ha elkezd valaki lapozni a Novák-féle hatalmas kötetet Cegléd-Kecskemét-Nagykőrös építészeti múltjáról, kiderül, hogy akár Cegléd, akár Nagykőrös polgári építészete toronymagasan jobb, mint Kecskemété. Több emlék van; zártosur beépítések, egész utcák. Kecskemét csak a villaépítészetben produkált kiemelkedőt, persze a főteret kivéve. Nem véletlen, hogy éppen erről a három városról szól a könyv, mert vannak olyan karakterisztikus jegyek mindegyikben, amelyek a másik kettőben is megvannak. Ha én Ceglédből Kecskemétet akarnék csinálni, ami nincs szándékomban, akkor se tennék túlságosan rosszat. Az az átvezetés, ami megindult Kecskeméten a 60-as, 70-es években, az viszont jobban sikeredett Kecskeméten, mint Cegléden vagy Nagykőrösön.

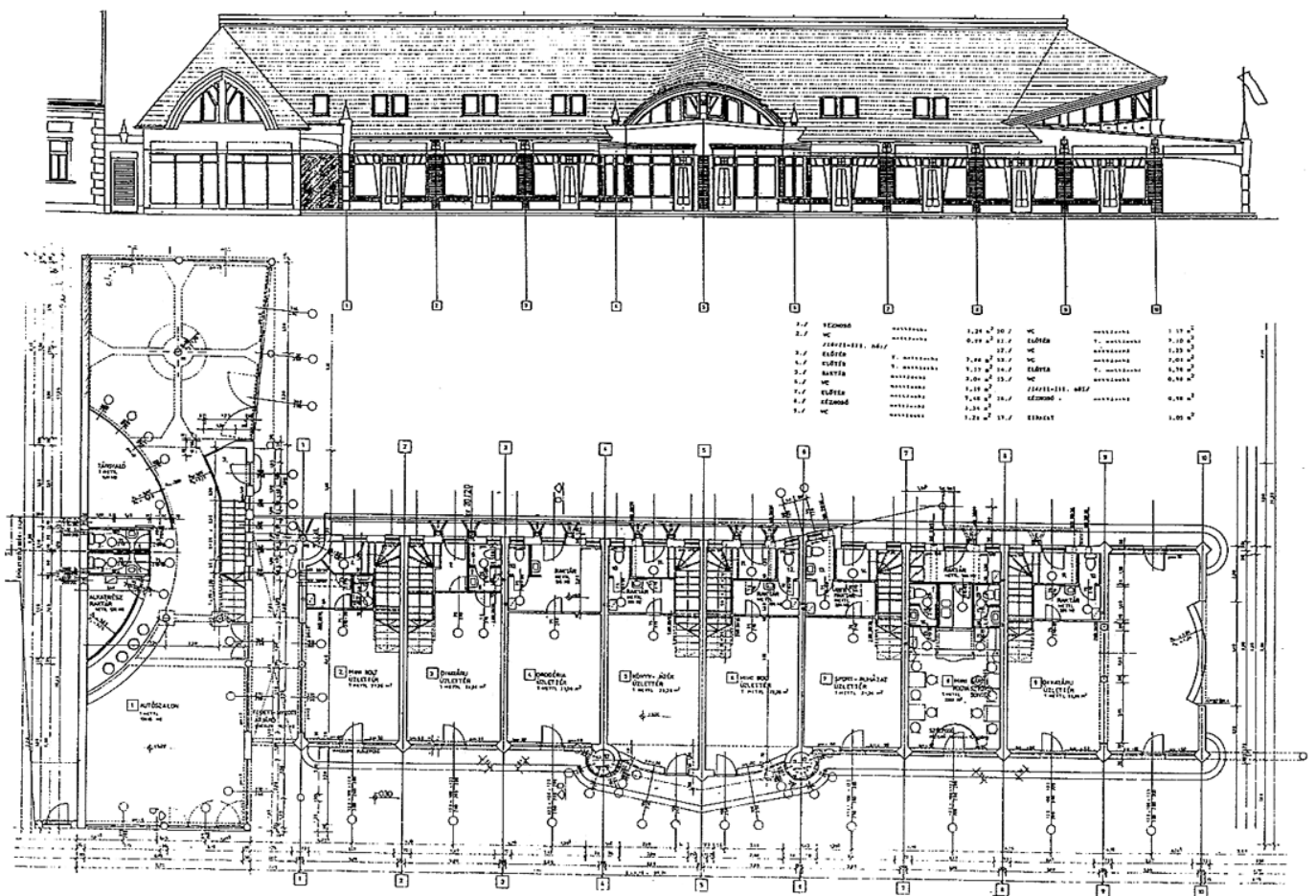
Mindenesetre tény, hogy főépítésként részt veszek Cegléd fejlesztésében. Az én előterjesztésemben fogadták el a város hosszútávú fejlesztési tervét; most készül a részletes rendezési terv, amelynek pontosan az a vezérmotívuma, hogy Cegléd Cegléd tudjon maradni, és Ceglédé tudjon visszavedleni, mert itt is van toronyház, meg sok minden, amitől a város kezdte elveszíteni az arcát.

Az engedélyezési terveket megmutatják, de mivel nekem nincs hatósági engedélyezési jogköröm, csak ráírom a véleményemet, és azt figyelembe is veszik. De az országosan létező probléma itt is megvan, mert a törvények szerint egy tervbe nem tudsz belekötni, ha az OÉSZ-nak megfelelő. Az OÉSZ-ban nincs olyan lehetőség, hogy azt mondjam: *nem!* Miért nem? *Mert ronda, mert elrontja a városképet!* Ilyen jogi kategória nincs. Az építető vagy az építész könnyen csinálhat egy balhét, hogy a főépítész jogtalanul önkényeskedik, és a hatóság azonnal megadja az engedélyt. De elvárom a ceglédi tervezőktől, hogy ha azt mondom, hogy hidd el öregem, hogy ez rossz, ezért meg ezért, és a te imázsod romlik, ha ez így megépül, akkor odahallgatnak; legalább a lokálpatriotizmust fel lehet ébreszteni bennük.

Vissza kell térnem még a tervezővállalathoz, hogy az elkezdett élettörténet végére jussunk. A vállalatnál végigcsináltam minden lépcsőt; volt tervezőosztályom, voltam egy ideig szakági főmérnök, és amikor önkormányzati rendszer-

Baja. Cisztercita rendház bővítése, Tanulmányterv, 1993

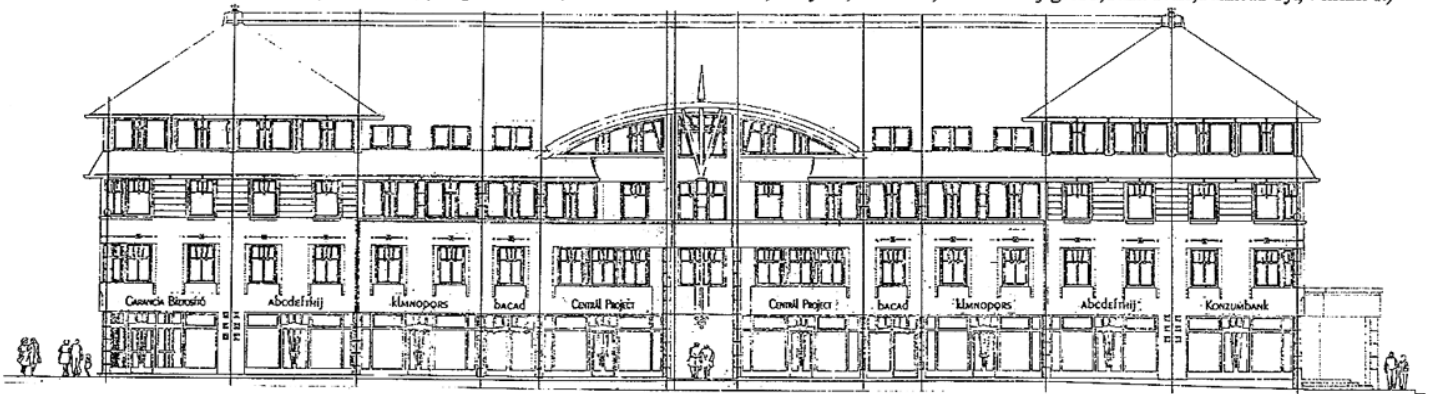
László, főtéri üzlet- és lakóház, 1994

ben kezdtek dolgozni a vállalatok, akkor egy hosszú, vajdó folyamat után eljutottam az igazgatóságig. Három vagy négy évig voltam igazgató, akkor felálltam, azzal, hogy ebben a szisztémában nincs fejlődési lehetőség, innentől ez agonizálás, ezt nem szeretném levezényelni. Kiléptem a vállalattól, és megcsináltam ezt a céget, ahol most dolgozom. A tervezővállalathoz még annyit, hogy mindenki úgy érzi, hogy jobb, hogy a hatalmas vállalatok széthullottak az egész országban, de ennek vannak negatív oldalai is. Általában a fiatalabb generációnak nincs lehetősége arra, hogy megtanulja a szakmát. Most nincs idejük a mestereknek arra, hogy azzal foglalkozzanak, hogy minden egyes feladatot keményen végigcsináltassanak a fiatalokkal. Az egyik vándor leírta, hogy nagyon jó volt a vándoriskola, csak az idejének nagy része azzal telt, hogy a mestert hajkurászta.

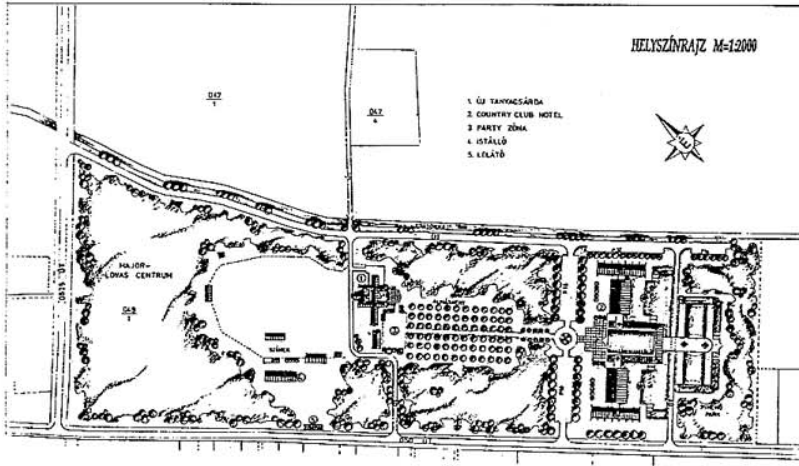
Hiába volt az én szándékom is más, amikor elmondtam a vándoroknak az elején, hogy mit akarok; a végén nem úgy sikerül. Ha valaki úgy csinálja, hogy fennmaradjon a felszínen, meg dolgozzon is, le is tudjon ülni beszélgetni, meg szervezzen is, akkor hiába érzi, hogy ez a jövő, a saját maga jövője is; hogy ha felvesz egy kollégát, hogy ott dolgozzon mellette, akkor az mielőbb profi legyen, addig legyen profi, amíg el nem megy. Mert az az egészséges folyamat, hogy elmegy.

A fiatal generáció teljesen más karakterű, mint mi voltunk. Pozitív értelemben, Tudják, hogy mit akarnak, egészségesen agresszívek, hatalmas ambíciójuk van, nagy önbizalmuk, néha túl sok önbizalmuk. Hozzám képest, megint magamra gondolok, sokkal többet tudnak; mikor végigcsinálók velük egy-egy munkát, elcsodálkozom, milyen tehet-

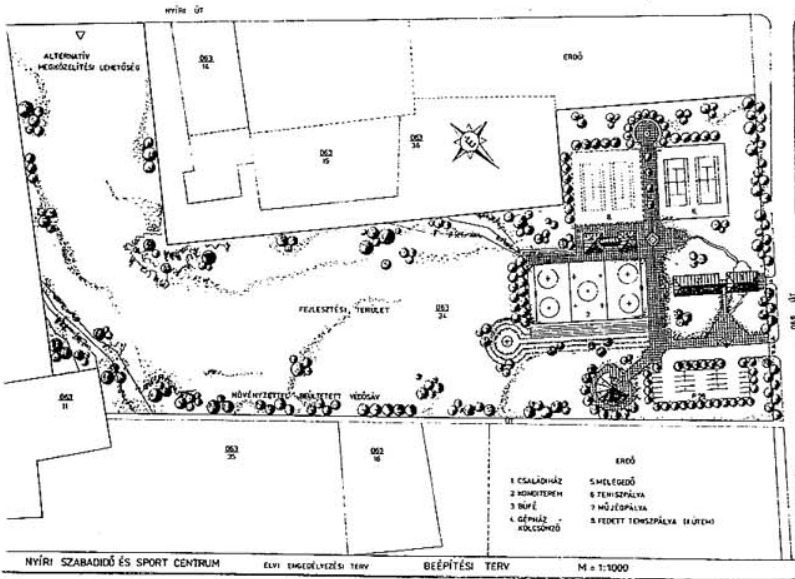
Kecskemét, Csányi u. üzletház, (Öveges Lászlóval; munkatársak: Bozsódi Cs., Brnyó P., Kovács G., Kövesiné Hajagos Á., Palkó P.-né, Pankotai Gy., Venczel T.)

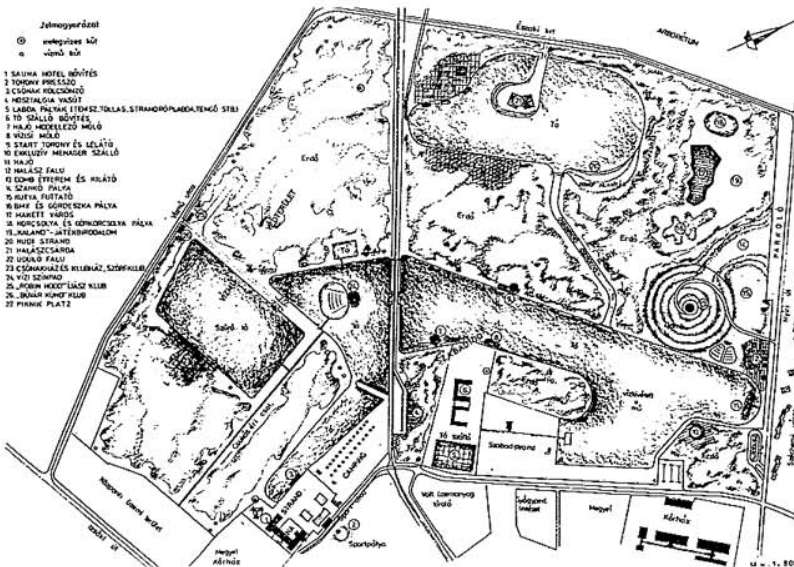
Lajosmizse-Felsőlajos, Tanyacsárda major, rendezési javaslat, 1993 (Öveges Lászlóval és Katkics Tamással)

Nyír, szabadidő- és sportcentrum, beépítési terv, 1993 (Katkics Tamással)

Kecskemét, Vízmű-társég, hasznosítási javaslat, 1994

ségesek és képzettek. Eltöltene valaki mellett két-három évet, aztán kilépnék. Önállóak-akarnak lenni minél előbb, csak nem biztos, hogy az önálló egzisztenciát meg is tudják tartani, mert a megbízásokhoz már kell az a bizonyos ismertség; kell, hogy kialakítsa valaki a saját útját, kell, hogy lehiggadjon, mert ebbe már nagyon könnyen bele lehet bukni.

Az egyik fő probléma a szakmában szerintem az, hogy egy-egy vezéregyéniség mellett ideig-óráig találni csak olyan kollégákat, akik a komoly feldolgozó munkát el tudják végezni. Mert az iskola nem készíti fel a hallgatókat annyira, hogy legalább két évet ne kelljen belefektetni a tervezőirodában abba, hogy valóban használhatók legyenek. Hiányoznak a középfokú technikumban végzetek, az igazi technikusok. Nekem az a nagy szerencsém, hogy ilyen technikai végzettségű kollégáim segítenek; ők az egyetemről kikerülő fiatalokat megeszik reggelire, kivétel csak a tervezésnek az építészeti része, amivel ők vannak előnyben, de a szakmát, azt nem tudják. És ahhoz, hogy megtanulják, olyasmit kell felvállalniuk a fiataloknak, amit most rangon alulinak tartanak.

Beszéljünk még néhány részletről! A kerámiához két ok miatt nagyon vonzódok. Az egyik, amit egy nyitott szemmel járó ember Kecskeméten nem hagyhat figyelmen kívül. A századfordulós házakon, nagyokon és kicsiken – én főleg a kicsiket szeretem – milyen egyszerű eszközökkel, összességében néhány deciméternyi felülettel micsoda hatást tudtak elérni! Az a kevés úgy van felrakva, pont oda, ahova kell, meg olyan színű, meg úgy alakították hozzá a vakolatot, hogy aki azt építette, joggal mondhatta; ez a ház az én házam. Van, ahol nagy tömegben jelent meg, mint az Újkollégium épületén, Mende Valérnál, hát azt mondhatom, nekem itt Mende Valér az isten, ha ezt a házat valaki tüzetesen végignézi – nekem ez a legkedvesebb házam Kecskeméten – azon anynyi ötlet van, és csak huszonvalahány éves volt, amikor tervezte! Ha minden magyar építész az életművében annyi ötletet tudna felmutatni, mint Mende Valér csak ezen az egy házon, világhírű lenne a magyar építészet! Ezen a házon, meg a Luther-házon a kerámia alkalmazása, színezése, a homlokzatképzés metodikája annyira jellegzetes, ötletes, és úgy fel tudja dobni ezeket a házakat; ez az egyik.

A másik, hogy elég hosszú idő óta jó barátságban vagyok Probstner Jánossal, a kerámiastúdió vezetőjével, és az ő révén betekintést nyerhettem a kerámiaműhely titkaiba. Volt egy év, amikor a kihelyezett mesterképzőben vendégtanári szerepet vállaltam, és megtetszett ez a dolog a gyakorlatban. Volt előzménye is;

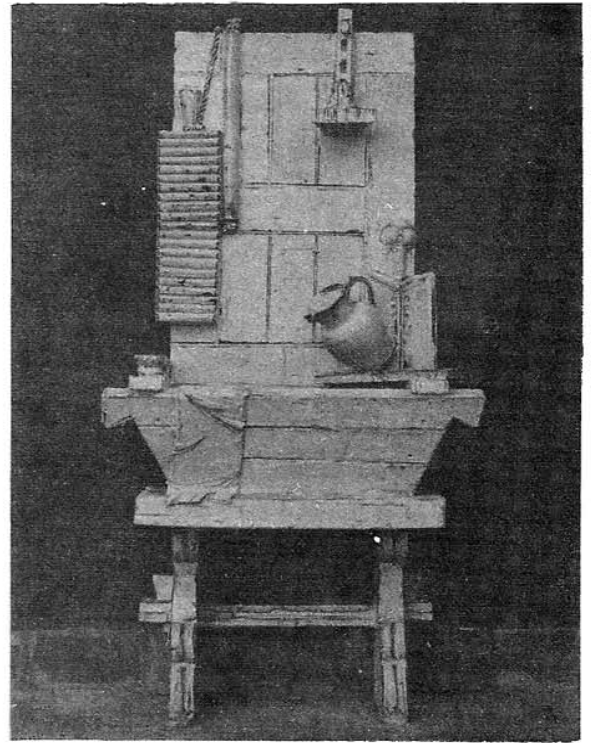
egyetemi szünetekben a kivitelező vállalat előregyártó telepén gyakorlatoztam mindig; ott egy művészlelkű, azóta fotóssá, fafaragóvá lett barátom volt a főnök, és két-három hónapon át gipszsztem.

Ebből a kettőből adódott, hogy amikor olyan helyzetbe kerültem, hogy egy házra rátehetek egy kerámiát; hogy „megengedik”, meg ki is fizetik, akkor megpróbáltam jobban beleásni magam a témába; tanulmányoztuk a Luther-ház kerámiáinak eredeti mintakönyvét a Zsolnay-gyűjteményben, megpróbáltunk ahhoz hasonlítani, és nagyon kiváló pertnereket találtam. Fiatal kollégákat, akik azonnal ráéreztek a témára. Egyikük Vas Tibor; ő dolgozta ki a Luther-ház melletti saroképület kerámiaburkolatát; másik két háznál meg Bozsódi Csaba, aki szinte képzőművészeti produktív nyújtott. Meg is volt a sikere, mert most épül a második belvárosi üzletház, és az üzlettulajdonosok jönnek, hogy *lesz-e itt is kerámiaburkolat?* Mondtam, hogy nem. Akkor fel voltak háborodva, hogy *pedig az nekik is kell.* A megbízót fel kell piszkálni, mert ha én mondom, hogy legyen, akkor elkezdnek húzódozni. Nem tudom, észrevetted-e például, hogy az ablakokba virágládákat rakunk ki, ez is egy ilyen fogás. Nem bírom elviselni, hogy amikor átléped a határt, onnantól kezdve az ablakok tele vannak virággal; a klíma ugyanaz, csak nálunk hiányzik ez a fajta kedvesség, meg gazda-mentalitás, hogy azt akarom, hogy körülöttem minden szép legyen. Ha ott a virágtartó, benne virágvályú, előbb-utóbb csak idegesíti, hogy ott áll üresen.

Van még a vakolatdész, az olyan dolog, nem is tudom, honnan van. Nem lehet így utólag tettenérni, nem tudja az ember, mikor és miért ugrott be, azután meg már természetes. Volt szó róla az előbb, drága-e a ház vagy sem. Ha rá raksz néhány vakolatmotívumot, az semmi, mégis az ő háza már jobban néz ki, mint a szomszédé. Valószínű, hogy akkor kezdtem, amikor a tetőtérbeépítés divatba jött. Ott térdfalat kell csinálni, és akkor az ablakszemöldök és a párkány között aránytalanul megnő a távolság. Ezt valahogy meg kell oldani, valami tagolást bele kell vinni. Elkezdtem alkalmazni a visszahúzott párkányt; nem én találtam ki, véletlenül fedeztem fel, sok ilyen ház van Kecskeméten. A Simonyi utcában van egy keramikus barátom, az ő házánál jöttem rá, hogy ezt alkalmazzam.

Most már a kerámia alkalmazására is több lehetőségem van, mióta Szegedi Zsolt és Prácsai Edit keramikumművészek elkezdtek épületkerámia-gyártással foglalkozni. Most nyolc-tíz épülő házam van, ahol a kerámia intenzíven megjelenik, mindig egyedi formában; ebben látom most a legjobb lehetőséget, hogy viszonylag olcsón csináljak valamit, ami a helyi hagyományokhoz kötődik. Granasztói Pali bácsi mondta, hogy *hagyomány nélkül nincs modernség olyan helyen, amelynek múltja van.* A hagyomány átvezetésére ez most egy lehetőség, amit kipróbálok; lehet, hogy zsákutca lesz, de mindenesetre a kerámiában most nagy örömet lelem. Kezd terjedni is. Attól azért nem félek, hogy itt most majd minden kerámiából lesz, bár a veszélye megvan, hogy a divat és a rutin erősebben működjön, mint hogy az építész érezze, hogy mi az, ami igazán oda való.

A művészetek iránti vonzódásom régi keletű. Nem voltam nagy tehetség a rajzolásban, bár a technikum folyosóján Szegeden még mindig kinn van néhány akvarellem, de az igazi művészet iránti nosztalgia erősebb bennem. Ha már nem én magam csinálom, szerény lehetőségeim szerint elkezdtem gyűjteni képeket, kerámiákat, épületkerámiákat is, az Újkollégium felépítésekor hozzám került egy régi kerámiaelem; meg más „építészeti ereklyéket”, a kunszentmiklósi Tóth-kúriából egy 1810-ből származó burkolólapot; végül ez oda vezetett, hogy a gyűjtőszenvedélyemtől megfertőződött feleségem foglalkozik azzal, amire én vágytam – nyitott egy kisgalériát.

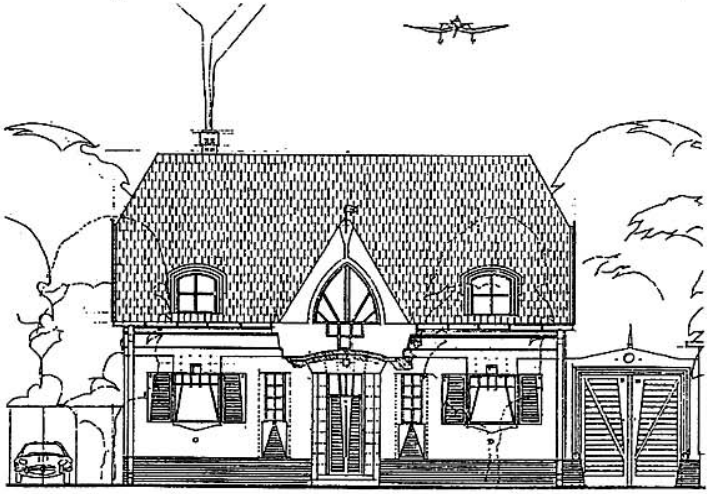
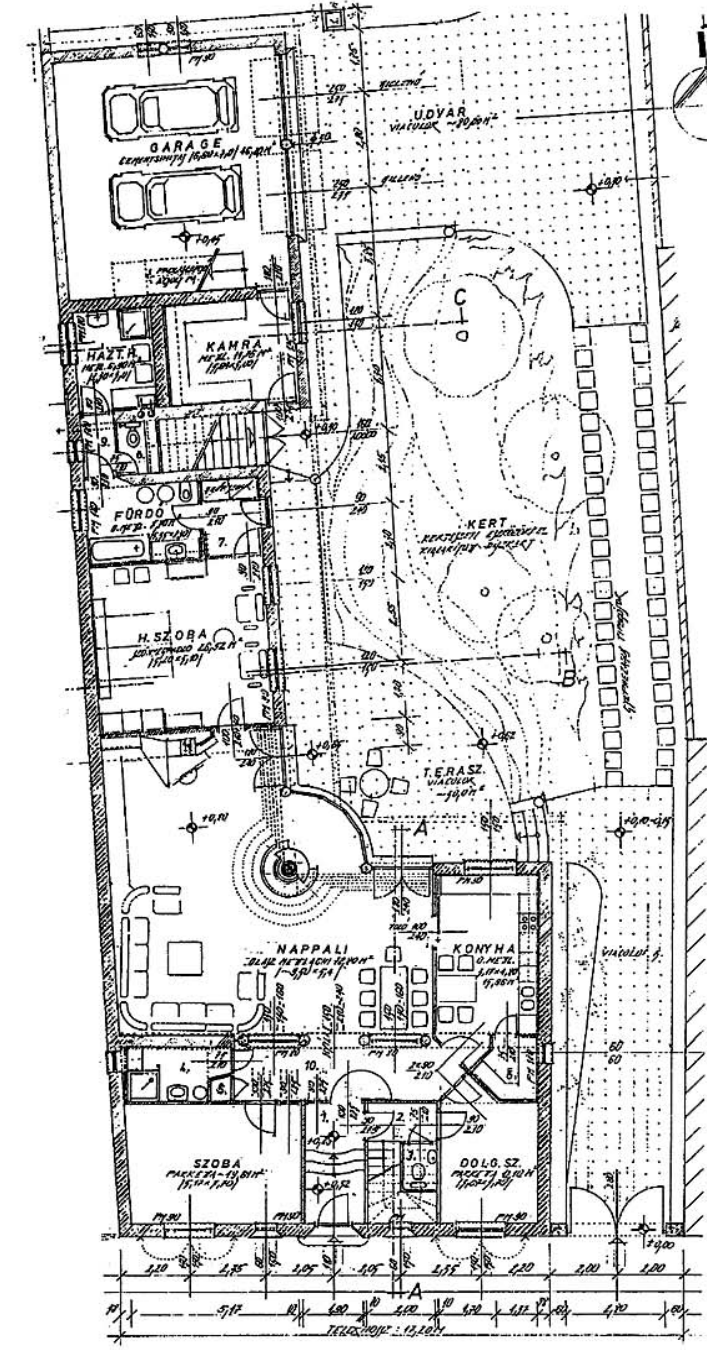

Prácsai Edit: Női figura, kerámiaszobor

Ez a vonzódás természetesen beépül a mindennapi gyakorlatba, például a Kiskunsági Nemzeti Park épületében van egy visszautalás a régi parasztháztípusra; van pitvar, szabadkémény; attól jobbra-balra egy-egy helyiség. Ahogy belépsz, a lenyomott pitvar után jön a szabadkémény, aminek a hátsó falán a család legszebb cserépei voltak kirakva, és ott most Kátay Mihály zománcképe van; egy gyönyörű életfa. Fontos, hogy ilyesmire olyankor gondoljon az ember, amikor a megbízónak még van affinitása hozzá. Én már adtam kovácsoltvas rácsot a gyűjteményemből, amit kecskeméti és környékbeli bontásoknál szedtem össze, ha tudom, hogy jó helyre teszik, megbecsülik. El kell tudni hitetni, hogy kell a művészi alkotás; az ember megcsinálja a szoborfülkét, képkeretet, és előbb-utóbb kerül bele valami. A legutóbbi időben készített belsőépítészeti munkáimnál is így van; először csak egy poszter kerül a falra, aztán maguk is érzik, hogy azt ki kell cserélni valami nemesebbre.

A Kecskemét környéki tanyavilág fejlődésére túlságosan nagy rátekintésem nincs, de a magam tanyájának környékét figyelve néhány következtetést le tudok vonni. Kecskemét volt – úgy tudom – az első, ahol felfedezték, hogy annak a folyamatnak, ami a tanyák között elindult, már nem lehet gátat vetni utólag, hatósági eszközökkel. Ennek a területnek, ahol mi is ülünk most, Kecskemét és Hetényegyháza között megcsinálták a rendezési tervét, feltérképezték házról házra menve, hogy mi van, mi az, ami visszafordíthatatlanul bekövetkezett. Meghatározták a teleknagyságokat, ami alatt építési engedély nem adható; ezek már olyan területek, amelyek ökológiai egységként tudnak működni. Ez magával hozta, hogy az emberek, akiket eddig teljes építési tilalom sújtott, ez alól felszabadultak. Kétfajta kétlakosság jellemző a környékre. Az egyik, ami az eredeti kecskeméti településszerkezetet is jellemezte, hogy az úgynevezett kétbellelkes gazdálkodási forma volt általános; volt a gazdálkodónak egy belső, és egy külbelki háza. Bent most már a városban biztos nem gazdálkodik, de este kimegy a másik telekre gazdálkodni. Van egy kis vityillója, van őszibarackosa, retek, répa; nagyjából megtermel magának mindent, de napközben rendszeren bent dolgozik a városban. A másik forma, hogy valaki felfedezi, hogy nem feltétlenül kell, hogy ő bent lakjon egy városbeli lakótelep kis lakásában, hanem nyolc-tíz percnyire a várostól, ahol van víz, villany; tulajdonképpen városi életkörülmények – ott is lakhat.

Ez az egész terület most fokozatosan átépül. Egyre több ember van, tulajdonképpen ez a harmadik variáció, mint én is, hozzászoktam a városi situációhoz; nem tudnám elképzelni, hogy kint éljek, de imádom azt, ami itt fogad. Ezt úgy lehet megteremteni, hogy valaki vesz magának egy kis területet, ezen a területen csinál valamilyen növényi kultúrát, ami ebben az esetben nem a természetést, hanem a pihenést szolgálja, és itt tölti a hétvégi napokat. A környéken már számtalan ilyen van, és ez a fajta érdekes együttlét, hogy a szomszédban van, aki itt lakik, én kijárok, a másik meg csak gazdálkodni jár ki, olyanfajta különös konglomerátumot hoz össze, ami a városi életnél elevebb. Amikor mi idejövöt betérünk a kocsmába, mert arra jövök el, ott leülök meginni egy sört avval a szomszéd gazdálkodóval vagy azzal a kétkezi munkással, én se az ilyen

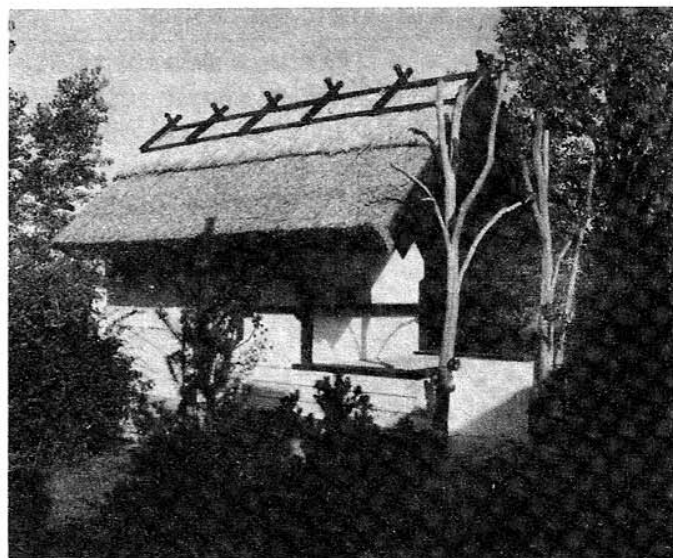

hosszúnadrágos ember vagyok már, hanem ott vagyok egy gatyában; én biztos, hogy gazdagszom ezzel, mert a valóságos problémákról beszélünk, vagy ha nem beszélünk, akkor is tanulok; olyan ez, mint amikor csak leül valaki a tervezőiroda sarkába és figyel. Előbb-utóbb az a fajta közeledés alakul ki, ami azt az európai kulturáltságot jelenti, amit én hiányolok az országban. A szomszéd átjön hozzám, és mondja nekem, hogy látom, hogy a kerítés drójtját letépte valaki, vagy azt mondja, hogy adjál nekem kulcsot, hogy ha látom, hogy valami zűr van, be tudjak jönni a kapun. Én megkérem, mert látom, hogy fuvarozni készül, hogy hozzon nekem is valamit, vagy megkérdem, mert bővíteni szeretné a házát, hogy mi a véleményem. Aztán jön, hogy szereted-e a gombát, most szedtem; mondom a fiának, hogy gyere át pingpongozni a gyerekemmel. Van egy olyan fajta közeledés, amiről, hogyha valaki kiköltözik egy ilyen területre, ó, Istenem, tanyára, azt gondolja az ember, hogy nincsen. Semmivel se különb a városban, sőt kellemesebb életet tud itt magának teremteni az ember, nagyobb műveltséget tud itt magára szedni.

A várostól messzebb eső tanyákon, ott már más a helyzet. Elszórtan vannak a házak, és a távolság miatt is inkább a mezőgazdasági munka a jellemző. Vannak olyan barátaim is, akiknek távolabb van tanyájuk, ott más a világ. A pozitív változások ott is elindulnak; a gazdálkodók csak úgy tudnak fennmaradni, ha komolyabb technológiával dolgoznak, ahhoz már meg kell érteni a gépkönyveket, meg kell nézni a szomszéd módszerét; napi információkra van szükség. De a tanyasi élet ennek ellenére még mindig úgy van benne, a köztudatban hogy az messze a városi színvonal alatt van.

Lényegesnek tartom, hogy az a belső gyűrű, amiről beszéltem, fokozatosan tágulóban van. A nagy probléma meg az, hogy hiába csinálnak még most is rendszeresen pályázatokat, alföldi tanyasi háztípus, stb.; az eredményt azt egyáltalán nem látom. Nem tudom, hogy lehetne eljuttatni a pályázati eredményeket azokhoz, akik valóban építenek. Rengeteg régi ház van még; tanyák, majorsági épületek, funkcionálisan és esztétikailag értékálló épületek, de ha megnézem az utóbbi időkben épült új házakat; megpróbálják utánozni a városi házakat, holott teljesen másról van itt szó, akkor az tragikus. Az utóbbi években csináltam néhány olyan tervet; falusi panzió, TSZ major átalakítása vendéglővé, ahol korrigálni kellett a meglévő házat, hogy emberi léptéke legyen. Örülök, hogy legalább néhány esetben korrigálni lehetett az eszméletlen házakat, de ilyen rengeteg van, és nincsenek jó példák.

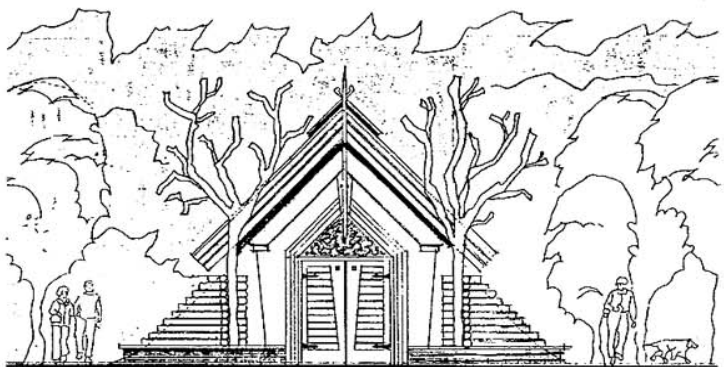
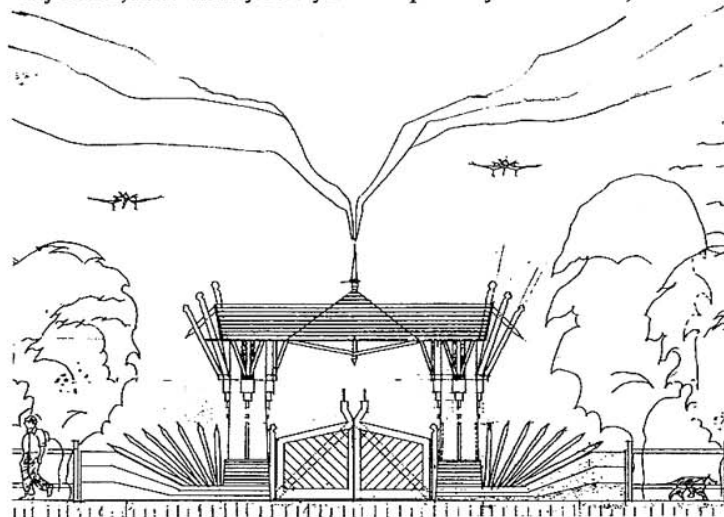
Aki most kezdi építeni a tanyasi házát, terménytárolóját, istállóját, nincs előtte semmi példa. Erre kellene fordítani valakinek pénzt, hogy a pályázati eredmények ne csak egy-két polgármester szekrényébe kerüljenek be, hanem adják ki szóróanyagként. Megy be valaki, hogy befizesse az adót; nyomjanak a kezébe egy katalógust a tervekkel. Ennek most van itt az ideje, hogy olyanok kezében legyen a dolog, akik ráéreznek a tanyák lényegére. Eddig a falvakat meg a városokat nyomtuk tele eszméletlen dolgokkal; most, amikor végre pénz és lehetőség van, hogy néhány ember megépítse a maga tanyáját, akkor meg eszelős városi házakat csinálnak az erdő alján. Nem ácsol össze magának fából, nádból valami színt, ami kell a tárolásra, hanem azt mondja, hogy az snassz, hiába kerül feleannyiba; vesz egy

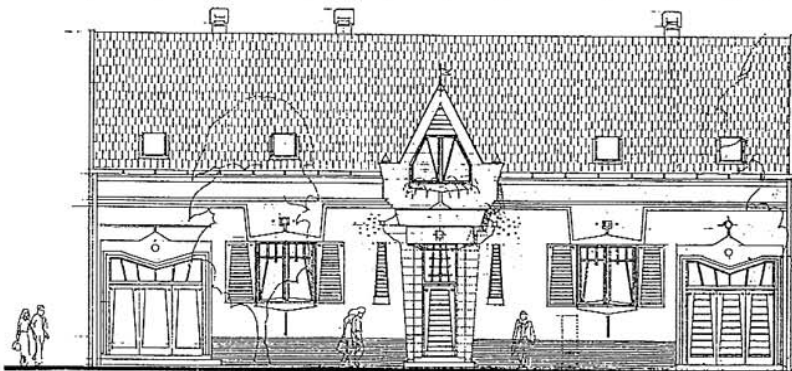
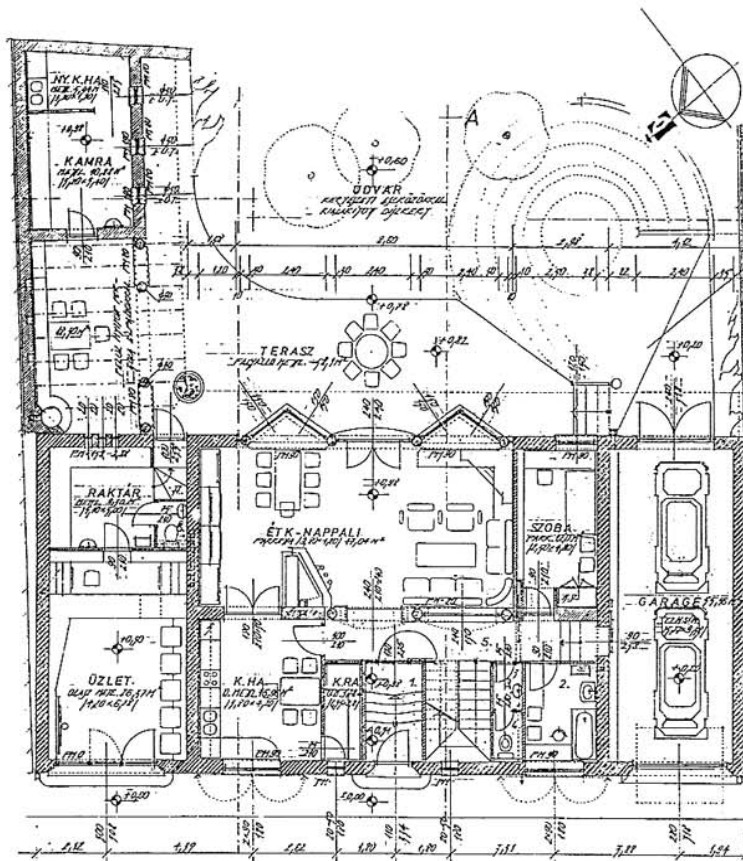
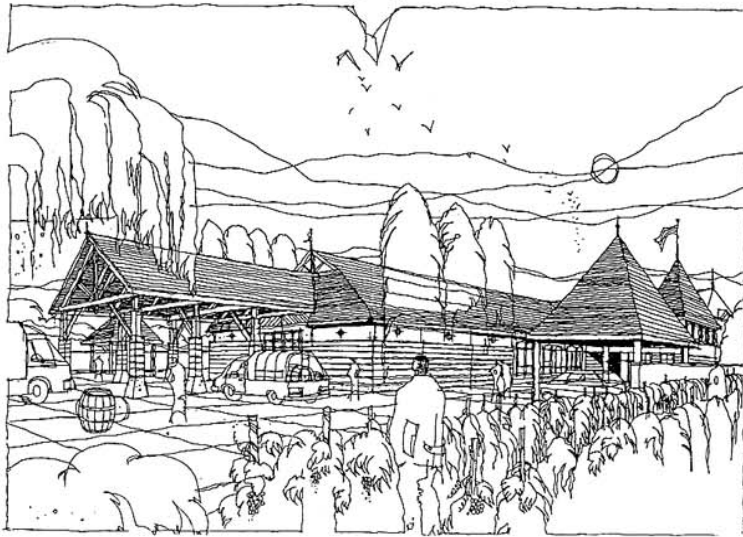
Farkas Gábor saját tanyájának melléképülete, 1994

leselejtezett dunaújvárosi csarnokot, ráakja az alumínium hullámlemezt, s abban tartja a terményt. Nincsenek olyan tipizált, hozzáférhető mezőgazdasági épületek, amiket meg lehetne venni, hogy valaki bemegy az áruházba, és ki van állítva néhány fotó: így néz ki egy szénapajta, kisistálló, nagyistálló; meg lehet rendelni. Ehhez kellenének most elhivatott tervezők, gyártók; de hogy ezt hogy lehetne megvalósítani, sajnos fogalmam sincs.

Lajosmizse, Ricsovári-major főbejárat és borpince-bejárat vázlatterve, 1994

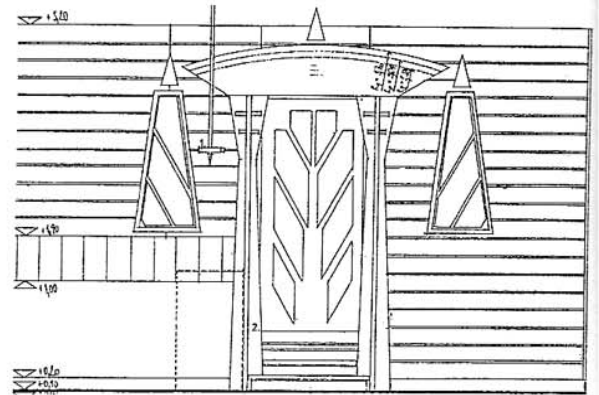
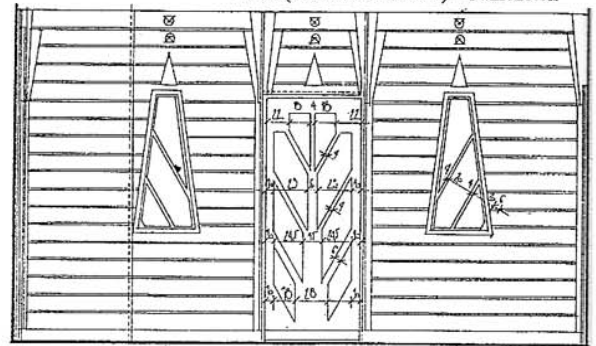

Mád, borkombinát – vázlatterv, 1990 (Öveges Lászlóval)

Kecskemét, Martus-ház, 1994

Tiszaécske, Riviéra presszó-pizzeria belső berendezés, 1994 (Bozsódi Csabával) – Falmézetek

Publikációk:

- Házgyári építés – monotonía, sivárság? *Kecskemét Városi Tanács Időszakos Közleményei*, 1973.
 Építészeti környezetszennyezés. *Kecskemét Városi Tanács Időszakos Közleményei*, 1974.
 Népi építészeti hagyományaink felhasználásának lehetőségei a mai építészeti gyakorlatban.
BÁCSTERV tanulmánykötet, 1980
 Épületismertetések
Magyar Építőművészet, 1979/2, 1981/1, 3
 A kunszentmiklósi Tóth-kúria műemléki felújítása.
BÁCSTERV tanulmánykötet, 1981
 Hogyan tovább, városépítéset?
Petőfi népe, 1983. VI.2.
 Mentjük, ami menthető!
Lakáskultúra, 1985/4
 A kecskeméti Homoki-domb rehabilitációja.
Műszaki tervezés, 1985/10-11
 Színházunk az építész szemével. *A Katona József Színház ismertető kiadványa*, 1987
 Hagománytisztelő belvárosi megújulás.
Városok évkönyve, 1987
 Építészeti mecenatúra.
A Bajai Építészeti Triennálé kiadványa, 1988
 Kecskemét, Katona József Színház.
Magyar Építőművészet, 1988/4-5
 Gyalogoszóna Kecskemét történelmi főterén.
Műszaki tervezés, 1988/1-3
 Alföldi elmélkedő
 Keramikus lakóháza
 Kecskeméti sarokház
Családi ház, 1992/4

ALBRECHT LÁSZLÓ

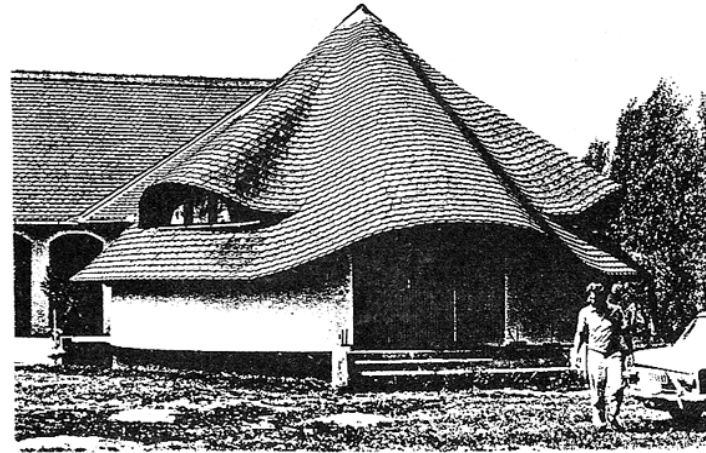
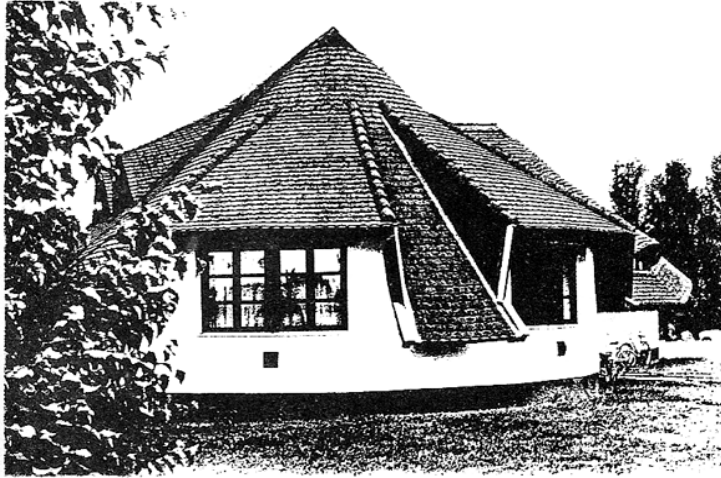
1948 Alpár
Diploma: 1976, BME

Munkahelyek:

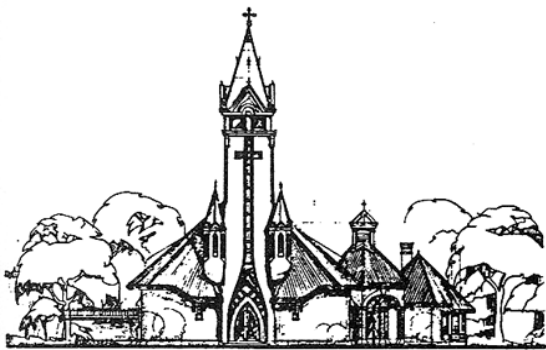
1973-76 BUVÁTI
1976-92 BÁCSTERV
1992- M.T. BAU Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

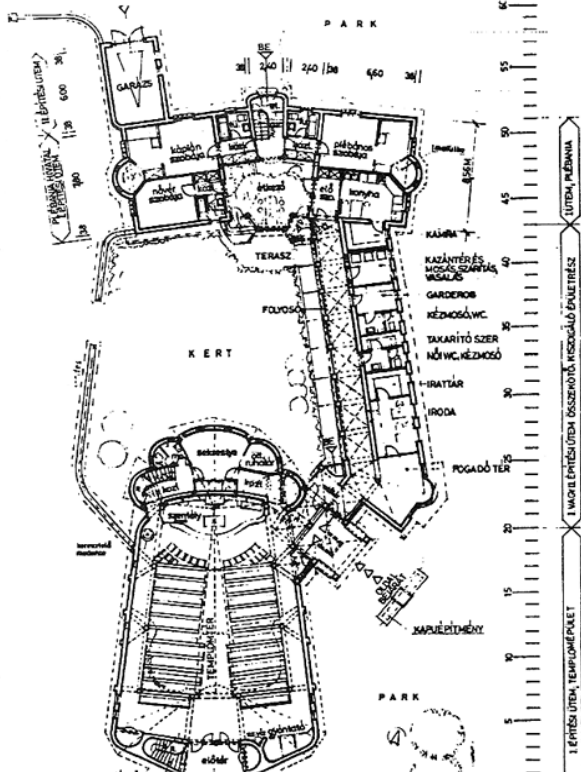
Egészségügyi szakiskola, Kecskemét
Tűzoltó-laktanya, Kiskunfélegyháza
Társasház, Kiskunhalas
Tó Szálló, Kecskemét (Farkas Gáborral)
Katolikus templom és plébánia, Békéscsaba

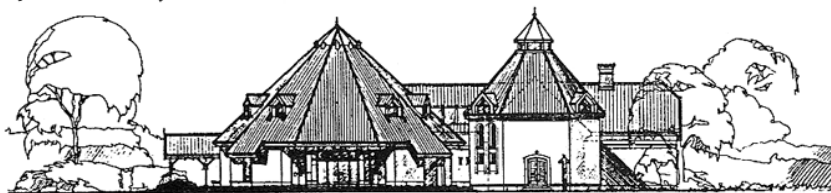
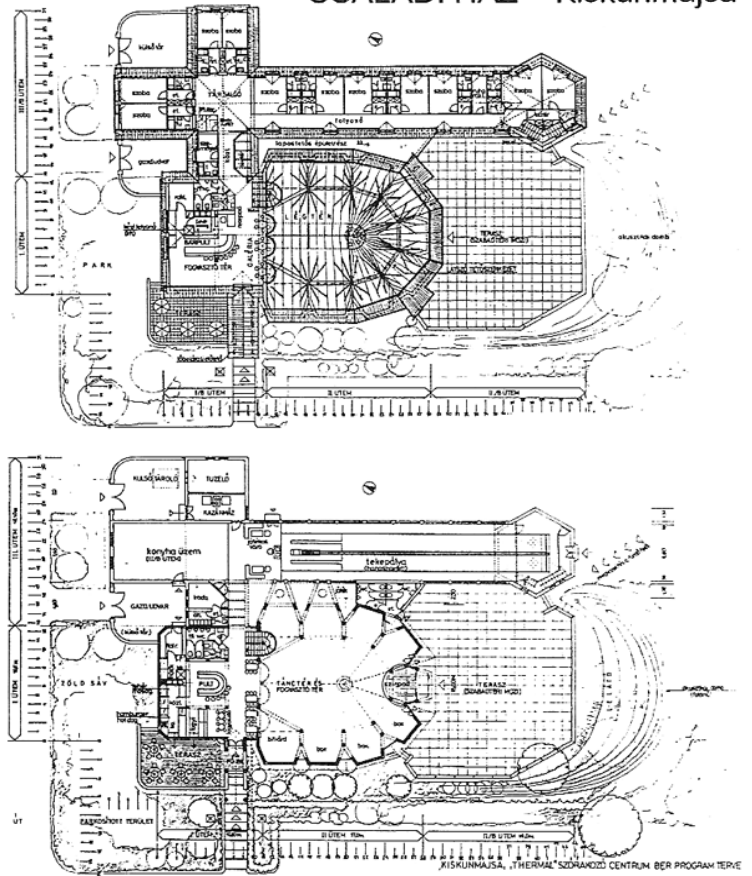
CSALÁDI HÁZ – Kiskunmajsa

KATOLIKUS TEMPLOM – Békéscsaba

THERMÁL SZÓRAKOZTATÓCENTRUM – Kiskunmajsa

BOROS PÁL

1955 Mezőkövesd
Diploma: 1979, BME
1982-84 Mesteriskola

Munkahelyek:

1979-92 Bácssterv, Kecskemét
1992- Építészműhely Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

Katona József Színház, üzemviteli épület
(szobaszínház), Kecskemét

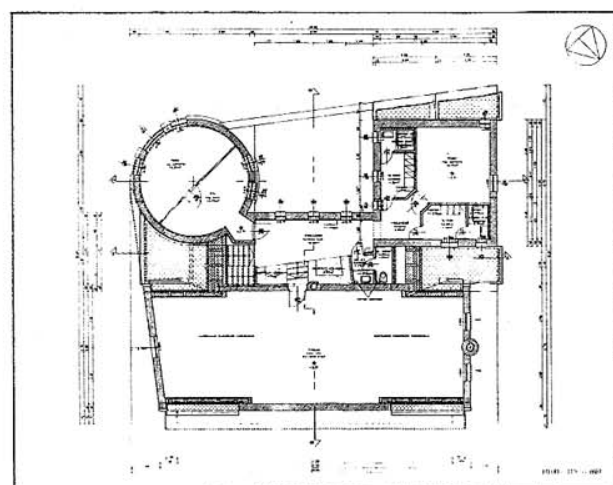
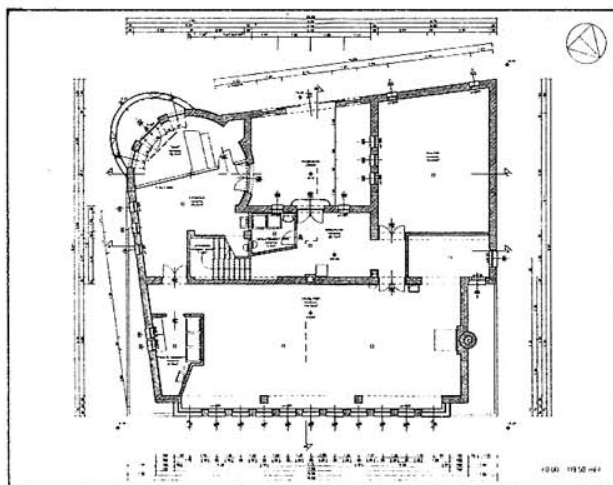
Katona József Színház, rekonstrukció
(Farkas Gáborral), Kecskemét

Magyar Fotográfiai Múzeum (belsőépítész
Vass-Eysen Ervin), Kecskemét

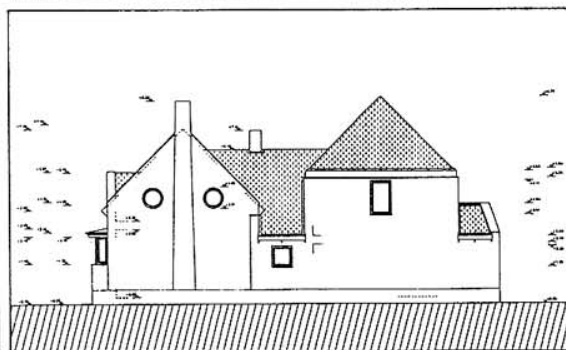
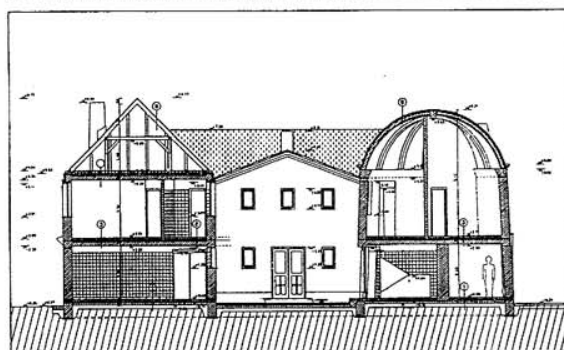
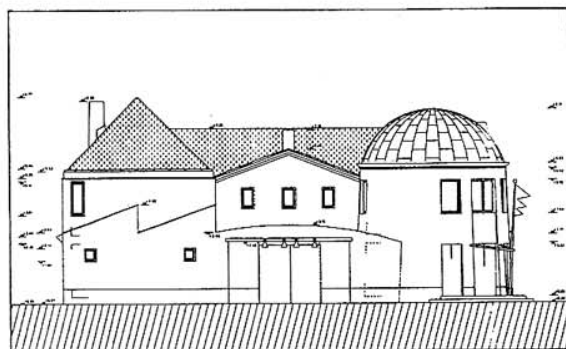
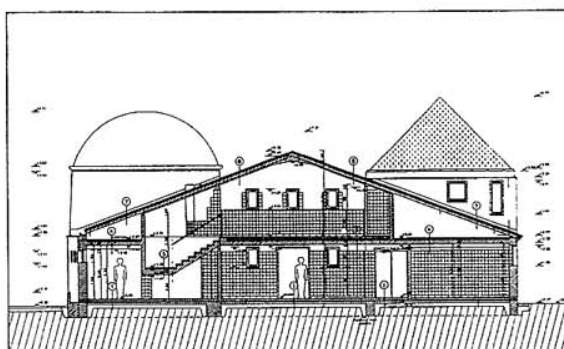
Ybl Bank (Báhnér Józseffel, belsőépítész
Vass-Eysen Ervin), Kalocsa

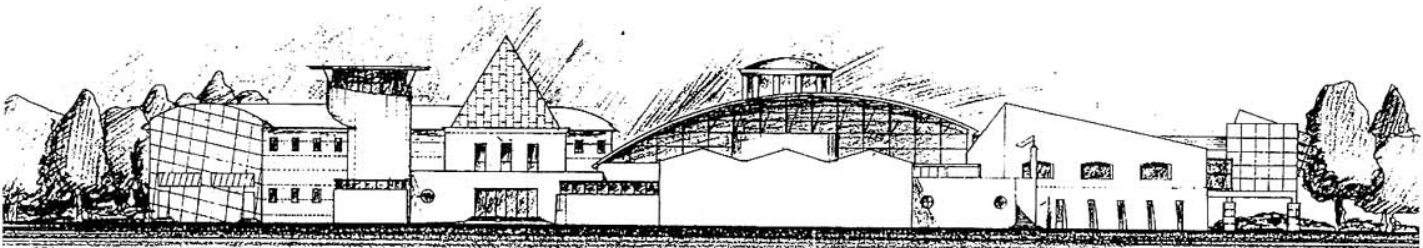
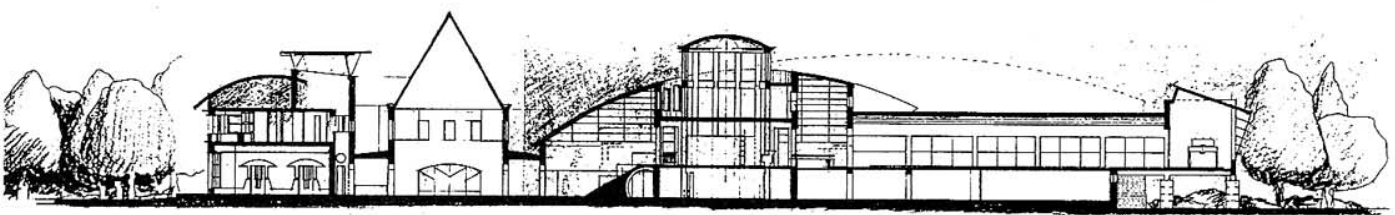
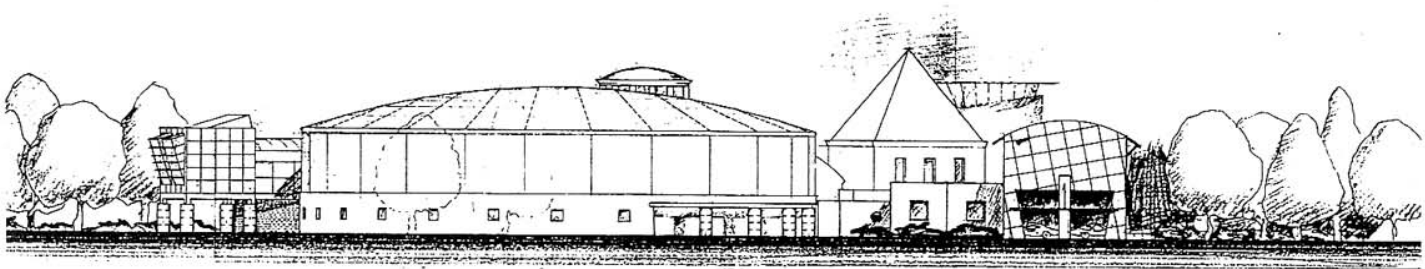
Üzletház, Kiskunfélegyháza, Kossuth
Lajos utca

Kodály Zoltán Zeneiskola, Kecskemét
(a volt Ferenc József laktanya
átalakítása és bővítése – a
Kecskeméti Építészeti Társulással)

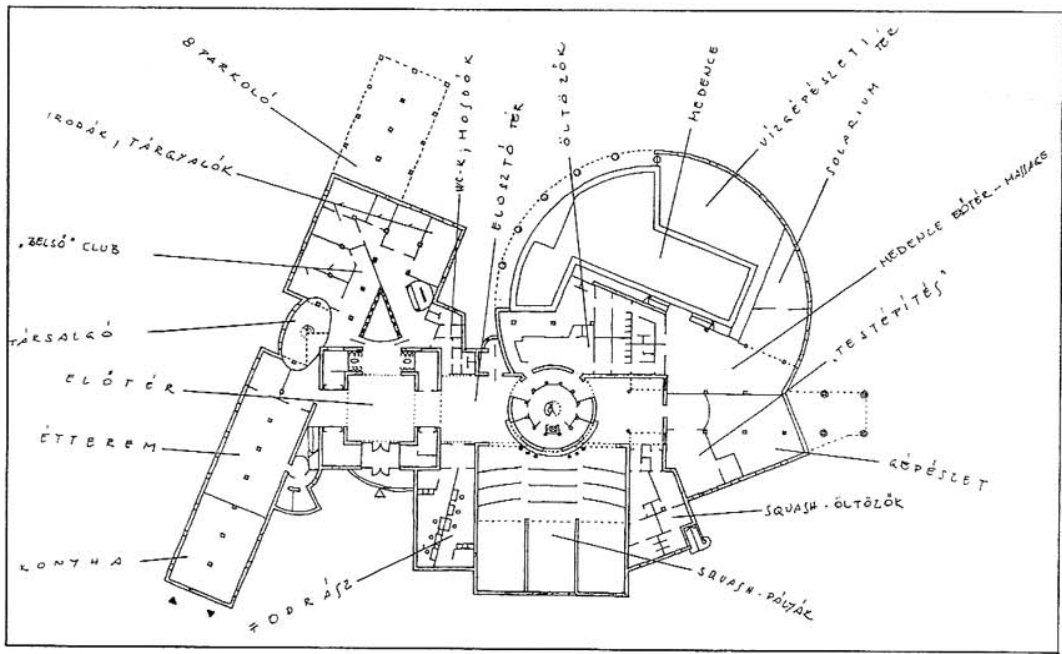

CUKRÁSZÜZEM – Kecskemét, 1994

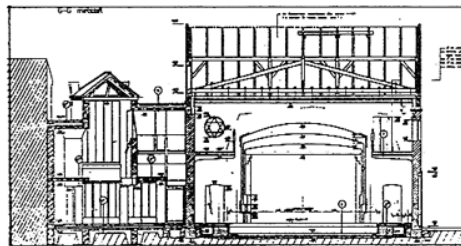
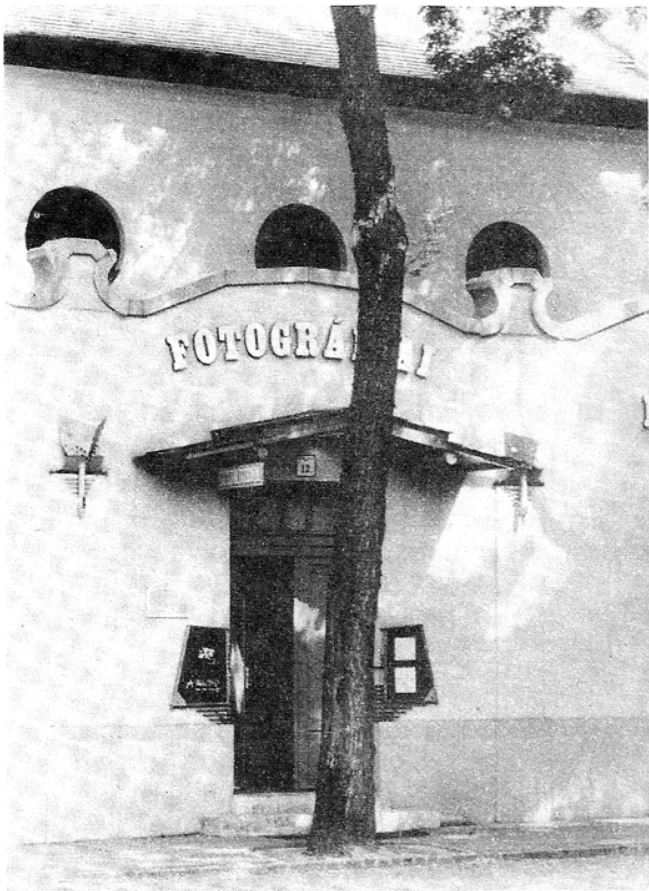
SQUASH-KLUB – Szeged, 1991

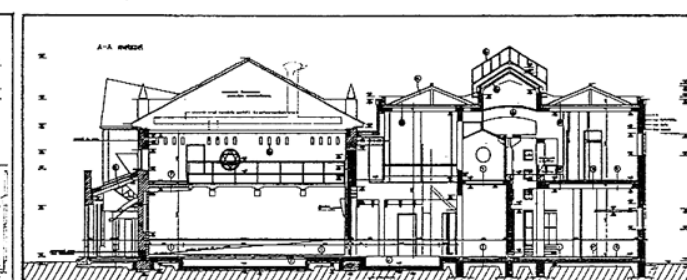
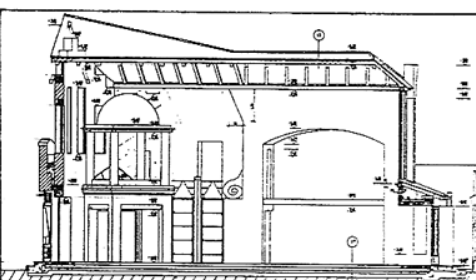
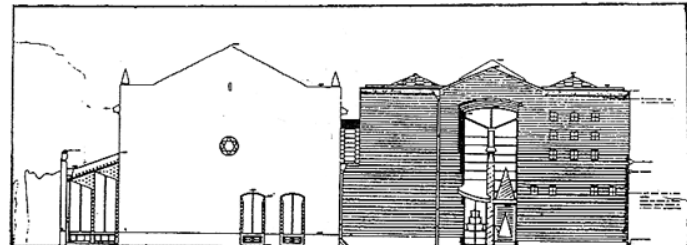
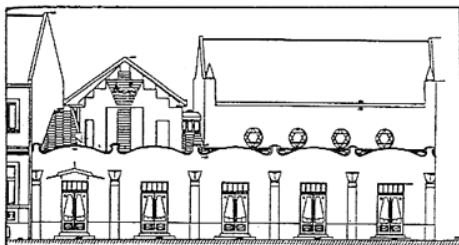
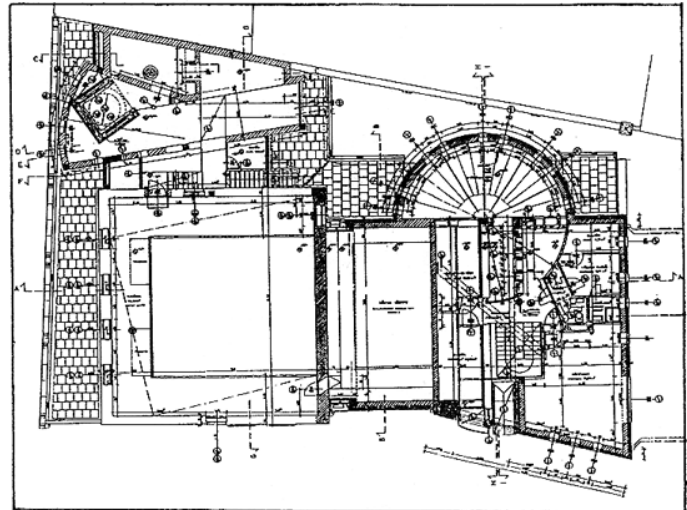
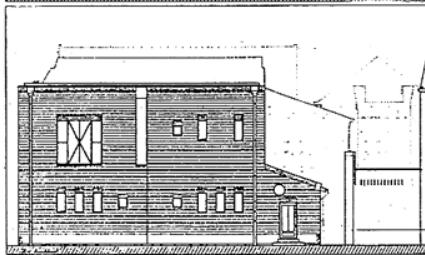
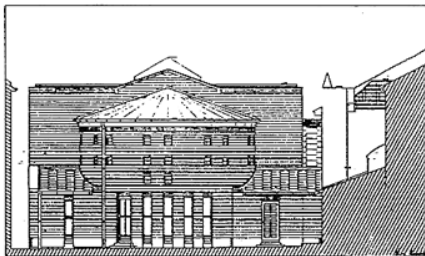
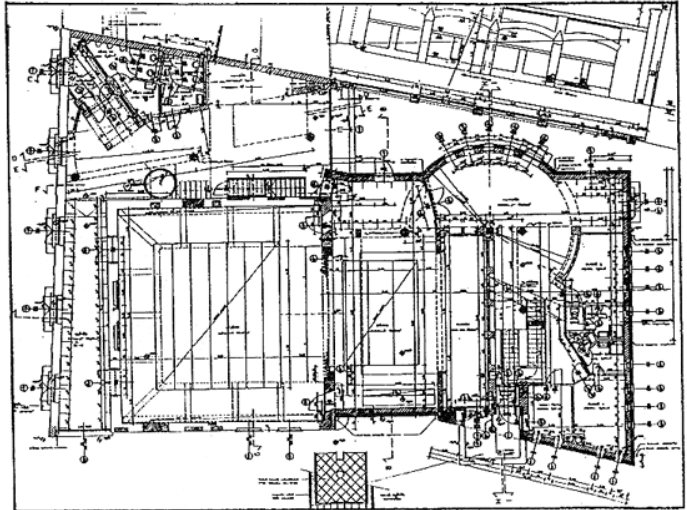
FÖLDZINTI ALAPRAJZ

m = 1:500

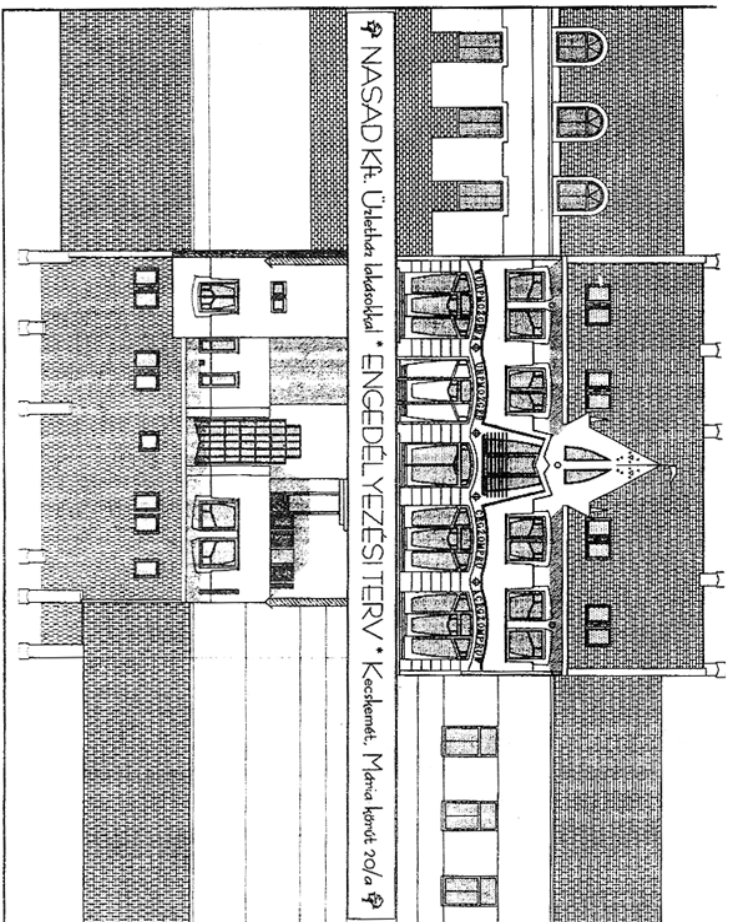
BOROS PÁL

BÁBSZÍNHÁZ – Kecskemét, 1989
(2. változat, újabb változatként itt készült el a Magyar Fotográfiai Múzeum)

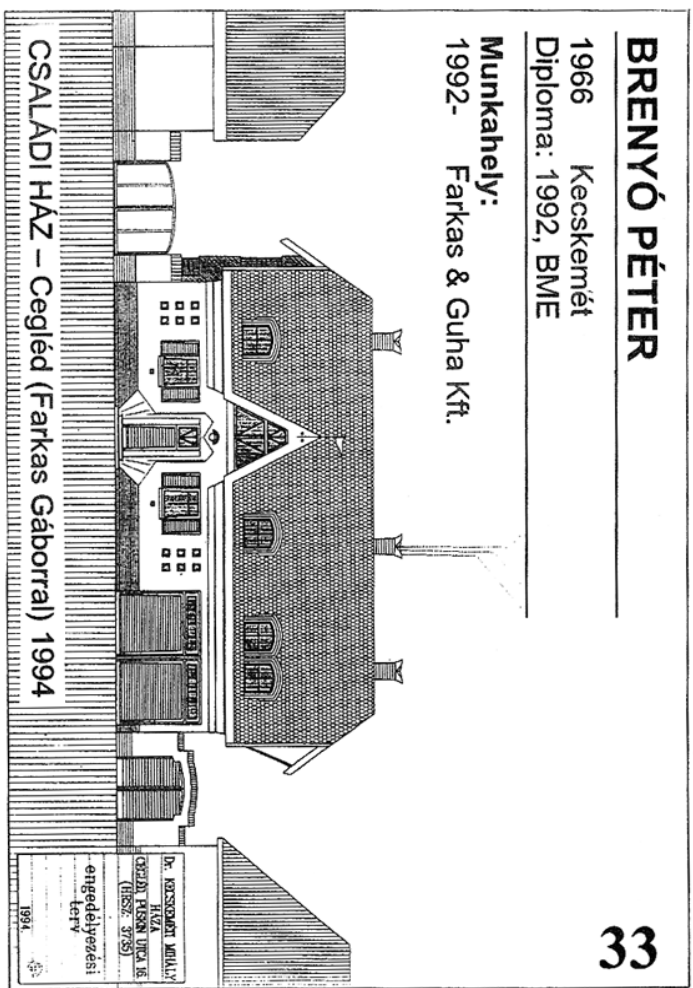
ÜZLETHÁZ – Kecskemét
(Farkas Gáborral) 1993-94

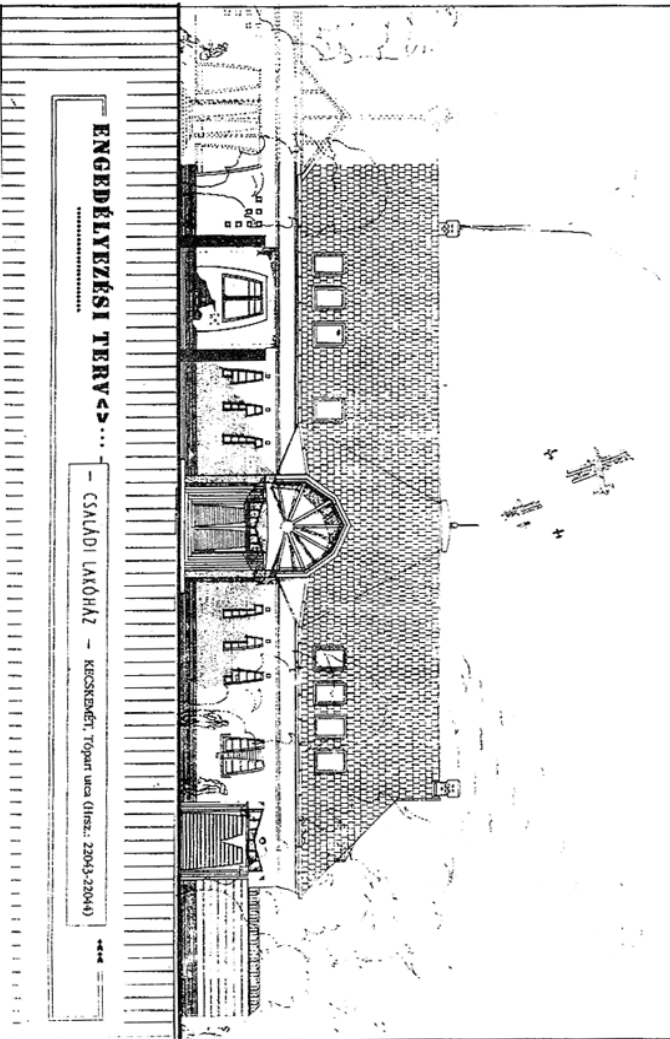
BRENYÓ PÉTER

1966 Kecskemét
Diploma: 1992, BME

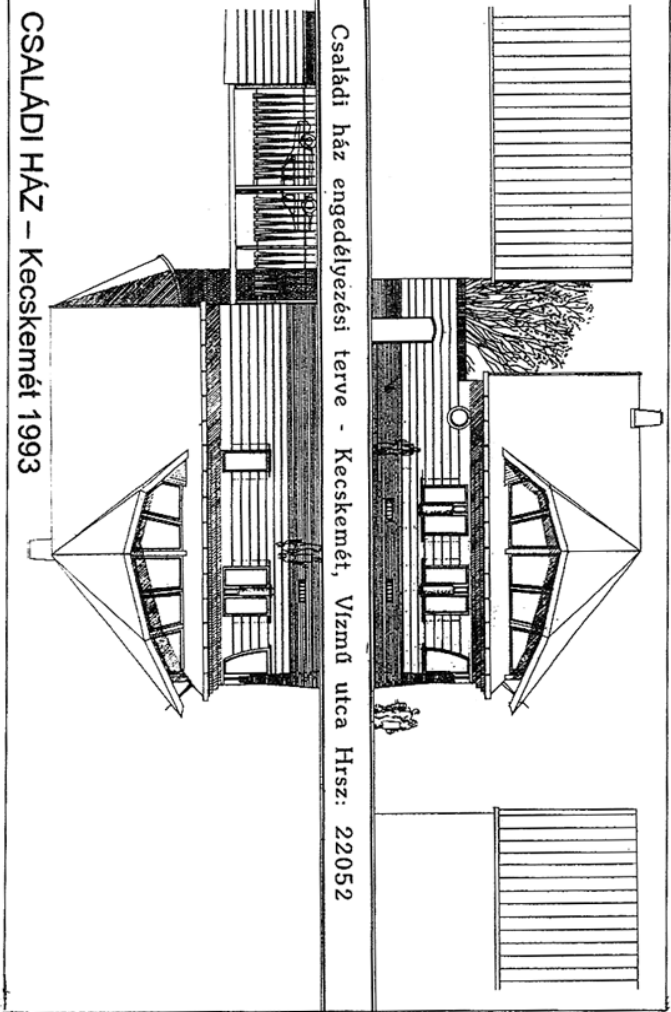
Munkahely:
1992- Farkas & Guha Kft.

CSALÁDI HÁZ – Kecskemét (Farkas Gáborral) 1993

Családi ház engedélyezési terve - Kecskemét, Vízimű utca Hrsz: 22052

CSALÁDI HÁZ – Kecskemét 1993

FAZEKAS MIHÁLY

1957 Kecskemét

Diploma: 1978 Ybl Miklós Építőipari
Műszaki Főiskola

Munkahelyek:

1978-82 Bács-Kiskun Megyei ÁÉV,
Kecskemét

1982-89 SZÖVTERV Bács-Kiskun Megyei
Iroda, Kecskemét

1989 - ÉPTERV Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

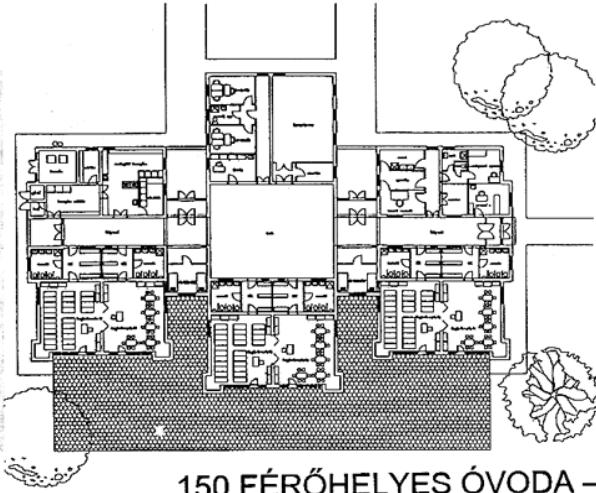
16 tantermes általános iskola felújítása,
átalakítása, Bácsalmás

4 tantermes szakmunkásképző intézet,
Bácsalmás

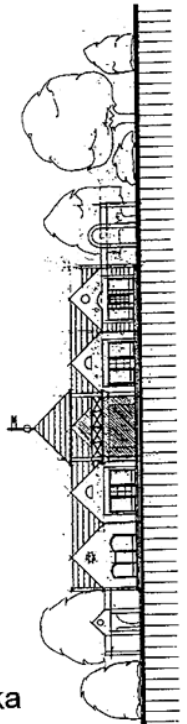
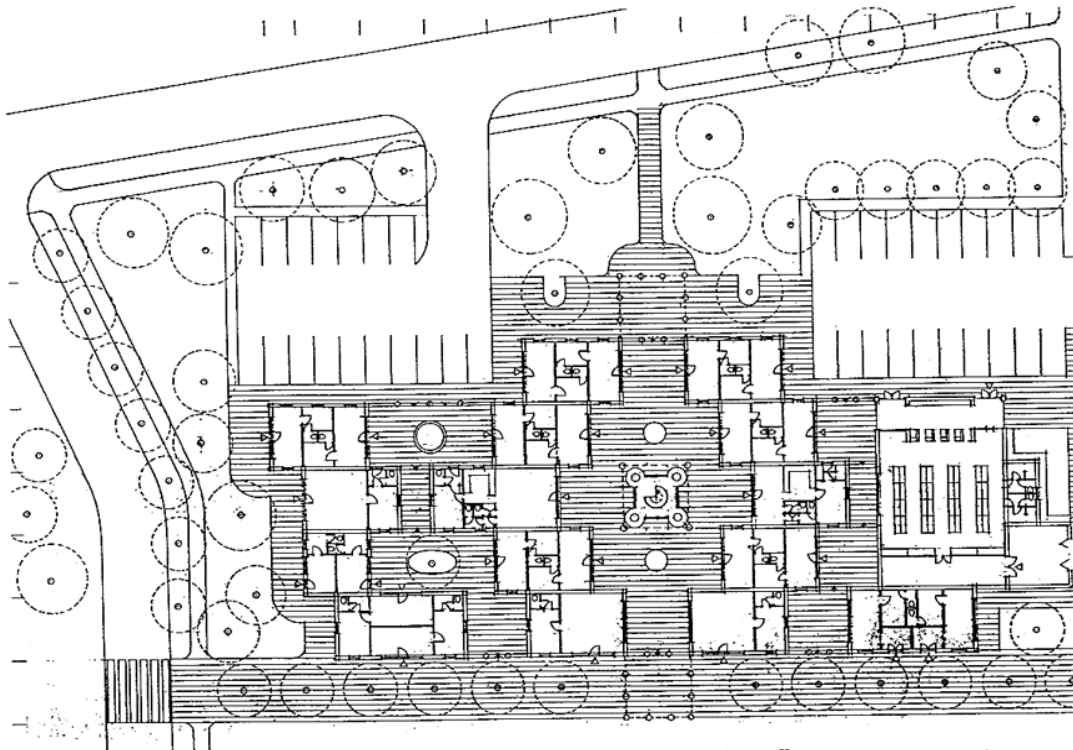
Volt MSZMP oktatási intézet – könyvtár,
Kecskemét

Erdő és Fafeldolgozó Gazdaság
„JUNIPERUS” panzió és üzemház,
Kecskemét

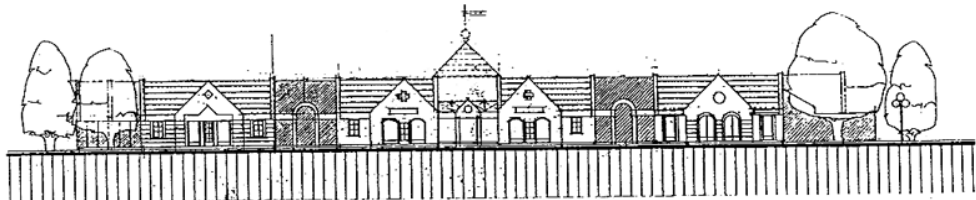
28 lakásos ház, Kiskőrös
Vendéglő, Hercegszántó

150 FÉRŐHELYES ÓVODA – Kecskemét-Hetényegyháza (pályázati terv)

ÜDÜLŐFALU, ÜZLETEGYÜTTES – Nagybaracska

GIBA PÉTER

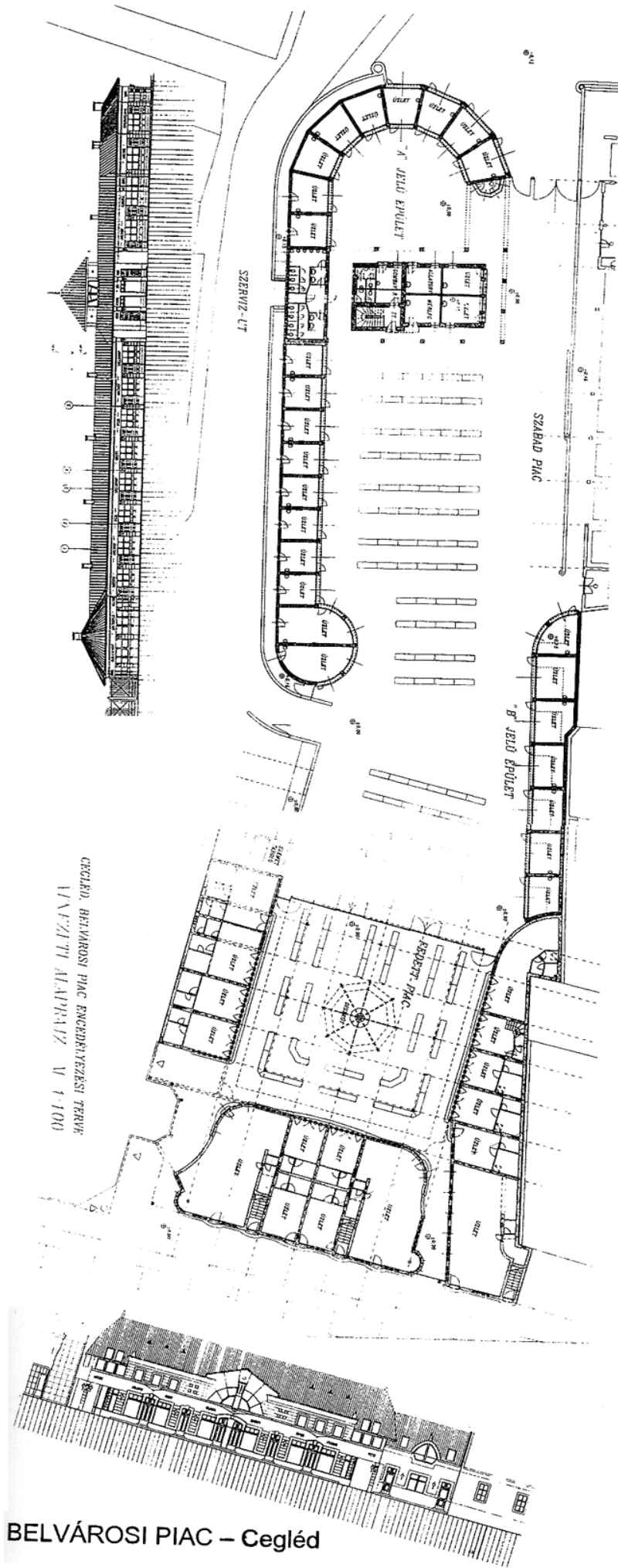
1967 Cegléd
Diploma: 1991 BME

Munkahely:

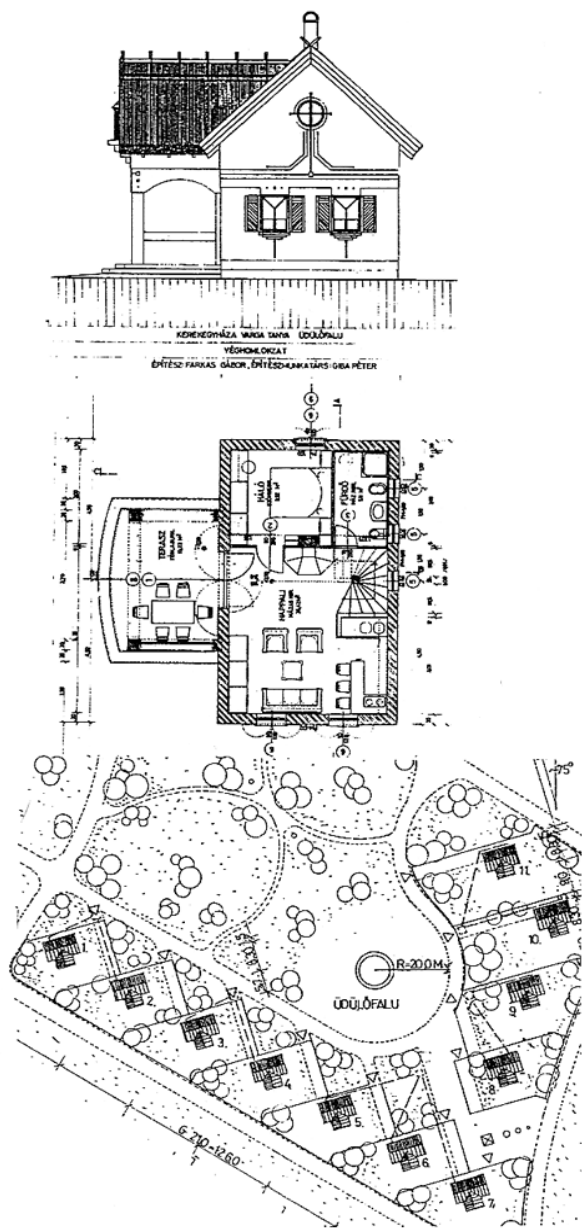
Farkas, Öveges & Nemes Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

Üzletház, Kiskunfélegyháza
Varga-tanya üdülőfaló, Kerekegyháza
Söröző-üzletház, Kecskemét
Belvárosi piac és üzletház, Cegléd
Táncsics Mihály Általános Iskola bővítése,
Cegléd
Volt Ferenc József laktanya átalakítása
ének- és zeneiskola céljaira,
Kecskemét

VARGA TANYA ÜDÜLŐFALU – Kerekegyháza (Farkas Gáborral)

7. DIMENZIÓ ÉPÍTÉSZIRODA Kft.

Kecskemét, Táncsics Mihály utca 2.

Alakult 1994 márciusában.

Tagjai: Bozsódi Csaba,
Pankotai Gyula,
Venczel Tamás

Jelentősebb munkák:

Ciróka Bábszínház üzemviteli épülete,
Kecskemét

Kölcsey utcai üzletház, Kecskemét

Kőhid utcai lakóház, Kecskemét

Budavári Palota tervpályázat (megvétel)

István Király körúti autószalon, Kecskemét

Ikernyaraló, Balatonfenyves

BOZSÓDI CSABA

Diploma: 1990 BME

Munkahelyek:

BÁCSTERV, Kecskemét

Farkas, Öveges & Nemes Kft., Kecskemét

7. Dimenzió Építésziroda Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

Főtér, északi térfal kerámiaburkolatletterve,
Kecskemét

MNB székház átalakítása,
Kecskemét, Szabadság tér

Községháza, felújítás, Lajosmizse
(Farkas Gáborral)

Biczó-tanya – Mondok-tanya, Fülöpszállás
(Farkas Gáborral)

Piactér tervpályázat (megvétel),
Zalaegerszeg (Pankotai
Gyulával és Kovács Gáborral)

Református templom felújítása, Berekfürdő
(belsőépítész: Bozsódi Zsolt,
textil: Csíkszentmihályi Réka,
grafika: Szegedi Katalin)

PANKOTAI GYULA

1962 Hajdúszoboszló

Diploma: 1987 BME

Munkahelyek:

BÁCSTERV, Kecskemét

Farkas és Guha Kft., Kecskemét

7. Dimenzió Építésziroda Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

VW-Audi Autószalon, Kecskemét (Öveges
Lászlóval)

Autószalon, Kecskemét, István király krt.,
(Öveges Lászlóval)

Kocsis Pál Mezőgazdasági Szakközép
iskola tornaterme, Kecskemét
(Farkas Gáborral)

Kuruc téri általános iskola bővítése és
tornaterme, Kecskemét
(Öveges Lászlóval)

HBH söröző, sörfőzde, bajor pékség,
Kecskemét (Farkas Gáborral)

VENCZEL TAMÁS

1965 Budapest

Diploma: 1990 BME

Munkahelyek:

1990-92 BÁCSTERV, Kecskemét

1992-94 Farkas és Guha Kft.

1994- 7. Dimenzió Építésziroda Kft.

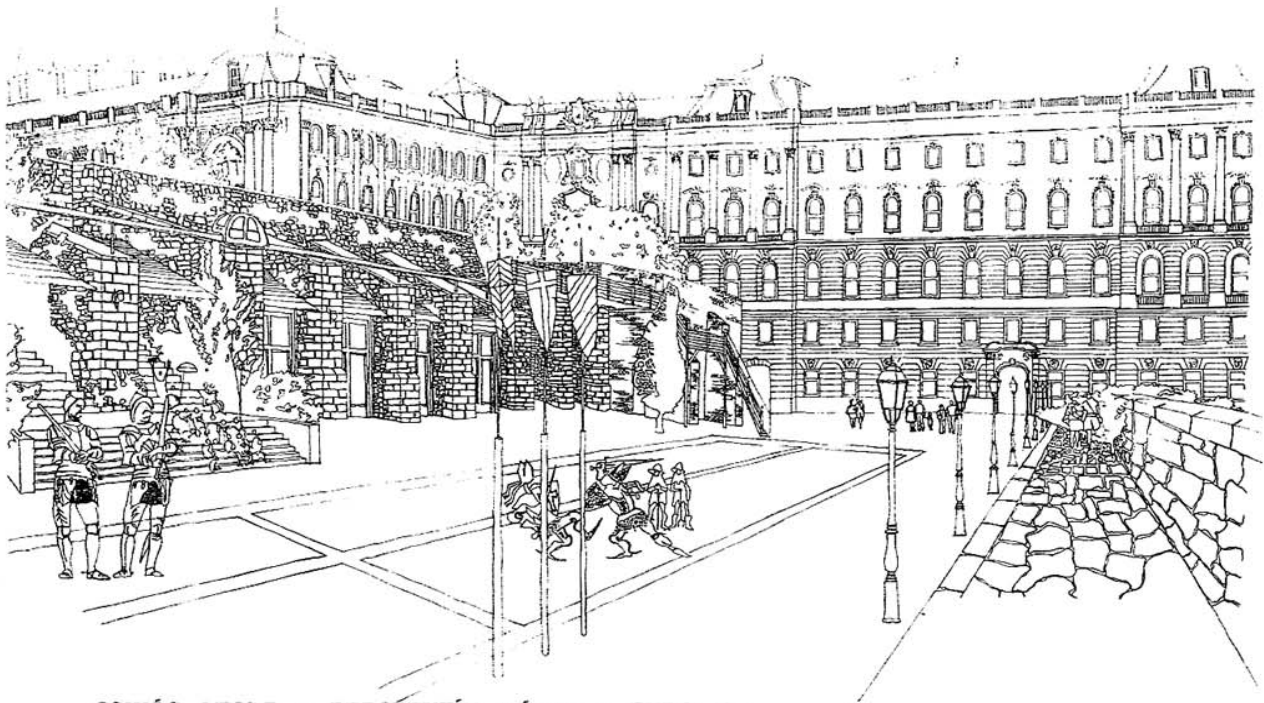
Jelentősebb munkák:

„НЕ КУРИТЬ”- diszkó, Kecskemét
(Farkas Gáborral)

Business Center, Kiskőrös (Farkas Gábor,
Öveges László, Pankotai Gyula)

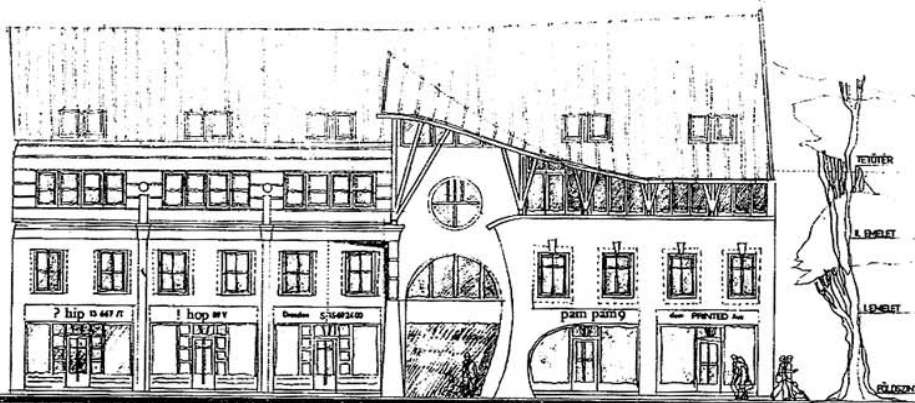
Csányi utcai üzletház, Kecskemét
(Farkas Gábor, Öveges László,
Bozsódi Csaba)

Katona József téri MOL-benzinkút,
Kecskemét (Farkas Gábor)

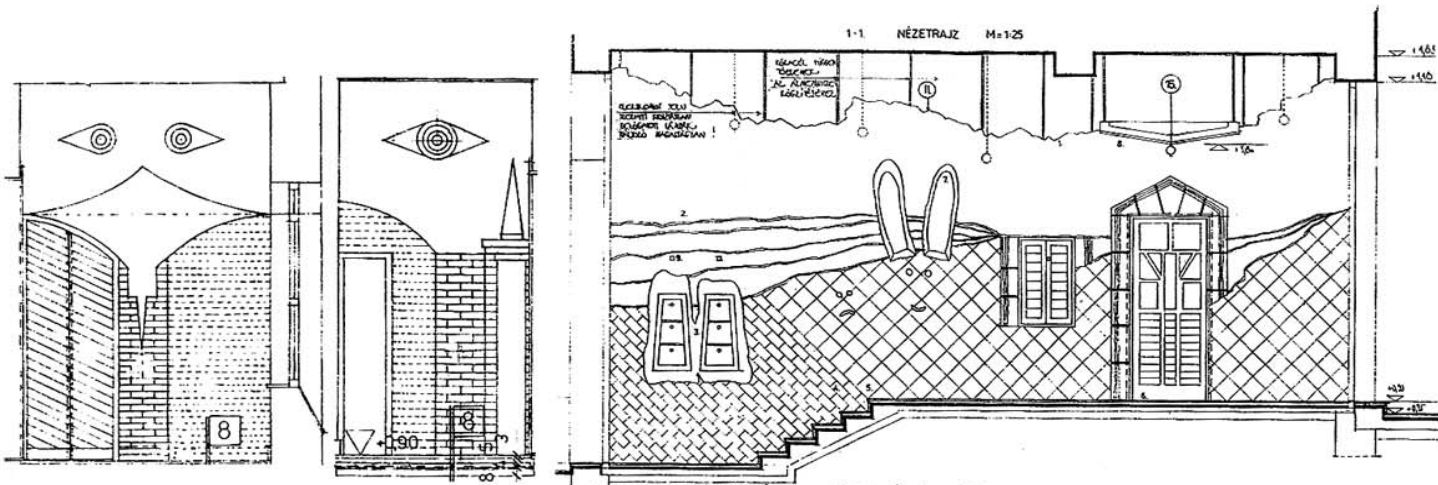

CSIKÓS UDVAR * PERSPEKTÍV KÉPEK * EXPO '96

BUDAVÁRI PALOTA TERVPÁLYÁZAT 1994 (Bozsódi – Pankotai – Venczel)

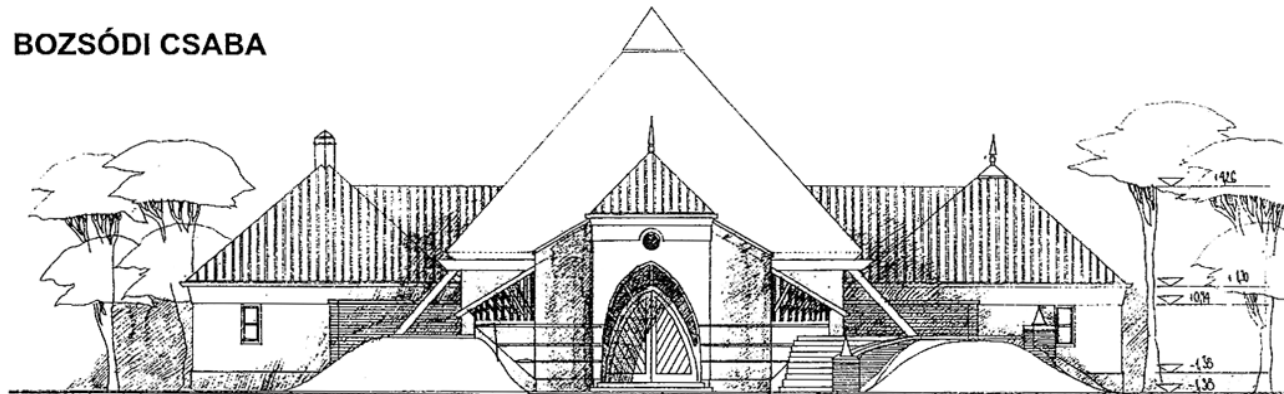

KŐHÍD UTCAI FOGHÍJ 1994 (Bozsódi – Pankotai)

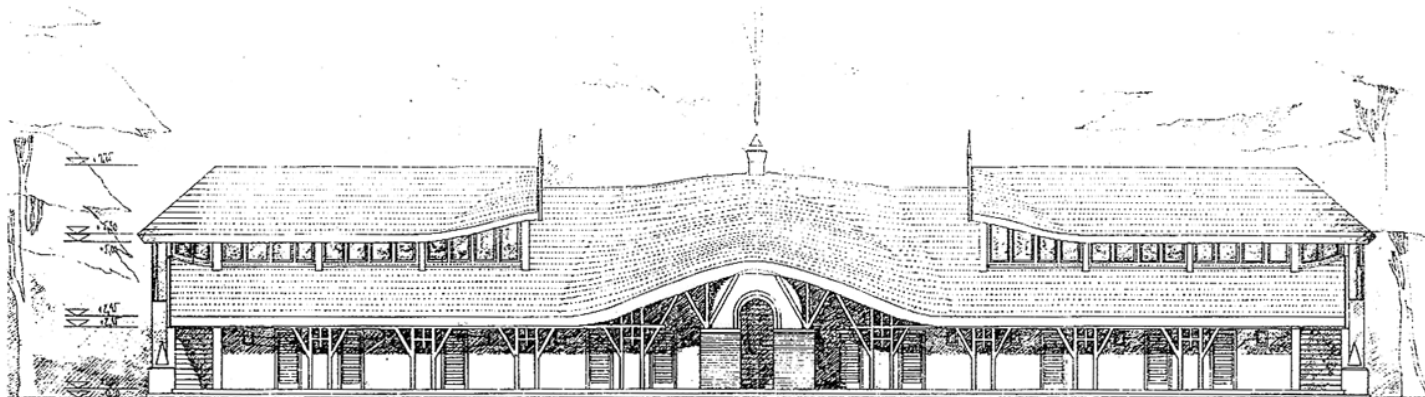

1. KÖZÖS BÉLYEGTARTÓVAL ÉS ZÖLŐ FÉNYKÉP, MEGVÁLT, KÉZELÉSE ALAKOSÍTOTT
2. LÉNYEK VONATKOSAN A VÍZEL- SZÖRŐ RENDSZER ÉS A SZÉNYES ÉS A SZÉNYES RENDSZER, A VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN
3. SZÉNYES, AMELYEK AZ CA-1 KÖZÖS VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN
4. SZÉNYES, AMELYEK AZ CA-1 KÖZÖS VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN
5. SZÉNYES, AMELYEK AZ CA-1 KÖZÖS VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN
6. SZÉNYES, AMELYEK AZ CA-1 KÖZÖS VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN
7. SZÉNYES, AMELYEK AZ CA-1 KÖZÖS VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN
8. SZÉNYES, AMELYEK AZ CA-1 KÖZÖS VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN VONATKOSAN

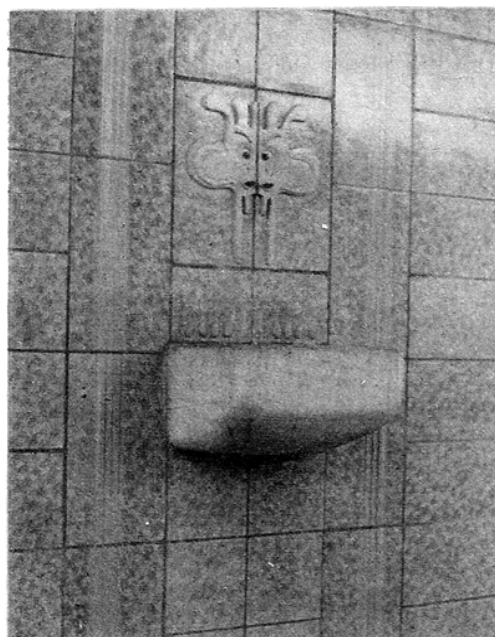
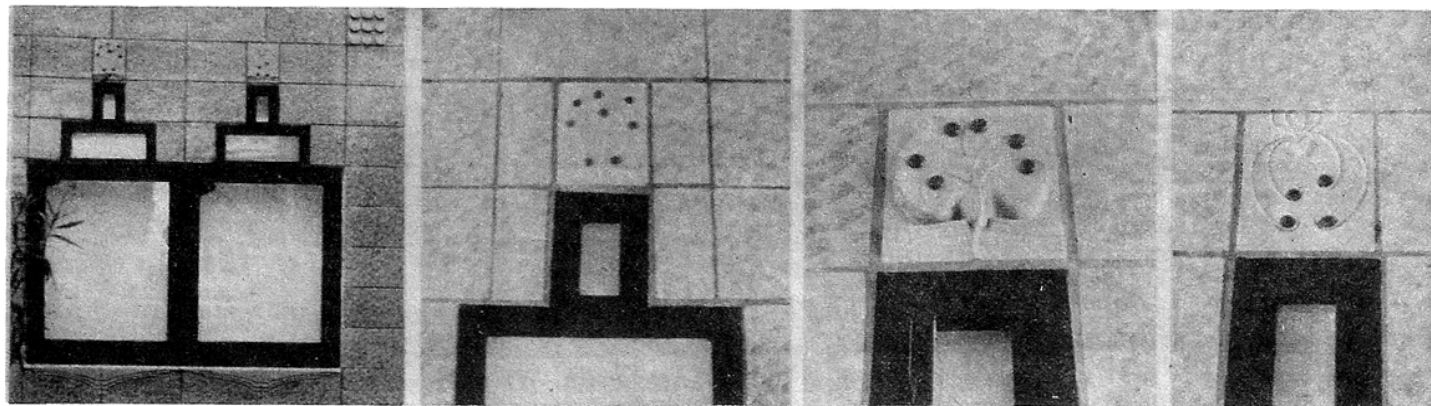
CIRÓKA BÁBSZÍNHÁZ ÜZEMI ÉPÜLETE 1994 (Bozsódi – Pankotai)

BICZÓ-TANYA VENDÉGLŐ, 1994 (Bozsódi Csaba, Farkas Gábor)

MONDOK-TANYA PANZIÓ, 1994 (Bozsódi Csaba, Farkas Gábor)

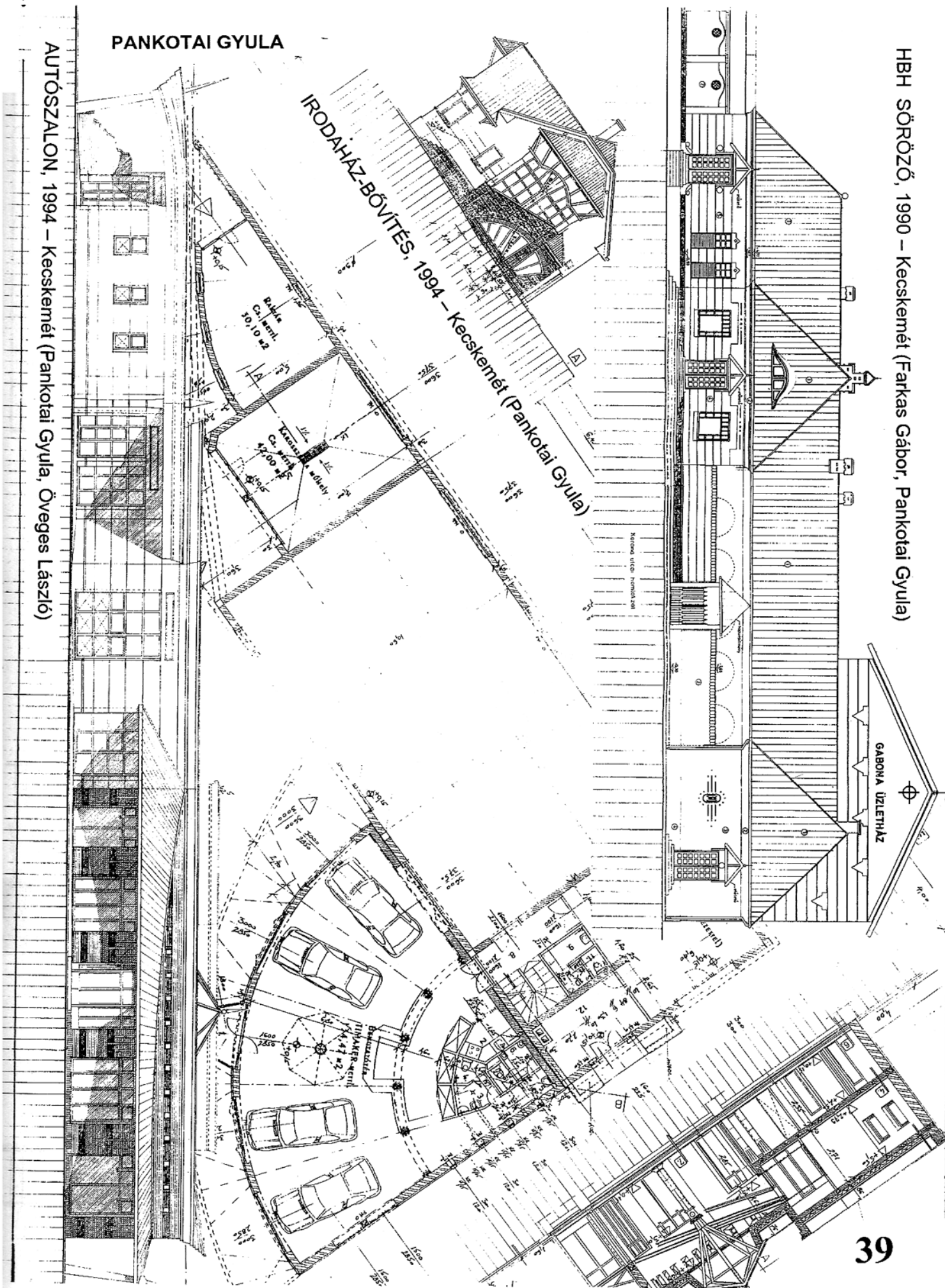

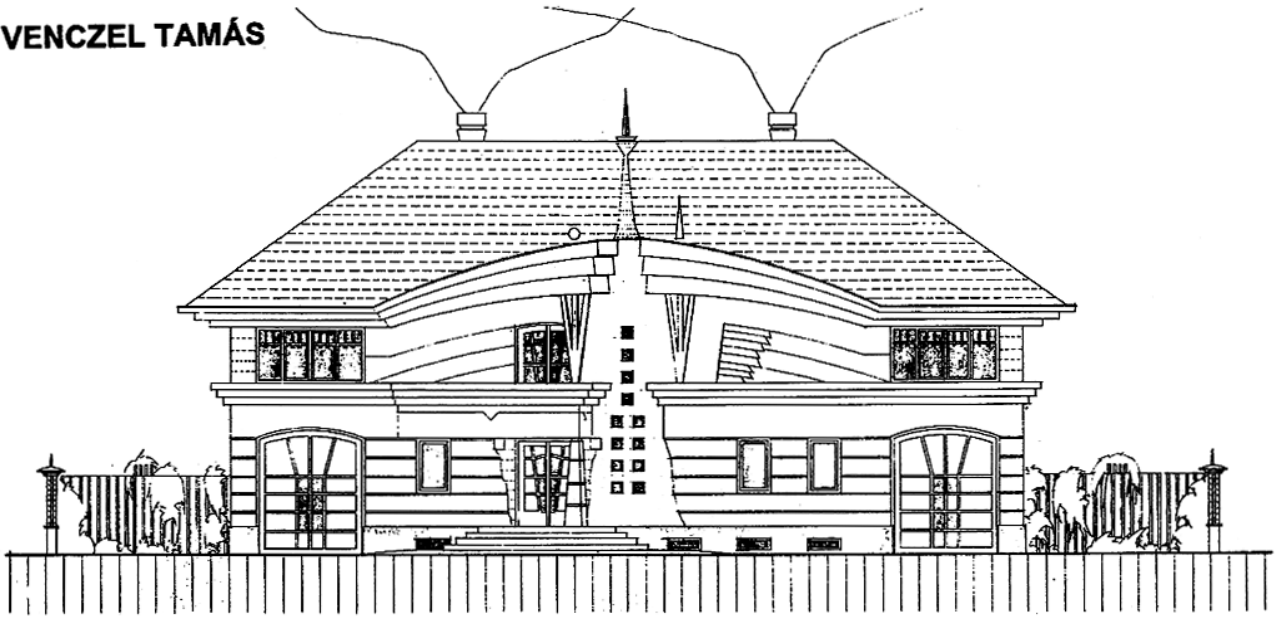
HBH SÖRÖZŐ, 1990 – Kecskemét (Farkas Gábor, Pankotai Gyula)

PANKOTAI GYULA

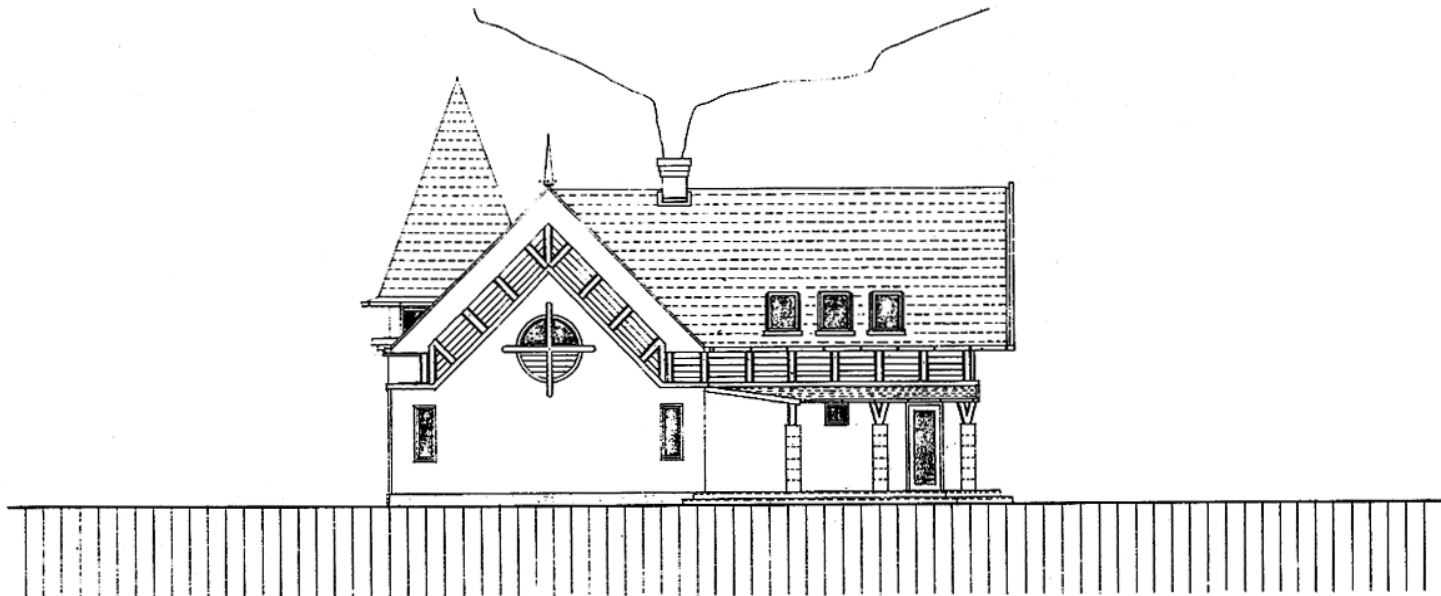
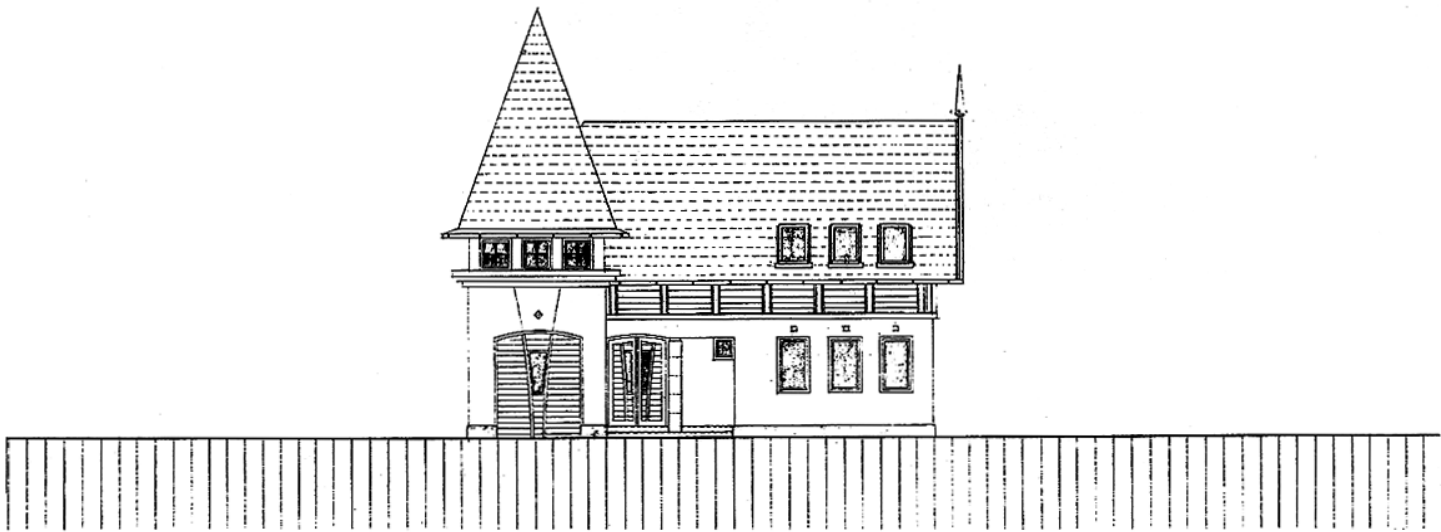
IRODAHÁZ-BŐVÍTÉS, 1994 – Kecskemét (Pankotai Gyula)

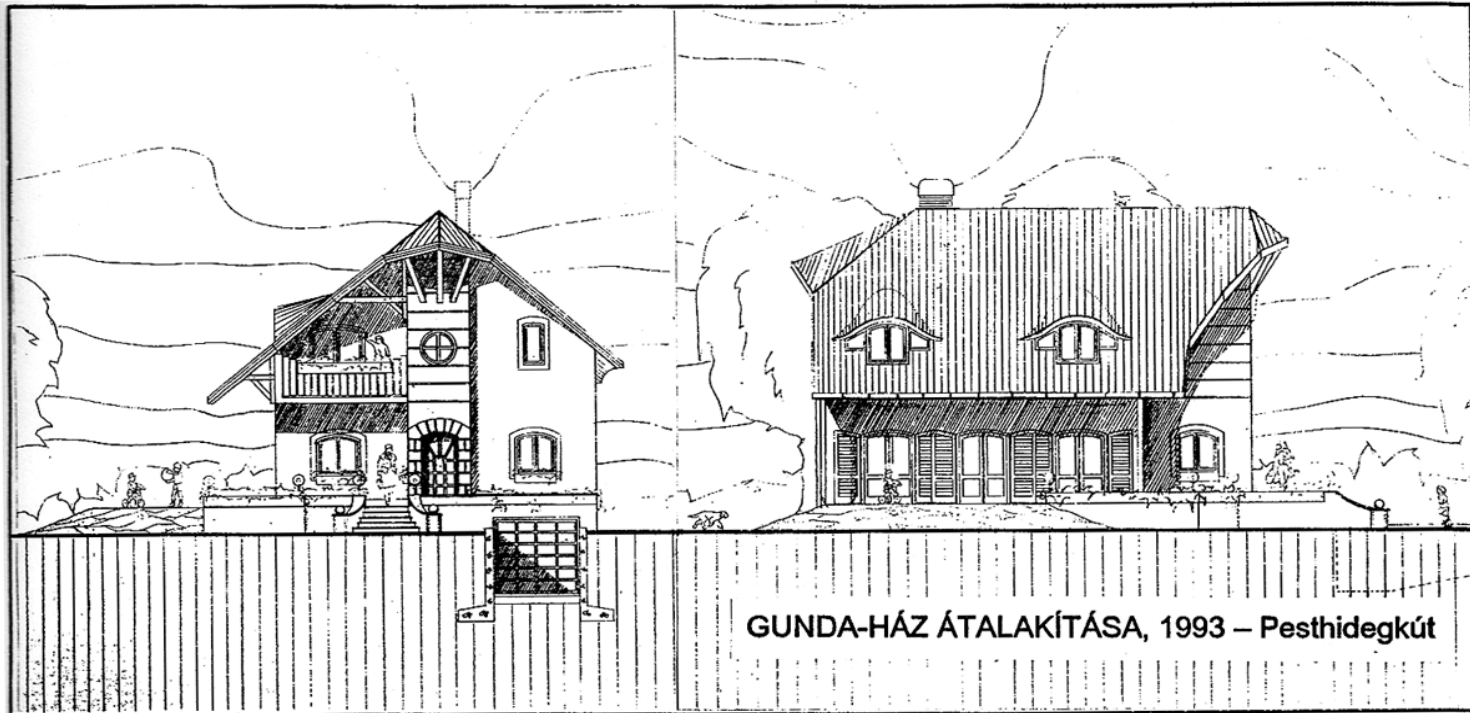
AUTÓSZALON, 1994 – Kecskemét (Pankotai Gyula, Öveges László)

KÉTLAKÁSOS CSALÁDI HÁZ – Kecskemét, Bartók Béla crt.

GUNDA-HÁZ ÁTALAKÍTÁSA, 1993 – Pesthidegkút

KATKICS TAMÁS

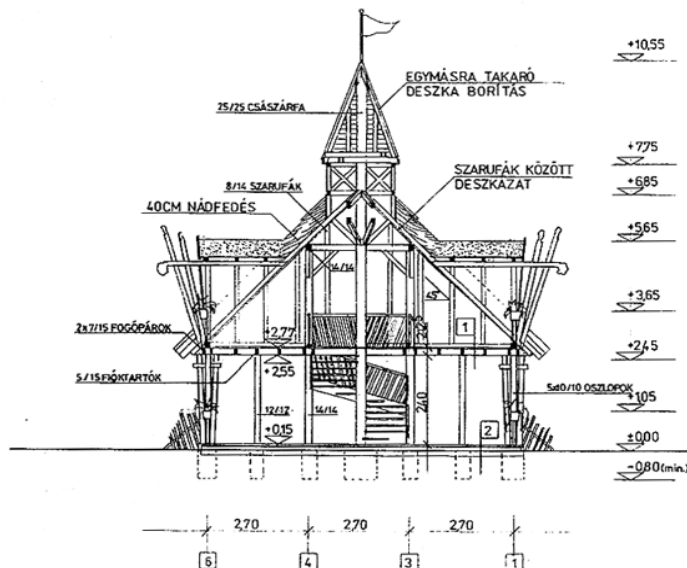
1969 Szeged
Diploma: 1992 BME

Munkahelyek:

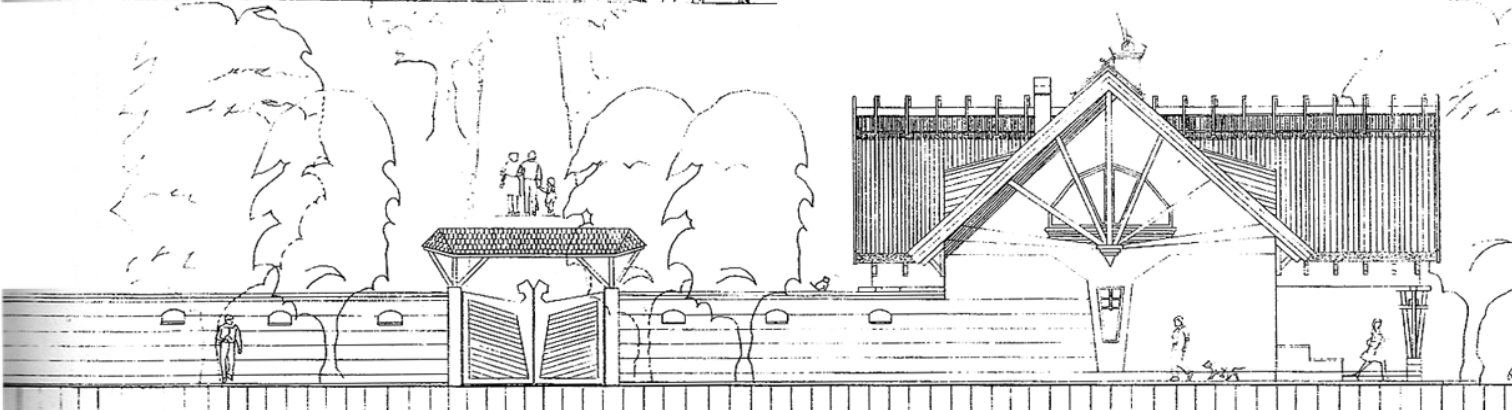
1992-94 Farkas és Guha Kft., Kecskemét
1994- Katkics és Társa Építészeti
Tervező BT.

Jelentősebb munkák:

MICROSYSTEM-irodaház, Kecskemét
(Öveges Lászlóval)
Havas Péter lakóháza, Kecskemét
(Farkas Gáborral)

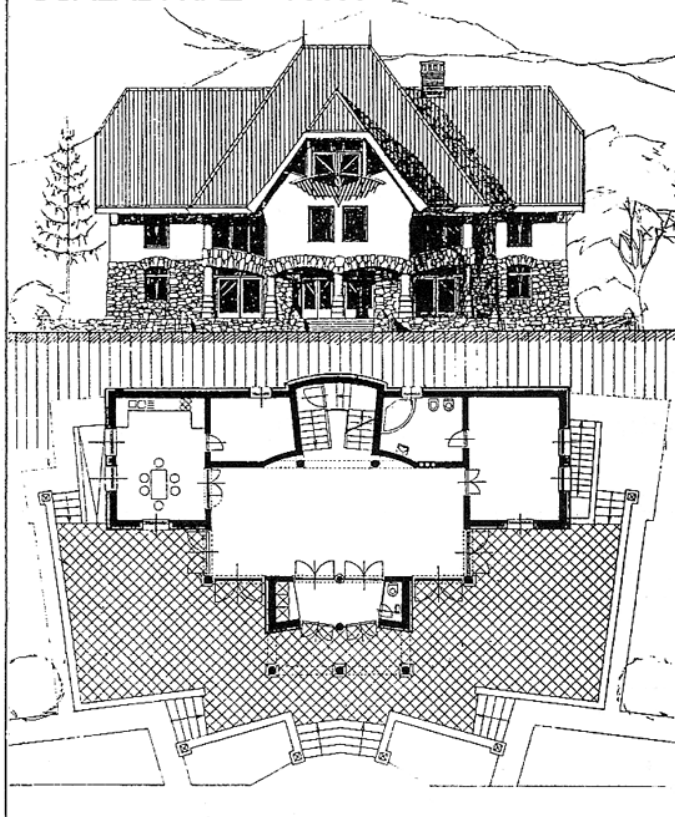
VENDÉGHÁZ ÉS FEDETT-NYITOTT SZÍN,
1994 – Lajosmizse – Ricsovári-major
(Farkas Gáborral)

KOVÁCS GÁBOR

1967 Balassagyarmat
Diploma: 1994 BME

CSALÁDI HÁZ – Técső

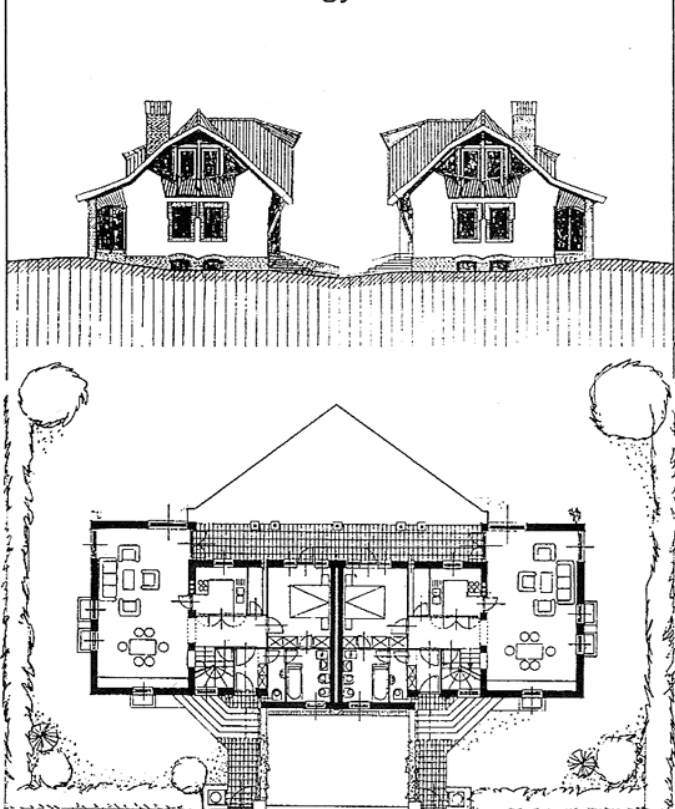
Munkahelyek:

1991-94 Kós Károly Egyesülés Vándoriskolája (AXIS; KAPOSTERV; Dévényi és Társa; Farkas, Öveges & Nemes Kft., Ekler Építésziroda)

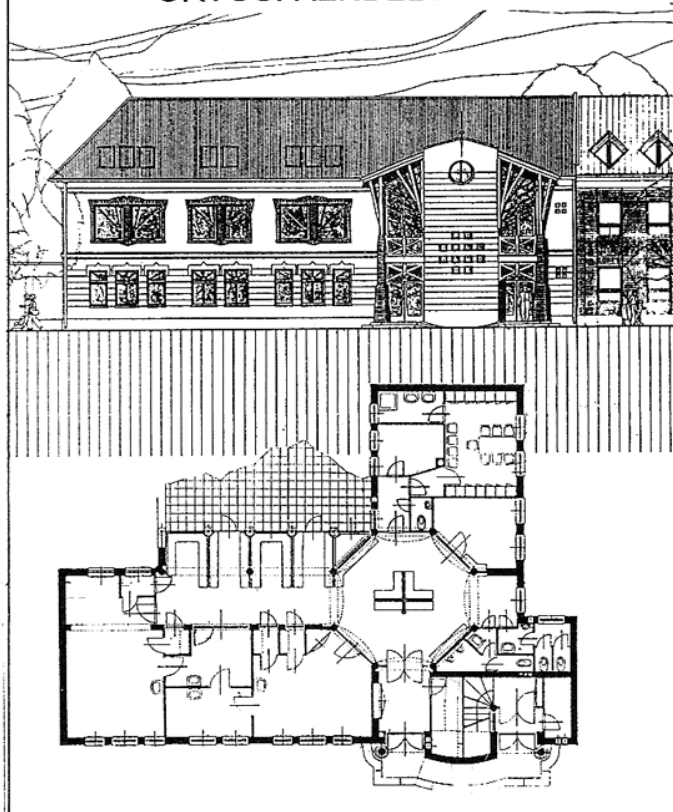
Jelentősebb munkák:

Rákóczi utcai Vásárlóudvar, Szerencs (Salamin Ferencsel)
Thermál Hotel, Somogyaszaló (Lőrincz Ferencsel)
Kultúrház kapu és belsőépítészeti, Kötce Nyaraló, Fonyódliget
Páll-ház, Bonyhád (Dévényi Sándorral)
Horváth-ikerház, Balassagyarmat
Ágoston tér beépítési terv, Pécs (Dévényi Sándorral)
Egészségház, Újhartyán (Farkas Gáborral)
STOP Vendéglő, Felsőlajos (Farkas Gáborral)
Családi ház, Técső (Öveges Lászlóval)
Orvosi rendelő, Kecskemét (Farkas Gáborral)
Németh-ház, Bicske
Élet és Reménység Mária r. kat. templom pályázat, Balassagyarmat

IKERHÁZ – Balassagyarmat

ORVOSI RENDELŐ – Kecskemét

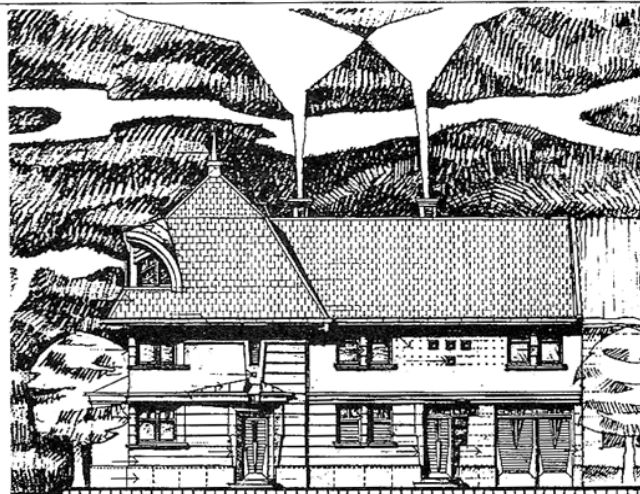
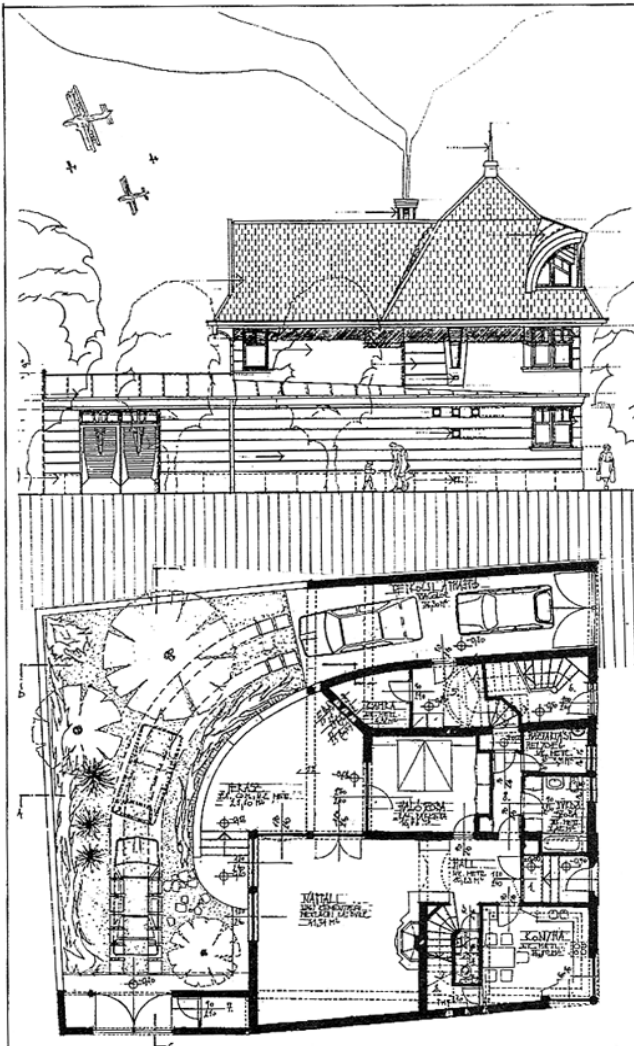

LITKEI TAMÁS

1966 Debrecen
Diploma: 1991 BME

Munkahelyek:

1991-94 Kós Károly Egyesülés
Vándoriskolája (AXIS,
KVADRUM, KAPOSTERV,
FORMA, Farkas és Guha)
1994- Építőmester Bt., Szombathely

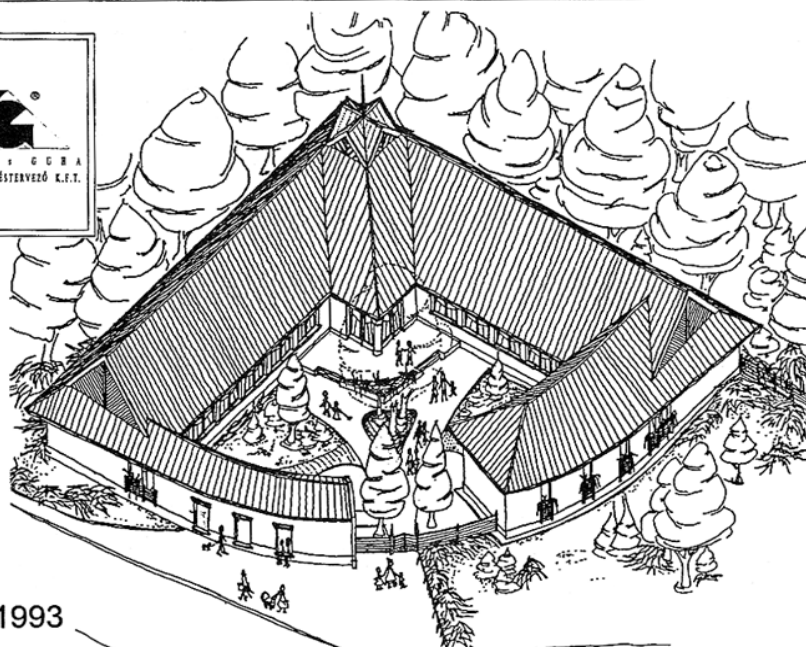

ENGEDÉLYEZÉSI
TERVDOKUMENTÁCIÓ

CSALÁDI LAKÓHÁZ
ÉS ORVOSI RENDELŐK
KECSKEMÉT, LEHEL-VÁGÓ UTCA SAROK
HRSZ: 3137-3138

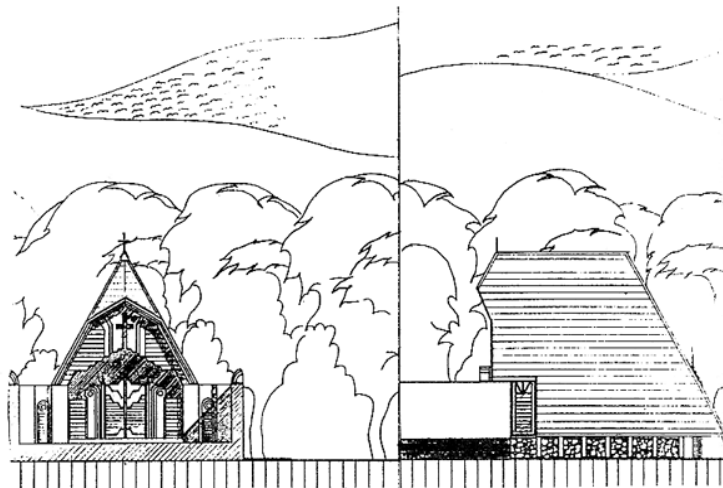
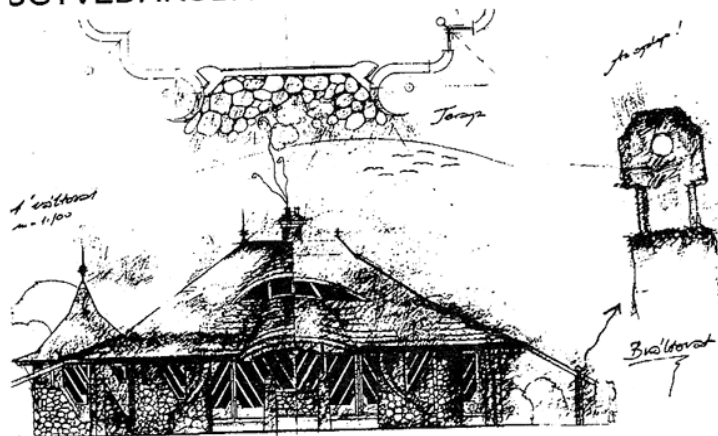
Természet(védelem) Háza

AXONOMETRIA
M=1:200

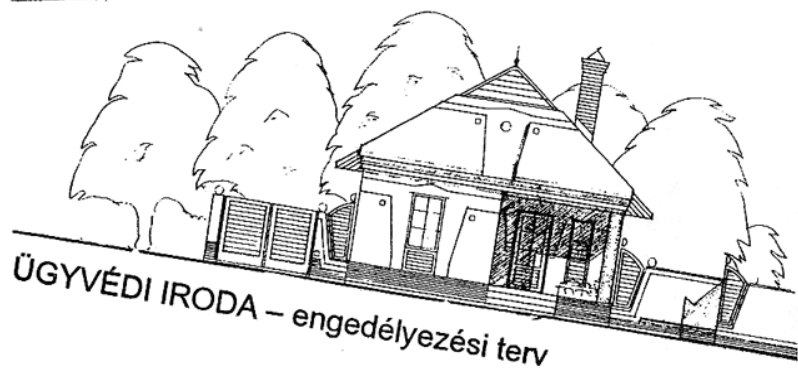

Jelentősebb munkák:
Játszóter, Törökkoppány 1992
Természet Háza, Kecskemét 1993
Lakóház rendelőkkel, Kecskemét, 1993

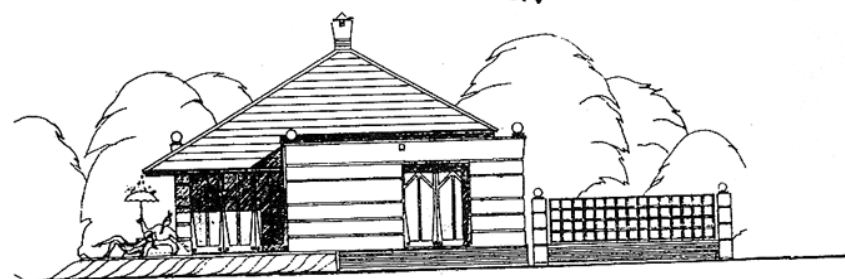
ÜGYVÉDI IRODA ÉS LAKÓHÁZ – vázlattelev

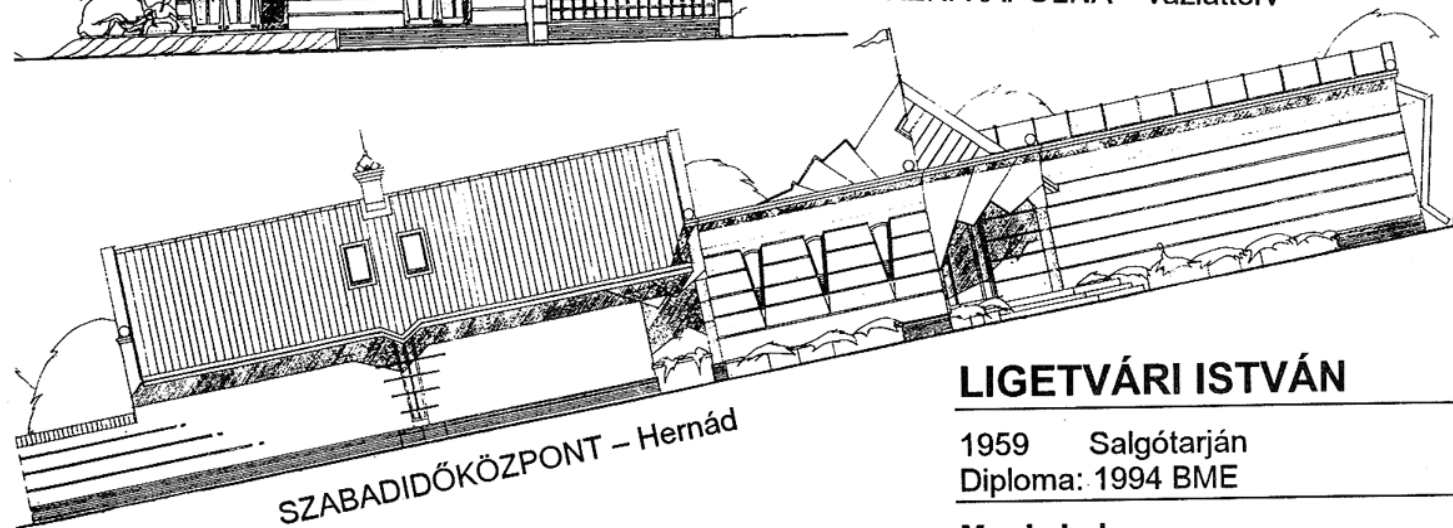
ROMTEMLOM
OLTÁRÁNAK
LEFEDÉSE –
Borzaspusztá

ÜGYVÉDI IRODA – engedélyezési telev

KÉKI KÁPOLNA – vázlattelev

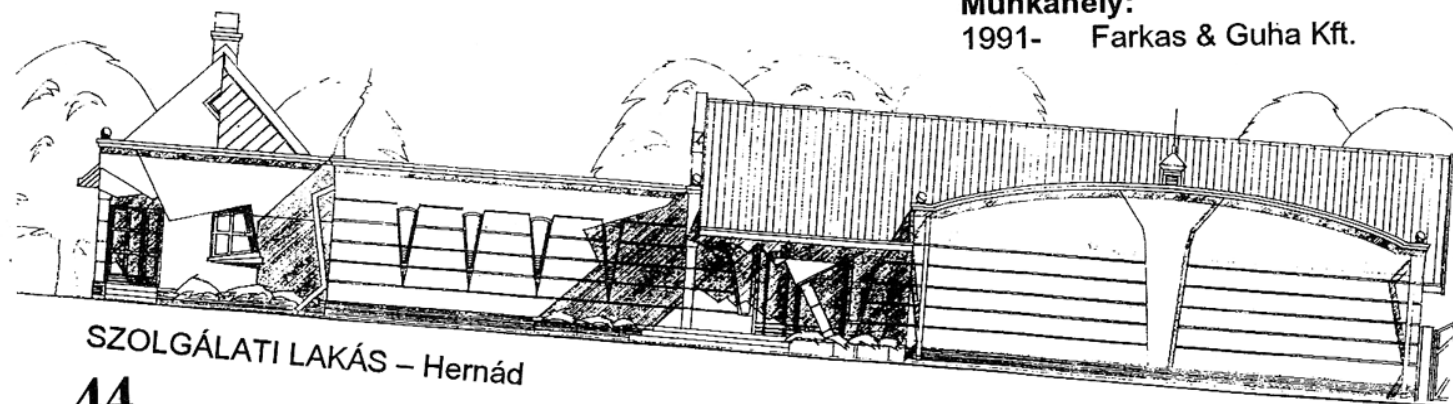

SZABADIDŐKÖZPONT – Hernád

LIGETVÁRI ISTVÁN

1959 Salgótarján
Diploma: 1994 BME

Munkahely:
1991- Farkas & Guha Kft.

SZOLGÁLATI LAKÁS – Hernád

MARTON TIBOR

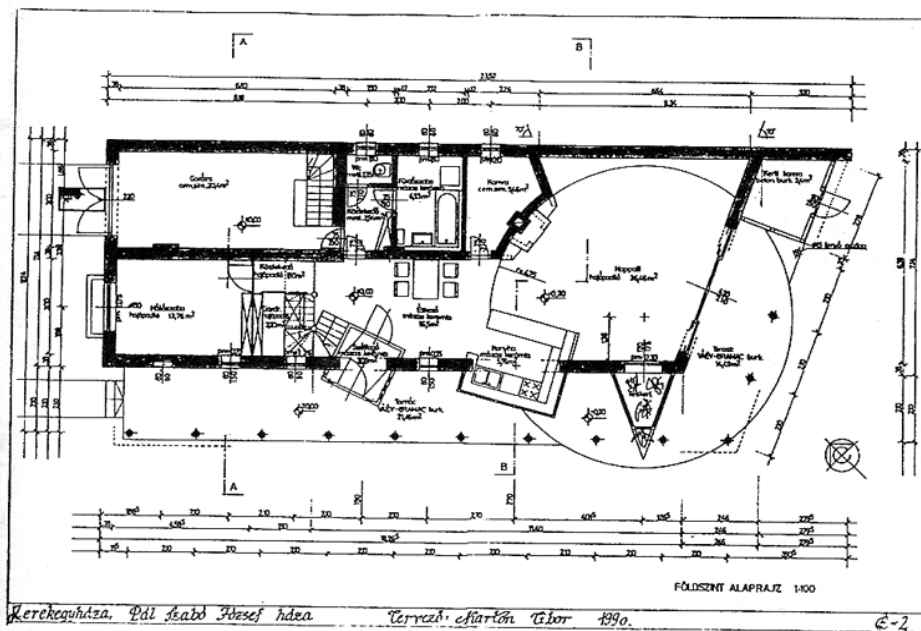
1961 Kecskemét
Diploma: 1986, BME

Munkahelyek:

1986-91 BÁCSTERV, Kecskemét
1991- ÉPÍTÉSZMŰHELY Kft.,
Kecskemét

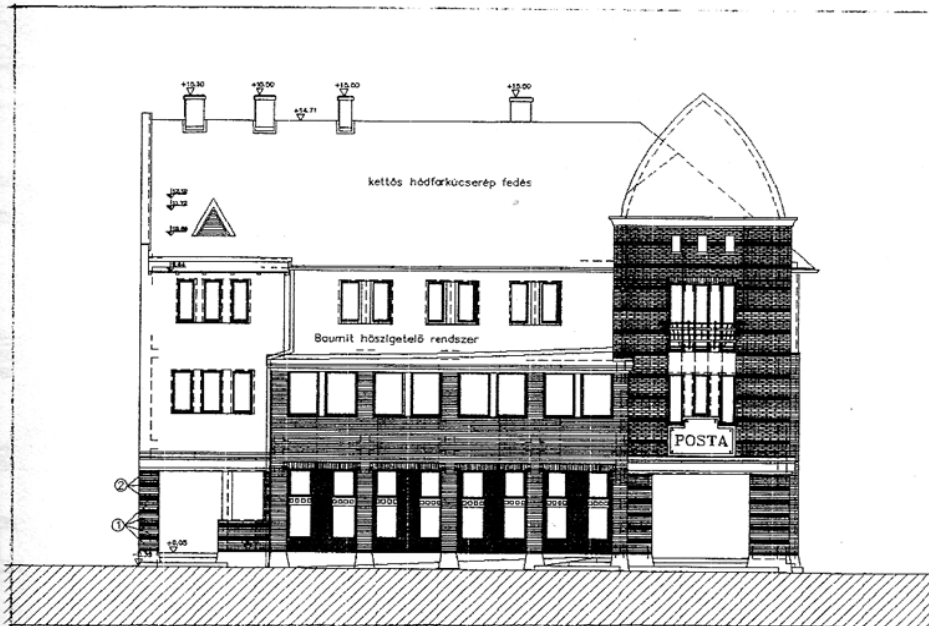
Jelentősebb munkák:

GAMF vizesblokk-bővítés, Kecskemét
6 lakás és üzletek, Kalocsa,
Szent István út 42.
2. sz (vasúti) postahivatal, Kecskemét
Új postahivatal, Kalocsa,
Szent István út 44.

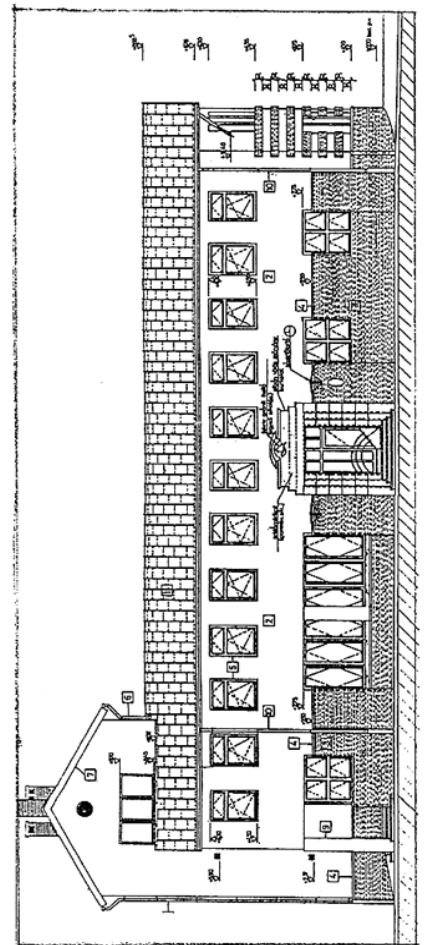
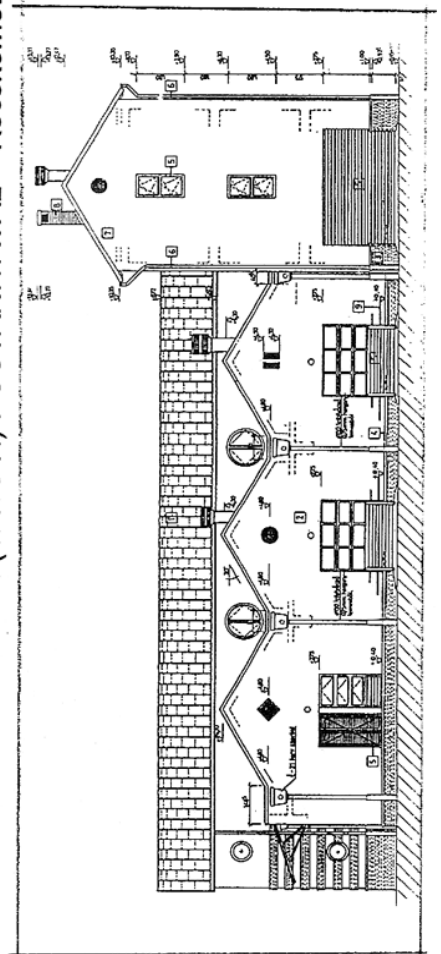

CSALÁDI HÁZ – Kerekegyháza

POSTAHIVATAL – Kalocsa

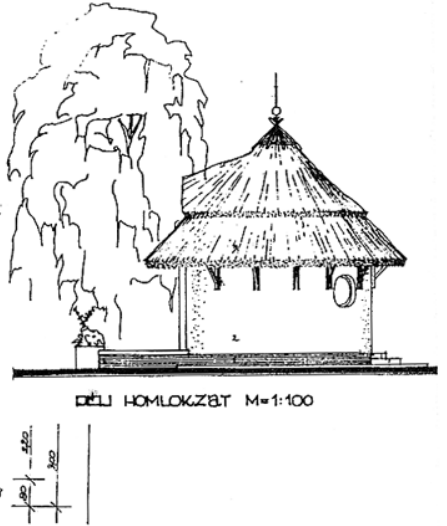
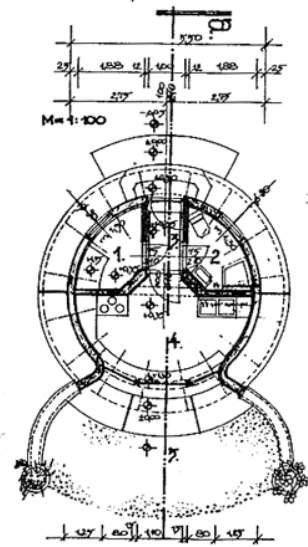
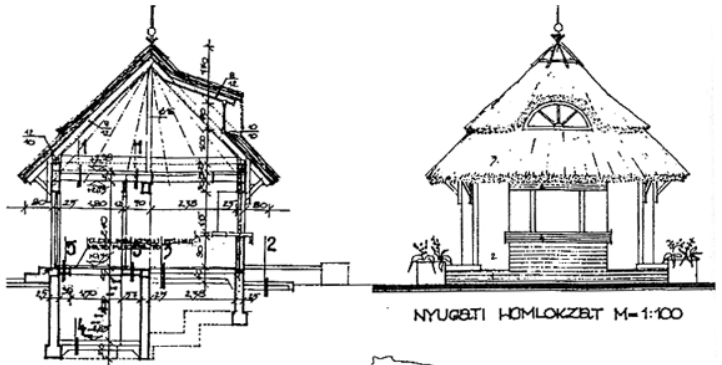
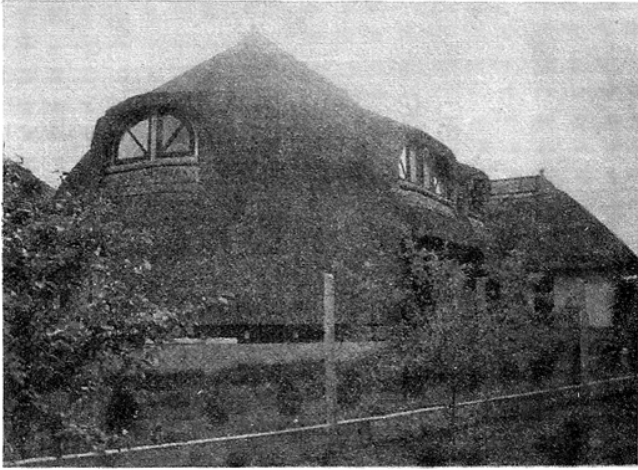
2. SZ. (VASÚTI) POSTAHIVATAL – Kecskemét

PAKSI CSABA

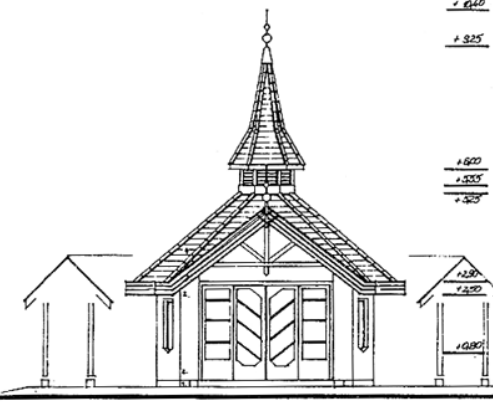
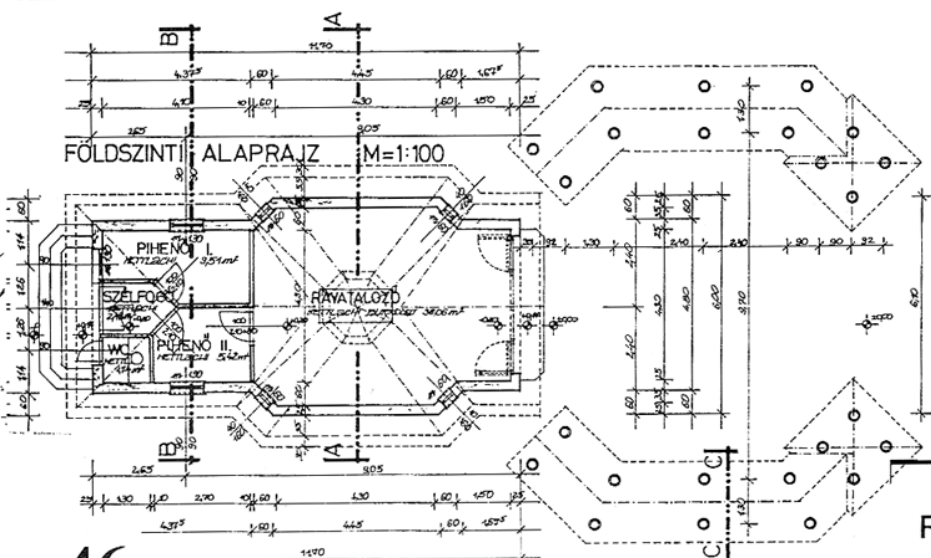
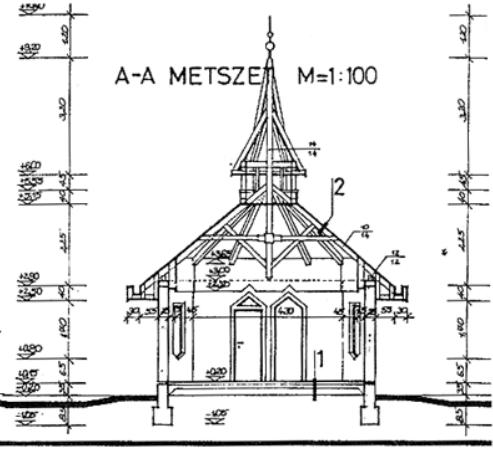
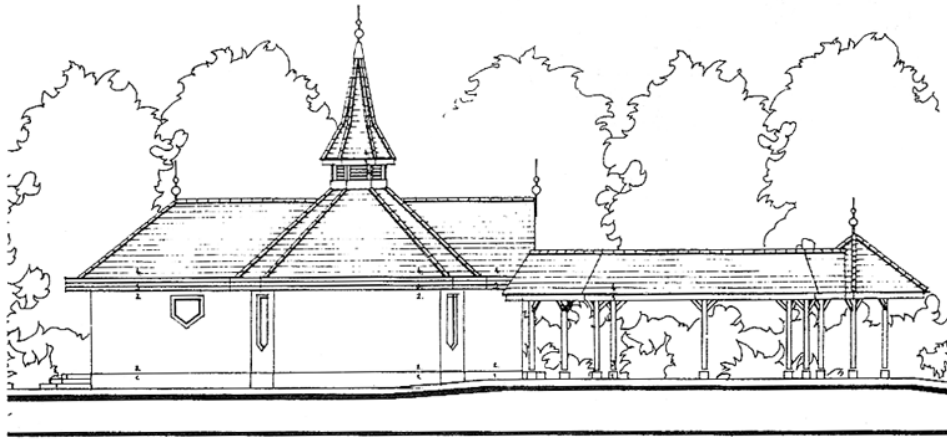
1951 Kecskemét
 Diploma: 1977 BME
 1986 ács mestervizsga

Munkahelyek:
 1977-84 BÁCSTERV
 1984- szabadfoglalkozású tervező
 (Két év Ausztriában és Németországban)

LAKÓHÁZ ÜZLETTEL – 1987 Tiszakécske
 (Az ácsmunkát egy segédmunkással magam készítettem)

PECSENYESÜTŐ – 1985 Tiszakécske

RAVATALOZÓ – 1991 Mezőberény

PALKÓ PÉTER

1945 Rastbüchl
Diploma: 1970, BME

Munkahelyek:

1970-74 BÁCSTERV

1977-84 SZÖVTERV

1984-93 IKTV.TERV

1993- Szabadfoglalkozású tervező

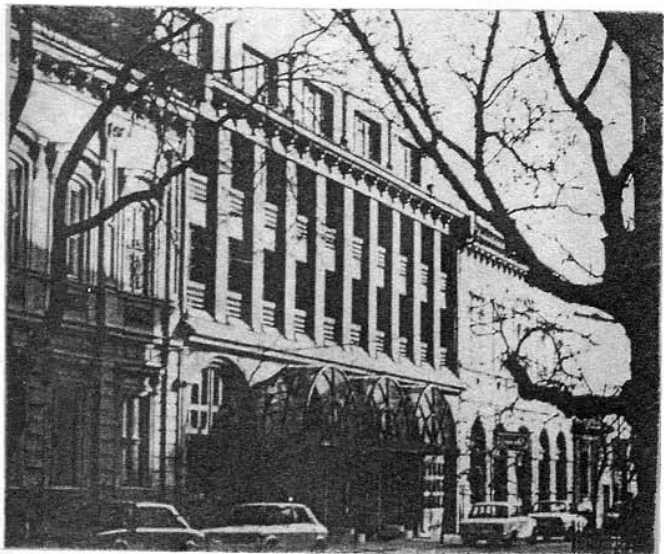
60 FÉRŐHELYES BÖLCSÖDE, 1976
Kecskemét

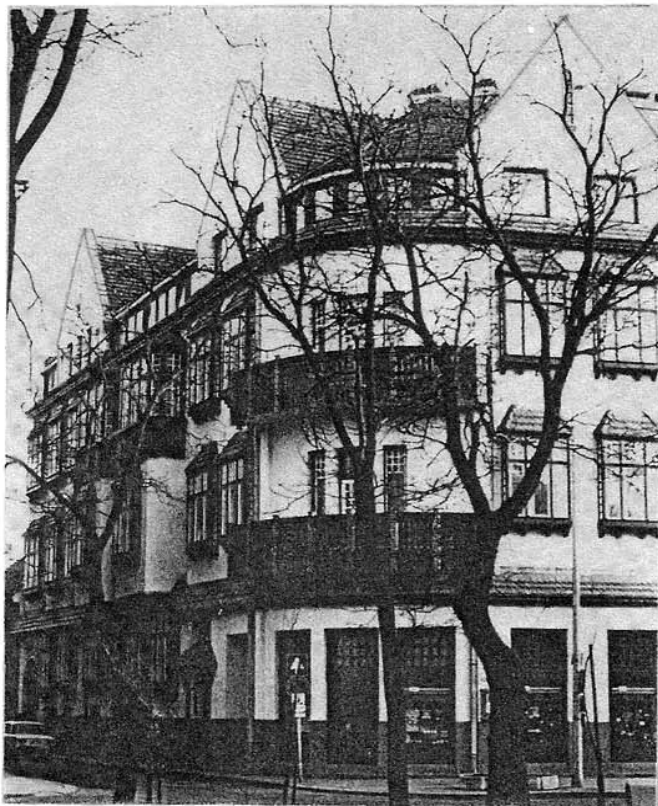
OTP-IRODAHÁZ, 1982, Izsák

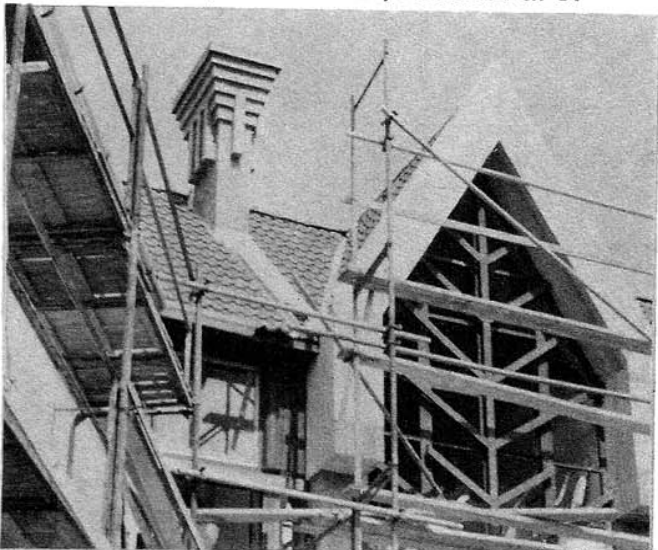
IRODAHÁZ, 1980-1986, Soltvadkert

FOGHÍJ, 1988, Kecskemét,
Kisfaludy u. 2.

LAKÓHÁZ, műemléki rekonstrukció,
1985-88, Kecskemét, Rákóczi u. 5.

IRODAHÁZ, 1994-, Kecskemét,
Fecske u. 8

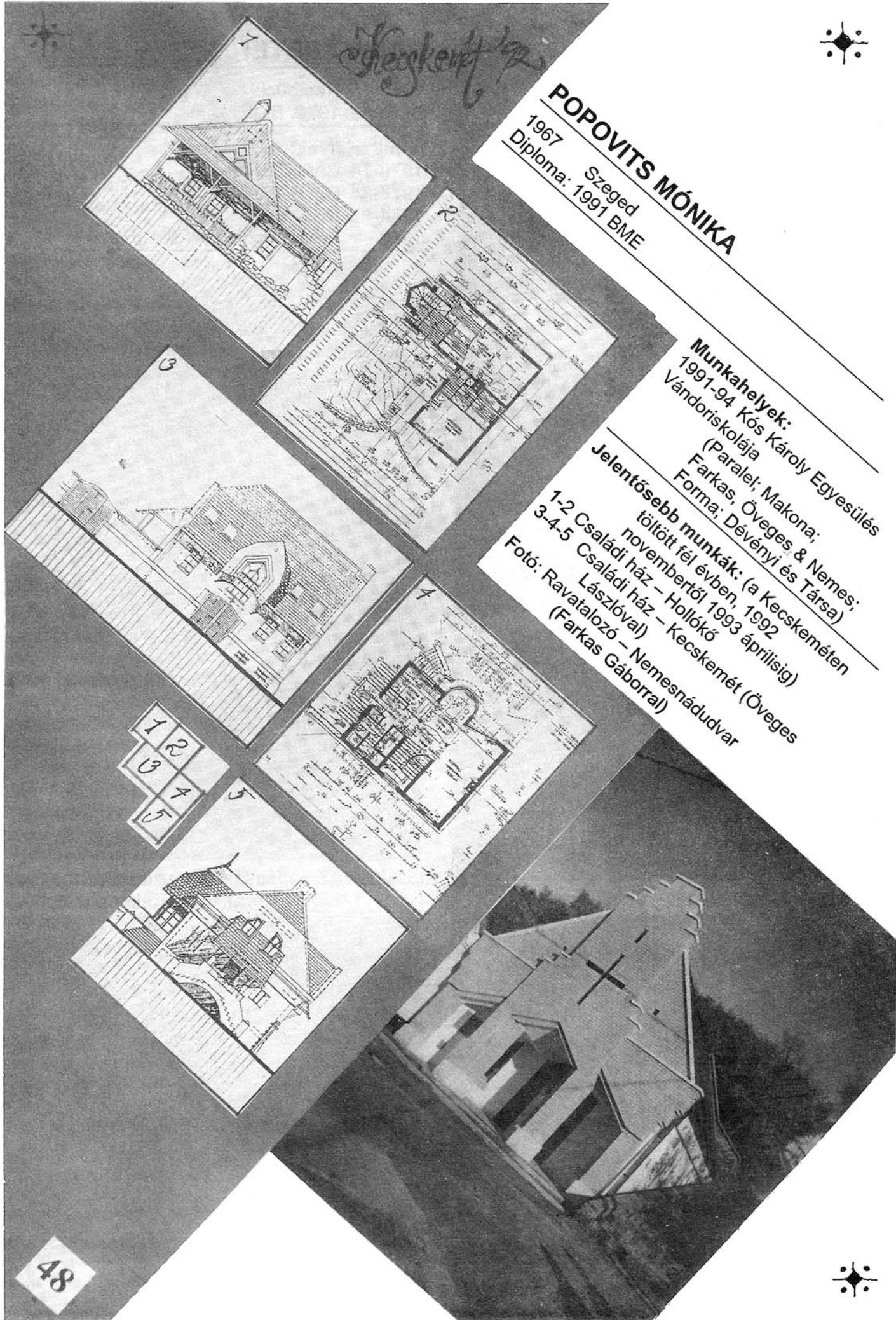

Kecskeméti

POPOVITS MÓNIKA
1967 Szeged
Diploma: 1991 BME

Munkahelyek:
1991-94 Kós Károly Egyesülés
Vándoriskolája
(Paralel; Makona;
Farkas, Öveges & Nemes;
Forma; Dévényi és Társa)

Jelentősebb munkák: (a Kecskeméti
töltött fél évben, 1992
novembertől 1993 áprilisig)
1-2 Családi ház – Hollókő
3-4-5 Családi ház – Kecskemét (Öveges
Lászlóval)
Fotó: Ravatalozó – Nemesnádudvar
(Farkas Gáborral)

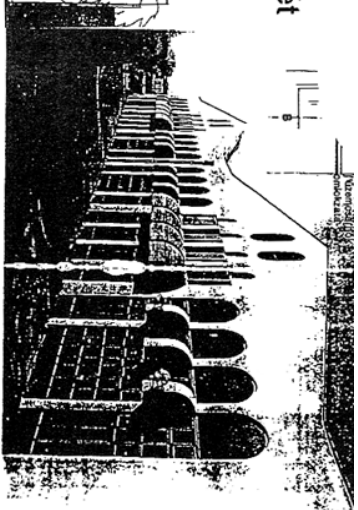
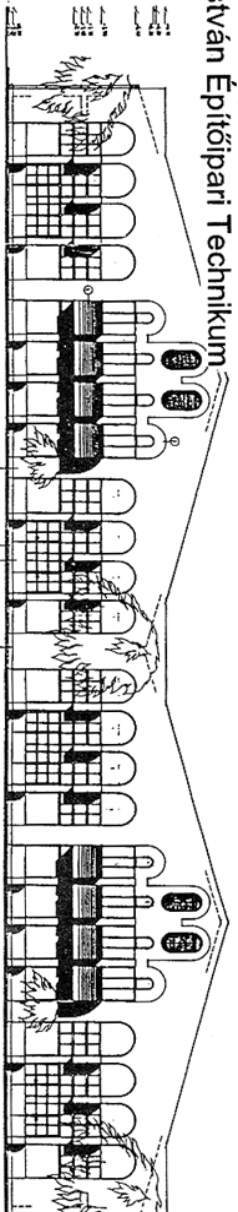
SZENTÉSI ZOLTÁN

DÉLKELETI HOMLONZATI

PETŐFI NYOMDA – Kecskemét

1946 Kecskemét

Vedres István Építőipari Technikum
Szeged

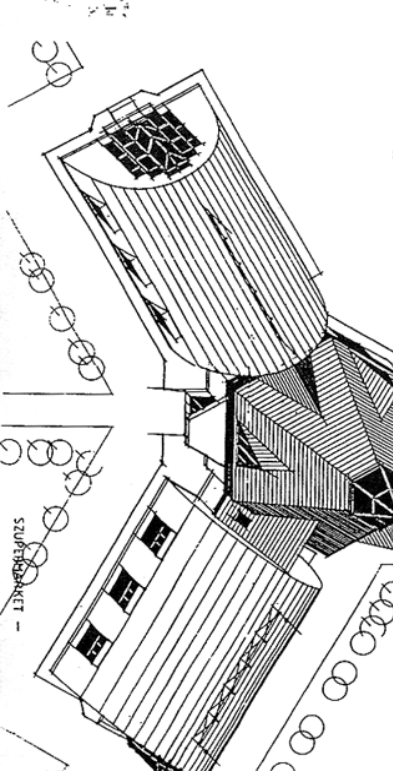
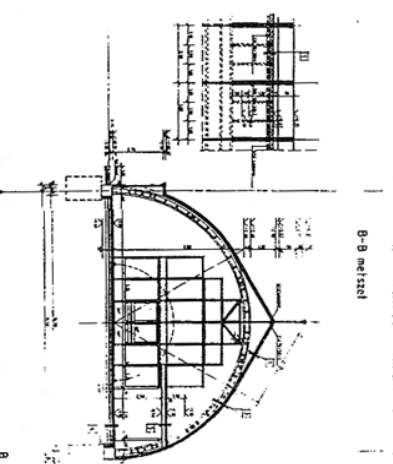
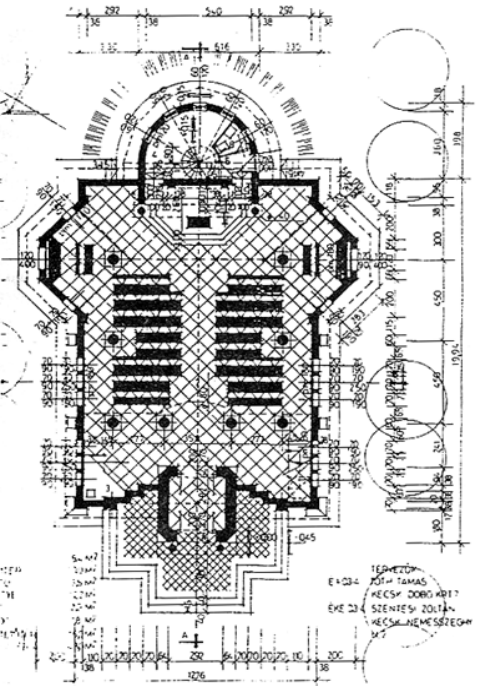
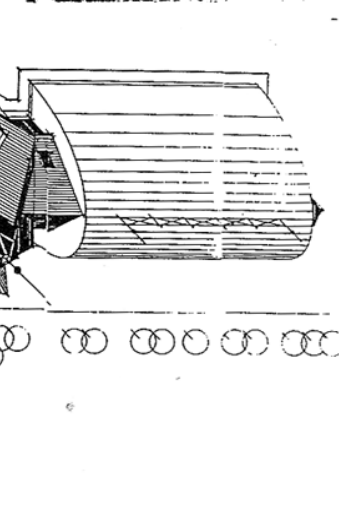
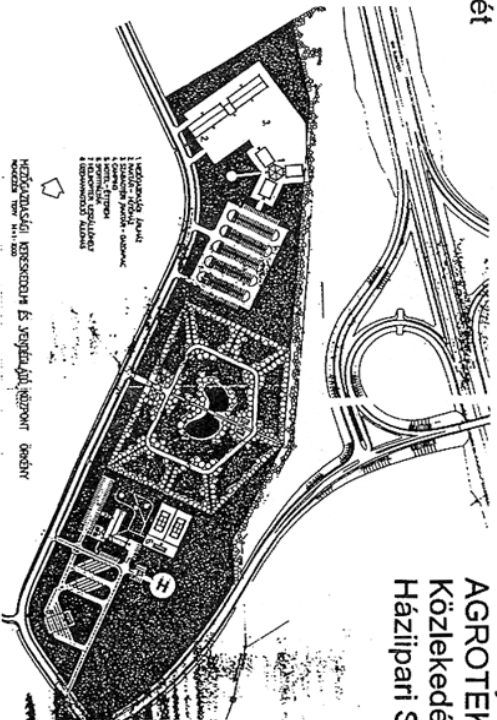
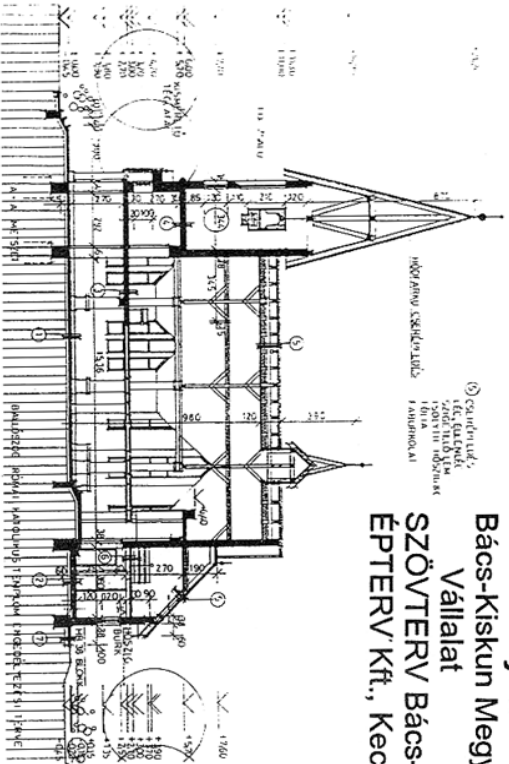

Munkahelyek:

Bács-Kiskun Megyei Tanácsai Tervező
Vállalat
SZÖVTERV/ Bács-Kiskun Megyei Iroda
ÉPITERV/ Kft., Kecskemét

Jelentősebb munkák:

Széchenyi István Szakközépiskola
bővítése, Kecskemét
Petőfi Nyomda, Kecskemét
ÁGROTEK Áruház, Budapest
Közlekedésfelügyelet, Baja
Háziipari Szövetkezet üzemháza, Kalocsa

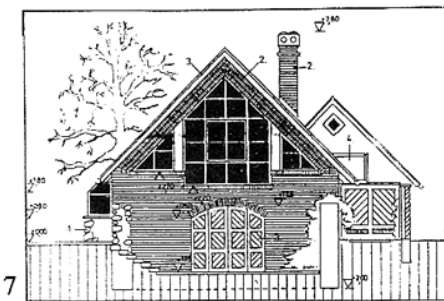
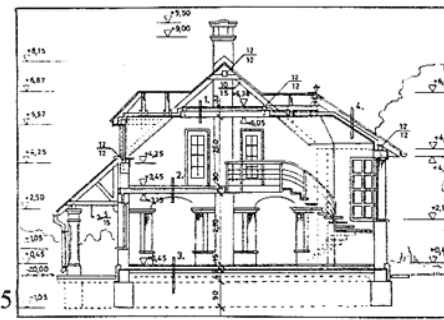
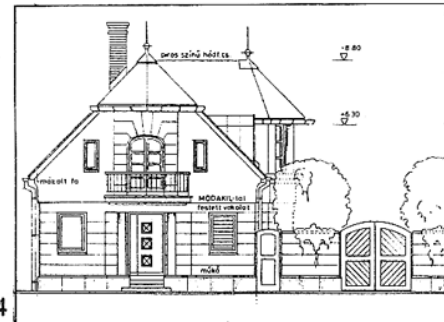
RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM – Ballászög

MEZŐGAZDASÁGI ÁRUHÁZ – M5 autópálya, Őrkény

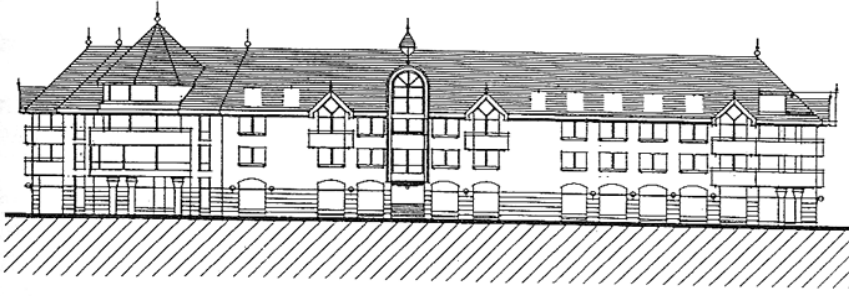
B. Tóth János · 32 éves · diploma 1986 BME Építészmérnöki Karán · 1990-92 ÉK-MÉSZ Mesteriskola XI. ciklus · **Munkahelyek:** MATERV Bp., BÁCSTERV Kecskemét, A&D STUDIO Rt Bp., Raschle und Lazar Arch. Büro Ag. Uster (CH), PROMPT Kft K.mét · **Pályázatok:** Tomorrow's Think Tank Today (UIA) dícséret, Tiszakécske Euroszanzen I. díj (Albrecht Lászlóval), Komló városközpont rendezési terve I. díj (Kovács Ákossal), Keszthely Afrika-Múzeum II. díj (Kovács Ákossal), Kecskemét Közép-Európai Egyetem II. díj, EXPO-96 ELTE-központi épület III. díj (Lázár Antallal), Expo-96 ELTE-BME Sport és kulturális központ I. díj (Lázár Antallal), Schulanlage in Turbenthal (CH) I. díj (Thomas Lazar-ral) · **Munkák:** MKV-irodaház Bp. (Patonai Dénessel), Főv.Tanács Vb. üdülője Királyrét (Lázár Antallal), HUNGAROVIN-vendégház Budafok (Lázár Antallal), Széchenyi-tér É-i térfal Kecskemét (Farkas Fáberral), Mátyás-téri Ált. Isk. bővítés K.mét, Vacci-közi társasházak K.mét, stb.

1. Széchenyi-tér É-i térfal, K.mét (Farkas Gáborral)
2. Mátyás-téri Általános Iskola, Kecskemét
3. Vacci-közi társasház Kecskemét
4. Családi ház, Kecskemét, Ilona u. 4.
5. Tanya, Lajosmizse
6. Családi ház, Dánszentmiklós
7. Családi ház + borozó, Ballószög

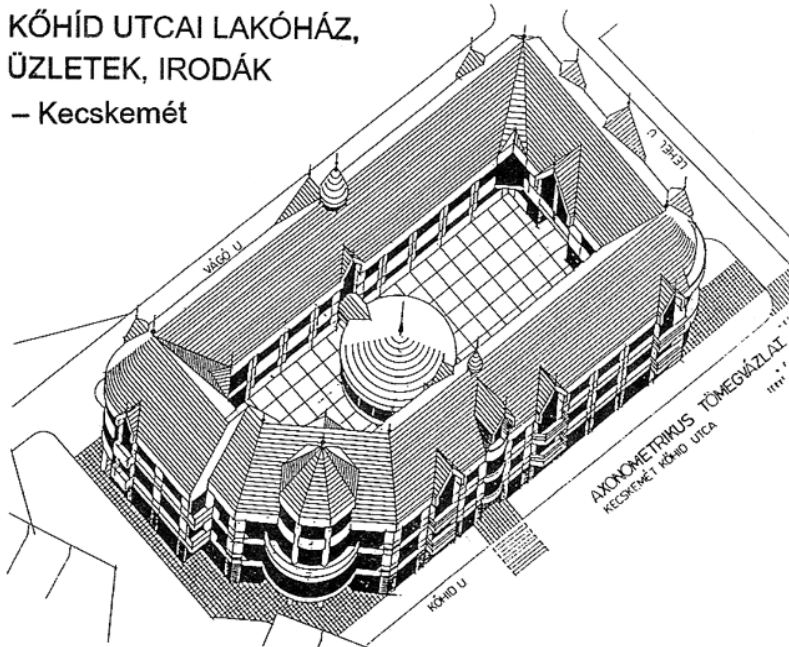

TÓTH TAMÁS

1941 Kecskemét
Magyar Iparművészeti Főiskola

KÓHÍD UTCAI LAKÓHÁZ,
ÜZLETEK, IRODÁK
– Kecskemét

Munkahelyek:

SZÖVTERV Bács-Kiskun Megyei Iroda
ÉPTERV Kft., Bács-Kiskun Megyei Iroda

Jelentősebb munkák:

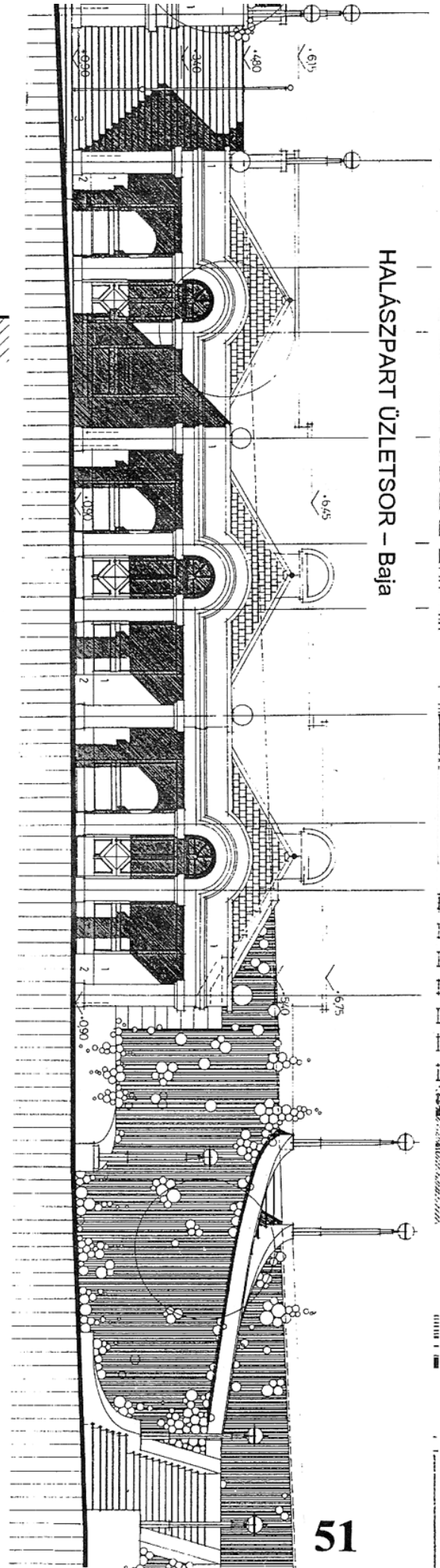
Hornyik utcai üzletek, Kecskemét
Sasfészek vendéglő, Kecskemét
Városháza, Bácsalmás
Általános iskola tornateremmel,
Kecskemét-Hunyadiváros
Dombó Pál szövetkezeti lakótelep,
Dombóvár

TAKARÉKSZÖVETKEZETI
SZÉKHÁZ – Bácsalmás

ARBORÉTUM, KÖZPONTI
ÉPÜLET – Kecskemét

TÓTH CZIFRA TAMÁS

Cegléden született 1960-ban.

Pedagógus szülei munkahelyén, a ceglédi Kossuth Lajos Gimnáziumban érettségizett.

Az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen elért eredményei alapján 1978-ban felvételi nélkül került a BME Építészmérnöki Karára.

IV. éves komplex tervének témája a szülőváros, Cegléd egyik belvárosi tömbjének rehabilitációs terve volt, amelyet pályázatként neveztek be az UNESCO-díj 1984 szakmai versengésre. A pályázat a zsűri különdíját nyerte el, s ennek eredményeként részt vehetett a Nemzetközi Építész Szövetség Kairói Kongresszusán.

A diplomadíj-pályázaton elért eredményével 1984-ben felvették a Magyar Építőművészek Szövetségébe.

A tervezés demokratizálásáról írt munkája II. díjat nyert a Tudományos Diákkörök Országos Konferenciáján.

Diplomájának megszerzése után a Duna-Tisza-Közi Építőipari Vállalathoz került ösztöndíjasként, ahol két év alatt számos részlegnél tevékenykedett, majd építésvezető-helyettesként határozta el, hogy tervező építész lesz.

1986 őszétől a BÁCSTERV-nél dolgozott, ahol kezdetől fogva komoly szakmai feladatokat kapott. Mint építész munkatárs, résztvett több dokumentáció elkészítésében, például a Kiskőrösi helytörténeti múzeum, a kecskeméti 95 lakásos garzonház és a Tó Szálló tervezésében. Vállalati munkája mellett jelentős számú családi lakóházat és társasházat tervezett, melyek bizonyították tehetségét és szakmai felkészültségét.

Alig kétéves tervezői gyakorlat után kapta első önálló feladatát, a kiskunhalasi 16 tantermes általános iskola tervezését. A bizalmat ragyogó alkotással hálálta meg, s gyönyörű iskolája ma Kiskunhalas építészeti büszkesége.

1990-ben résztvett a Tisza-tó Építészeti Alkotótábor munkájában, ahol neves építészekől kapott biztatást.

Építész és szobrász barátaival több pályázaton vett részt sikerrel. Legbüszkébb a ceglédi városközpont pályázatán elért II. helyére volt, mivel a szülővárosában elért eredmény mindennél fontosabb volt számára.

Mesteriskolás pályázatát nem koronázta siker; pályafutásának első, s egyben utolsó kudarca nagyon elkeserítette. E fiaskónak köszönhető, hogy bizonyítási vágytól fűtötten megalkotta első igazán kiforrott tervét, a heténygy-

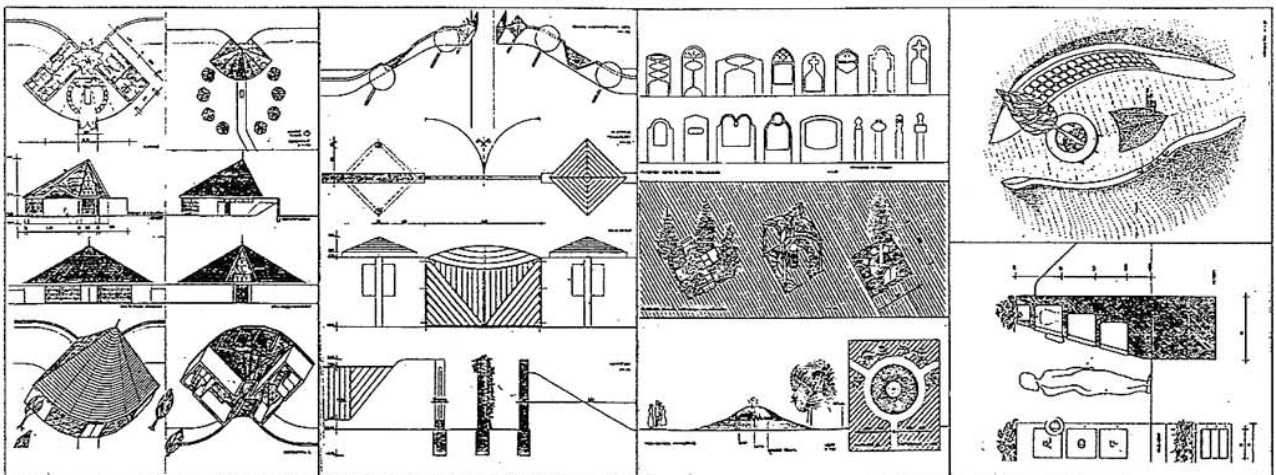
házi óvodát. A bizonyítási vágy mellett a nagycsaládos apa büszkesége is segítette a gyermekintézmény megtervezésében. Halála előtt a helyszínen érvelt és harcolt, hogy az addigi legfőbb művének tartott épület megépüljön. Ez év tavaszán vált meg a BÁCSTERV-től, s követett a vállalkozó építési szférába, nagyobb és izgalmasabb feladatok reményében. Ezalatt hihetetlen energiával és tehetséggel vetette bele magát a tervezésbe. Egyenrangú alkotótársként vett részt a kiskunhalasi vámhivatal, a kiskunfélegyházi üzletház, a kecskeméti belvárosi és Daru utcai üzletházak tervezésében. Alig egy hete fejezte be a ceglédi főtér egyik foghíjának beépítési vázlatterveit.

Tamás! Főtéri házadat emlékkiállítás gyanánt mi, építész barátaid fejezzük be szigorú rajzi utasításaid szerint. Ígérem, hogy azzal a szigorúsággal és igényességgel, amelyet Önmagad elé állítottál minden munkádnál, amikor egyéni és karakteres formálásra törekedtél. Kísérletező és szárnyaló fantáziád, mely racionális mesterségbeli tudással párosult, hiányozni fog; semmivel nem pótolható.

Búcsúzni nem tudok, hisz emléked elevenen él bennem. Emlékeztet Rád a telefonhívás, amikor öt évvel ezelőtt találkozót kértél tőlem; tanácsot, hogy hogyan lehetsz az, amire egész életedben készültél: tervező építész. Hosszú, éjszakába nyúló beszélgetésünk során megéreztem: Te építész leszel, a szó igazi értelmében, mert aki-ben ekkora akarás és tűz lakozik, annak sikerülni fog! Öt évig figyeltem fejlődésedet közös munkáink során, s mindig igazoltad – Benned nem lehet csalódnai. Emlékezem arra is, hogy a szakmában soha senkivel nem vitakoztam annyit, mint Veled, mert nehéz, őszinte, szókimondó ember voltál. Felrémlik, hogy szigorúan, de – remélem – igazságosan bántottalak néha – hidd el, hogy érted tettem!

Utolsó emlékem tíz napos. Kérdezted: hogyan valósítjuk meg a Ceglédi Építészirodát, mikor lehet még nagyobb önállóságod? Feladatot adtál: gondolkozz Szilveszterig. Teljesítettem, de nem mondhatom el, mire jutottam, mert szegényebbek lettünk Veled, egy álommal és egy feladattal – nem láthatom irodád cégtábláját soha! Örökös emlékem Rólad, hogy osztozhattam fájoan rövid életed szakmai örömeiben és tanultam én is Tőled, köszönöm!

(Részletek Farkas Gábor gyászbeszédéből)

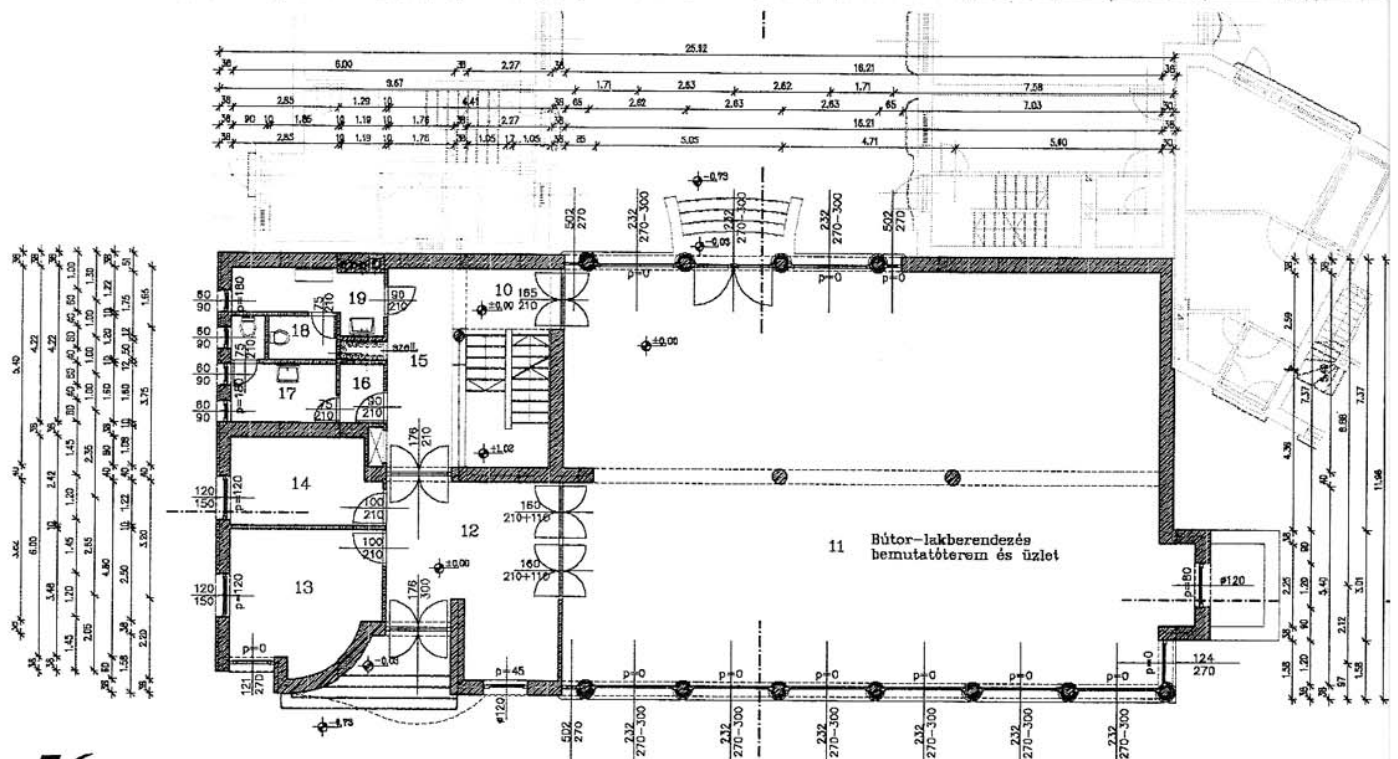
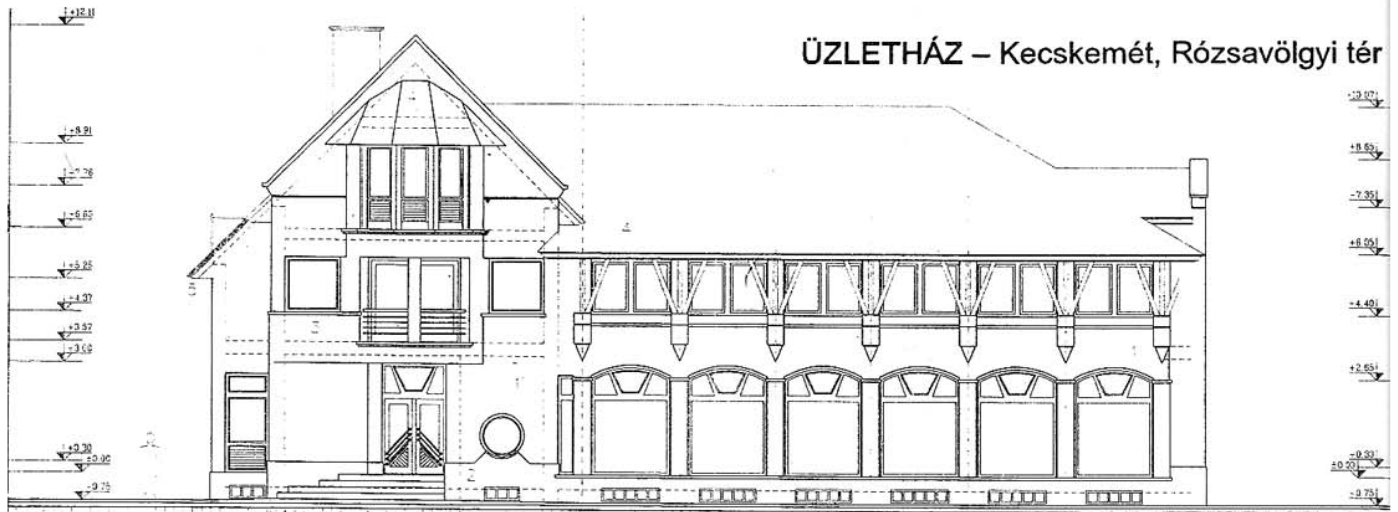

MHB-AB-APEH-IRODAHÁZ – Kiskőrös, Petőfi tér

VAS TIBOR

ÜZLETHÁZ – Kecskemét, Rózsavölgyi tér

VÁRKONYI PÉTER

1950 Nyíregyháza
Diploma: 1974, BME

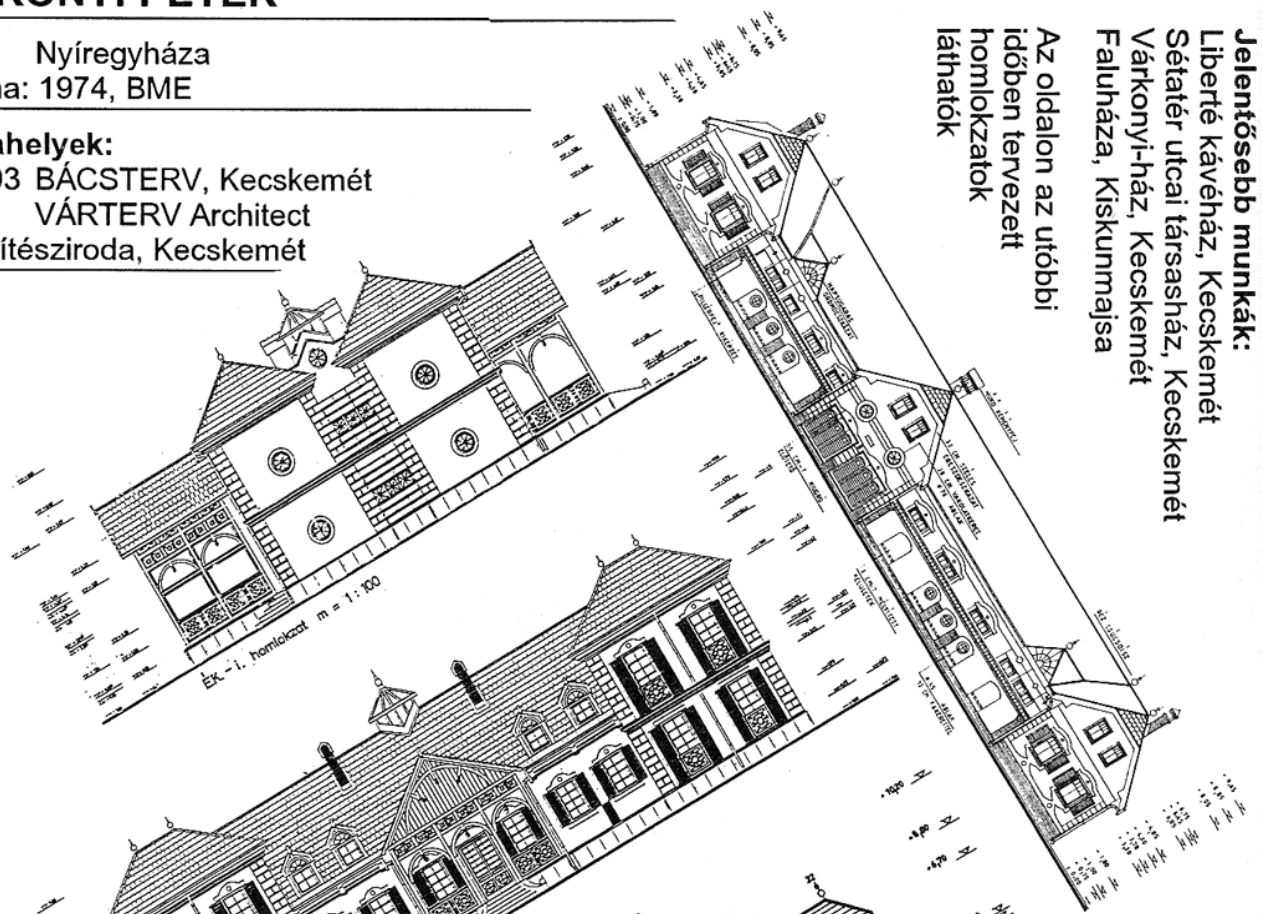
Munkahelyek:

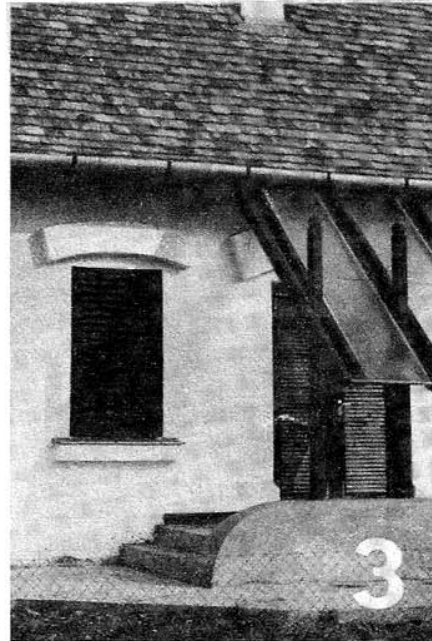
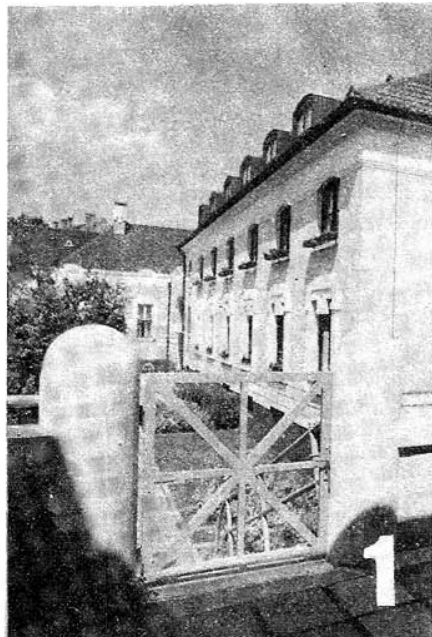
1974-93 BÁCSTERV, Kecskemét

1993- VÁRTERV Architect
Építésziroda, Kecskemét

Jelentősebb munkák:
Liberté kávéház, Kecskemét
Sétatér utcai társasház, Kecskemét
Várkonyi-ház, Kecskemét
Faluháza, Kiskunmajsa

Az oldalon az utóbbi
időben tervezett
homlokzatok
láthatók

VÁSÁRHELYI DÁNIEL

1953 Kiskunfélegyháza
Diploma: 1985, BME

Munkahelyek:

1975-76 Pécsi Tervező Vállalat
1976-81 BÁCSEBER
1985-91 BÁCSTERV
1991- ÉPÍTÉSZMŰHELY Kft.,
Kecskemét

Megvalósult munkák:

1. Három Gúnár Szálloda, Kecskemét
(Társtervezők: Farkas Gábor,
Boros Pál, Tóth Czifra Tamás)
2. Autóbuszpályaudvar, Kecskemét
(Farkas Gáborral)
3. Nyaraló a holt-Tiszánál, Tiszaug
(Vásárhelyiné Rotkó Katalinnal)
4. Sallai-villa rekonstrukciója, Kecskemét
6. Kistársasház, Kecskemét
(Vásárhelyiné Rotkó Katalinnal)
7. Családi ház, Kecskemét
8. OTP bankfiók, Kecskemét
(Vass-Eysen Ervinnel)
9. Községi malom helyreállítása,
Jászszentlászló

AZ UTOLSÓ INTERJÚ

BODOR FERENCCEL

A *Budapesti Negyed* című folyóirat legújabb száma (1993. ŐSZ) *Koncepció és vízió* címmel közöl összeállítást. Ebben olvasható egy írás Bodor Ferencről, aki az Iparművészeti Főiskola vizuális nevelési központjának munkatársa, a Tölgyfa Galéria igazgatója.

- Az Ön írásának címe: *A megépíthetetlen város*. Miért megépíthetetlen város Budapest?

- Ugye, hogyha arról beszélünk, hogy a jövő Budapestje, vagy a víziók, és átnézzük az elmúlt néhány évtized elretentő városátalakítási ötleteit, amik különösen a második háború után, de már előtte is, a harmincas években elrejtették az építészeti szaksajtót, akkor örülhetünk, hogy ezek az ötletek, ezek az agyalágyult atombombázásai a belvárosnak, a nyolcadik, hetedik, hatodik kerületnek, nem valósultak meg. Számomra az a megdöbbentő, hogy honnan vették ezek az építészeti – nem akarok neveket mondani – a bátorságot ahhoz, hogy emberek tíz- és százazreinek az életét alakítsák olyan módon, hogy egyszerűen meg se kérdezve őket, a házaikat leradírozzák, lebontsák, ki tudja, hová költöztessék őket, majd iszonytató méretű, a pesti beépítési léptékhez abszolút nem passzoló sugárutakat, allékat és fórumokat építsenek ezeknek a teljesen troglodita embereknek, akik itt kénytelenek lesznek majd a jövőben élni. Hál' Istennek, ezek az ötletek nem tudtak megvalósulni. Budapestnek óriási szerencséje volt, hogy a második háború után a karaktere végül is nem változott meg. Hiába voltak a Budapest című, egyébként igen kiváló folyóiratban bornírtabbnál bornírtabb ötletek a Duna-partra, a magasvasutakra, a magas hidakra, a Kazinczy utcától az Urániaig terjedő, súlylyesztett gyorsforgalmú útra vagy bármilyen másra, ezekre nem volt pénz, és a város maradt olyan, amilyen: eklektikus, szecesszióval tarkított, és persze lepusztult város, ez persze nem vitás, de a város karakterének éppen ez a lényege, és ez teszi ma izgalmassá.

- Ebben a fejezetben víziókról van szó, és Ön mégis azt írja, hogy feladja a városról szőtt álmait. Milyenek ezek az álmok? És miért adja fel őket?

- Nézze, nekem nincsenek álmaim a városról; csak közhelyeket lehetne leírni, amiket az Esti Hírlapban szoktak 1962-ben, hogy legyen rend, hogy seperjék az utcákat, hogy az utca képét ne a zokniárusok uralják, és a többi. Ezek az én vízióim, ezek egészen egyszerű, hétköznapi víziók, amik egy várost lakhatóvá tesznek. Én ezeken megpróbáltam túllépni, mert én azt próbáltam megfogalmazni, hogy borzasztó felelősség egy városhoz hozzájárulni, és az elődeinknek az elképzelései, és részben a hatvanas-hetvenes éveknek a várostervezői gyakorlata nem becsülte ezt a várost. Ha megnézzük azt a betonpanel-gyűrűt, ami a város köré épült; a külvárosi kerületek sorra vesztették el karakterüket, arcukat, Újpesttől körbe Rákoshegyén keresztül egészen Kispestig és Budafokig; ez már nem Budapest, ez valami idegen dolog, és ezért nem kellenek víziók. Ami megvan, az legyen rendben. Ez is óriási munka. Több évtizedig senki nem tartott rendben semmit.

- De most ezzel Ön azt mondja, hogy nem is kell tervezni a várost?

- Nézze, biztos, hogy kell tervezni, szóval ez egy elmentmondás, amit én érzek. Azt mondom magának, hogy egyelőre nem terveznék semmit. Ami megvan, azt rendberaknám. Nyilván kell tervezni valamit, egy kicsit; biztos, hogy kell. Ha új villamosvasutakat kell építeni, és esetleg hidakat, meg minden fene; van egy kísérlet. De rakjuk rendbe ezt az egészet, és ne próbáljunk úgy gondolkodni, ahogy az általam említett régi építészeti, vagy a szocialista várostervezők próbálták a szocialista várost kialakítani ezekkel a borzasztó gyufásdoboz makettekkel; azokat mindig lehetett látni, hogy a Fővárosi Tanács elnöke megnézi az új lakótelepeket; légifelvételen különösen szervetlen és idegen dolgok voltak, de a valóságban még olyanabbak lettek.

- Ön azt írja: „*maradunk turisták a mintha-városban, a világitó festékes színpadon.*” Miért mintha-város ez?

- Nézze, erről a mintha-városról talán nem nekem kellene beszélnem, hanem György Péternek, aki erről egy zseniális könyvet írt az elmúlt időszakban; mert majdnem olyan, mintha város lenne, szóval majdnem minden működik benne, de mégsem működik; mert áztatjuk magunkat, mert díszletek mögé bújunk, a fiatalokat a föld alá nyomjuk; majdnem modern város majdnem modern építészete, de mégsem az; majdnem udvariasak az emberek, de mégsem azok, szóval minden ott van éppen azon a határon, ahol a dolog elbillenhet a jó irányba – majd a polgárosulás folytán – vagy pedig lemehet egy olyan tragédia felé, amit nem kívánok senkinek. Magamnak elsősorban nem.

- Azt is írja, hogy a rajzokon átsüt a város igazi, szinte megváltoztathatatlan tünő személyisége. Milyen ez a személyiség?

- Budapest valamikor, mondjuk, hogy a két háború között egy nagyon sokszínű, élő valami volt, volt egy pompája, egy ilyen *mondén* pompája. Na most ez a mondén pompa, ez eltűnőfélben van, de van egy építészeti kincse, ez az egymásra rakódott szerves fejlődés a reformkortól egészen a modernig, és a hetvenes-nyolcvanas évekig. És ez együtt olyan sajátos karaktert ad, ami nagyon kevés városnak van meg Európában, ezt nyugodtan lehet mondani, fővárosnak, így, egyben; és főleg ilyen tömören, a Belvárosban. A Belváros alatt nem is az igazi, klasszikus Belvárost értem, hanem a Körút és a Körút utáni kerületeket; a hetedik, nyolcadik, hatodik kerületet, amelyik egy rendkívül városias várost ad, lepusztultságában is.

- Az tűnik ki az Ön írásából, hogy nem nagyon szereti ennek a városnak a jelenét. Szóval, ahogyan Ön a menedzsershopok laptopos bajnokairól ír, számomra egyértelműen jelzi, hogy nem kedveli ezt a jelent, amit egyébként más szóval polgáriassulánsnak nevezett.

- Dehogynem, hát az ember – ugye – megszenvedti az átalakulást; én nem alakulok át, a város körülöttem átalakul; én már beleragadtam a saját magam mocsarába, de az, ahogy alakul – *ahogy* alakul, és nem *amivé* alakul – az nem szimpatikus nekem. Én nem szeretem most ezt a várost, – annak ellenére, hogy itt élek, ezt már mondtam sokszor – mert bűdös, mert zajos, mert lakhatatlan. Nem szeretem... Sajnos a benne élő emberek is egyre messzebb sodródhatnak tőlem, szóval... de hát ez magánügy, erről nem szeretnék itt beszélni. Az, hogy hogy alakul... én úgy látom, hogy ezek-

nek a mai laptopos bajnokoknak, akik vállalkozói bálokat, és egyéb ilyen ragyogó rendezvényeket csinálnak, semmi közük a városhoz. Ők ezt díszletnek használják, nekik ez a mintha-Budapest a díszlet, nem a valódi Budapest. Semmi közük ahhoz, ami itt megy. Nézze meg, hogy mennyire nem ismerik a várost. Autóból ki, autóra be, lakásba be, irodaházból ki, kész, vége.

- Én nem tudom, hogy például Párizsban, vagy Rómában vagy Londonban, akik autóval közlekednek a lakásuktól a munkahelyükig, azok jobban ismerik-e a saját városukat.

- Ezt én nem tudom, én csak azt tudom, hogy rajtunk kívül én ismerek két átalakuló várost Kelet-Európában: Prágát és Kelet-Berlint, és mind a kettőben ugyanazok a gondok merülnek fel, mint Budapesten. Ugyanúgy szenvednek az emberek az átalakulástól, és vannak, akik nem képesek ebbe belekapcsolódni. Ha én laptopos menedzser lennék, akkor biztos kinevetném magamat, amikor bírálom magamat. Prágában erre csodálatos mozgalmak vannak: megvédeni a régi, idézőjelben mondom: *koszlott* Prágát, a valódi Prágát, Švejk Prágáját attól a mekdonáld ízléstől, ami ott sokkal drámaibb, mint Budapesten. És ugyanez van Kelet-Berlinben is; ott talán még jobbnak megőrizték a karakterét egy régi proletár városnak. Szóval, nem tudjuk. Nagyon rövid az idő, nagyon kicsi a rálátás; nem tudjuk pontosan megállapítani, hogy melyik tendencia hová fog kifutni, de ez olyan, mint amikor egy távol-keleti város elveszítette a karakterét, és lett belőle egy betondzsungel. Tokió például, vagy Szingapur ma egy-egy arcnélküli város; hiába vannak a gyönyörű, hájtek épületek, ez semmi; díszlet. Kicsi hangyák futkosnak benne, baromi idegesen. És akkor mi van?

- Na de hát éppen Ön mondta, hogy a város még nem vesztette el a karakterét...

- Csak nagyon félek, hogy el fogja veszíteni, szóval vannak ilyen tendenciák. Figyelmeztetni kell az embereket, akiknek ez a dolguk; óvniuk kellene a várost. Ez egy iszonyúan jól élhető város volt valamikor; lakható város.

- Nem lehet, hogy összemoszuk a napjainkban zajló társadalmi-gazdasági átalakulás ellentmondásait és azt, ahogyan ez a városon tükröződik? Vagy ez ennyire egybeesik, ez a két dolog? A város ennyire egy perc alatt letérképezi azt, ami a társadalomban történt?

- Nézze, én ezt nem tudom megmondani, hogy hogy van ez, de az biztos, hogy engedjék meg azt nekem, hogy én rosszul érezzem magam; hogy nekem ezek a tendenciák ne tetsszenek! Ez személyes jogom. Én szeretem ezt, törődöm ezzel a várossal valahogy; lehet, hogy összemosok dolgokat és összekeverek dolgokat, de hát az ember nem tévedhetetlen. Mióta nincsen mindenről eligazító ideológiai központ, az ember gyakran téved, de észreveszi utólag, önkritikát gyakorol, és akkor rendben van minden.

- Ön arról beszélt, hogy milyen ennek a városnak a karaktere, vagy milyen volt. És én úgy gondolom, hogy ezt a sajátos karaktert egy szerves, organikus fejlődés tette azzá, ami...

- Én azt hiszem, hogy az organikus fejlődésben nagyon nagy szerepe volt a Fővárosi Közmunkák Tanácsának, és azoknak az igen kiváló koponyáknak, akik a város életét alakították; a zseniális polgármestereknek, és annak az erős polgárságnak, amelyik akkor Budapesten élt és alkotott. Akik jóval nagyobb alázattal közeledtek ehhez a hihetetlen

Feri a hírek mögé tekint. Frankl Aljona felvétele, 1991

komplikált dologhoz, amit Budapestnek hívnak. Az a fajta tudatos tervezés, amit én itten negatív példaként soroltam föl, azért nagyon kényszeres dolog volt, politikailag sürgetett dolog volt, és miután olyan erők diktálták az építészeknek a teendőket, mint amilyenek diktálták: azok a tanácselnökök és azok a politikai irányzatok, akiknek csak a menynyiségi mutatók voltak a lényegesek; ezért nem is születhetett más eredmény. De a világon mindenütt kikerülhetetlenül ilyen eredményeket hozott ez a szörnyű lakótelepi dolog, csak hát nálunk még rosszabb volt az elmaradottságból kifolyólag, mint másutt, és még később hagytuk abba ezt a fajta tudatos tervezést.

Nagyon zavar ebben a történetben, hogy majdnem minden ilyen tervben alapvetően az embert kihagyva a *közlekedés* dominál, hogy ide gyorsforgalmú út, oda parkolóház, ide mélygarázs; minthogyha nem emberek laktának a városban, hanem autók... Az lenne az igazi, hogyha az emberek elköltöznének, és itthagynák az autókat a városban; csináljanak, amit tudnak...

- Na de hát éppen az a baj, hogy nincs elég parkoló, és nincs elég mélygarázs...

- Nem kell bejönni a városba autóval, szóval ez egy olyan dolog... menjen el Prágába valaki: Párga belvárosa csöndes! Semmi fakszni; nem engedik be az autókat, semmiféle papírok nincsenek, kivételek, meg ilyen engedély, meg olyan engedély; egészen szűk kivételektől eltekintve: az egy lakható dolog, egy élhető dolog, a prágai belváros. Gyalogoljanak! József Attila kigyalogolt Gödre, kíváncsi vagyok, ma melyik költő gyalogolna ki Gödre azért, hogy verseket olvasson fel valakinek. Röhögöm kell az egészen.

- Lehet, hogy az Ön gondolkodása fejlődésellenes?

- De, de, én az vagyok, én egy fejlődésellenes izé vagyok, én még a... nekem még a fenntartható fejlődés is egy kicsit gyanús. Én nem szeretem a fejlődést. Nekem ne fejlődjön semmi! Főleg ne az én akaratom ellenére fejlessze-

nek engemet; abból már elegendő volt! Hagyjanak már engem úgy, ahogy vagyok! Van egy véleményem; tetszik-nem tetszik, jónapot kívánok. Meg lehet bírálni. Én is megbírálom a másikat. Ez demokrácia, ez tolerancia. Azért, mert reakciós a nézetem, teszem azt, azért még meg lehet hallgatni; nekem nincs befolyásom arra, hogy az autókat kitiltjuk a Belvárosból – de jó lenne...

- Hát hiszen én is azt teszem, meg tesszük ezt most jó néhányan, hogy hallgatjuk a véleményt. Érdekelne, hogy milyenek a párgai illetve a berlini tapasztalatok, amiket említett.

- Prágában van egy zseniális művész, Milan Knizaknak hívják, a Képzőművészeti Akadémia elnöke, régi kelet-európai kapcsolatokkal rendelkező, ellenzéki figura, aki egy mozgalmat alapított most, amelyik megpróbálja Prága hagyományos értékeit megmenteni. Nagyon nehéz dolog, mert Prágában iszonyatos tőkekoncentráció megy végbe, és a rengeteg idegen, aki letelepedett a városban, egészen más igényekkel lép fel, mint a cseh kisember, a hašeki vagy a hrabali kisember. Addig meg fognak maradni ezek a turistakocsmák, ez az öt-hat, és egy ilyen futószalag-élet alakul ki a Belvárosban. Rettentően félnek tőle, nagyon jó cikkeket lehetett olvasni különböző lapokban, amiket közzétettek; az egyik írásuk megjelent magyarul is a *Pavilon* című építészeti folyóiratban; ajánlom figyelmébe mindenkinek; a legújabb számban.

Berlin pedig, Kelet-Berlin, amelyik egy lepusztult keveréke volt a régi proletár bérkaszárnnyáknak a századfordulóról, és a borzasztó betontömböknek; most egy izgalmas város lett, mert itt még nem az a fajta rablótőke dominál, mint amelyik a spekuláció folytán a határ mellett felszabaduló nyugati városrészekben, hanem valahol több önállóságot kaptak a fiatalok iniciatívái és vállalkozásai. És nem kényszerül egyik város sem a föld alá. Menjen végig Pesten! Az összes szórakozóhely szenespincékben van, ahol az ember azt várja, hogy a zenekar mellől egy ilyen pasas kijön egy kosárral a hátán, és viszi föl a tűzifát a hátán a Kovács nénihez; szóval hogy gyakorlatilag ilyen füstös pincékbe van kényszerítve az ember. Én már nem járok ilyen helyekre, de ez egy agyrém! Mutatja, hogy egy város vala-

hol nem működik. És mi van fönt; milyen irodák, milyen boltok!

De nagyon jó mozgalmakat szerveztek ezek, ilyen polgári mozgalmakat; például Berlinben van egy nagyon jó lapjuk a régi városrészeknek, amely lapban kétésbeesetten próbálják védeni azokat a főlészámolásra szánt negyedeket, ahol az öregek laknak, ahol kispénzűek laknak, ahol a proletárok laknak. És ezt fiatalok csinálják! Nálunk az ilyesmi teljesen ismeretlen...

- Ön szerint például miért nincs Magyarországon, a magyar társadalomban ilyen jellegű mozgalom, ilyen polgári mozgalom, mint Berlinben?

- Hát itt nagyon-nagyon kinyírták a polgári, civil kezdeményezéseket az elmúlt negyven évben, 45 utántól, 48 utántól, és iszonyú nehezen lehet ezeket újjáépíteni. Szóval iszonyú atomizált a társadalom, politikai elentétektől szabadt, holott ez nem kimondottan pártpolitika; ha egyszer nem olyan fajta ez a város, nem olyanok az emberek, másra vannak beállítva. Minden ilyen kezdeményezéshez kell egy olyan polgári hagyomány, olyan kontinuitása a városban lakásnak, ami nálunk nincsen meg. Itt mindenki új, ebben a városban mindenki első generációs, második generációs! Csoda, hogyha valaki vissza tudja vezetni Budapesten a családját a XVIII. század végéig, hogy azóta folyamatosan itt lakik. Ami egy másik nagyobb európai városban teljesen megszokott dolog. Ez hozzátartozik, hogy hozzánő a városhoz; a nagyapám, a dédapám, minden, ő rakta le a köveket.

- Tehát a városlakáshoz is egyfajta kontinuitás kell?

- Ez itt abszolút meghalt. Hol nőttünk fel? Az ország másik végén. Csak idekerültünk. Amíg a mi gyerekeink, vagy valakik megszokják, az hosszú idő. Hosszú idő.

Bodor Ferencsel az utolsó interjú
1994 februárjában készítette Sipos Júlia.
Március 11-én kellett volna elhangzania; erre azonban a
rádiós elbocsátások miatt nem kerülhetett sor.
Az interjú május 6-án hangzott el a Bartók Rádióban.
Bodor Ferenc április 26-án hunyt el.
Hamvai a háromszéki Gelencén nyugszanak.

FIGYELEM! NEM MINDENNAPI ÁLLÁSLEHETŐSÉGEK!

1. Kultúrtörténeti **expedíciós kutatócsoport** főállású illetve részfoglalkozású **munkatársakat keres itthoni és/vagy utazó munkára**. Az expedíciók célja Belső-Ázsia. Orosz tárgyalóképes és lehetőleg török (esetleg angol vagy német) fordítói szintű nyelvtudás szükséges!

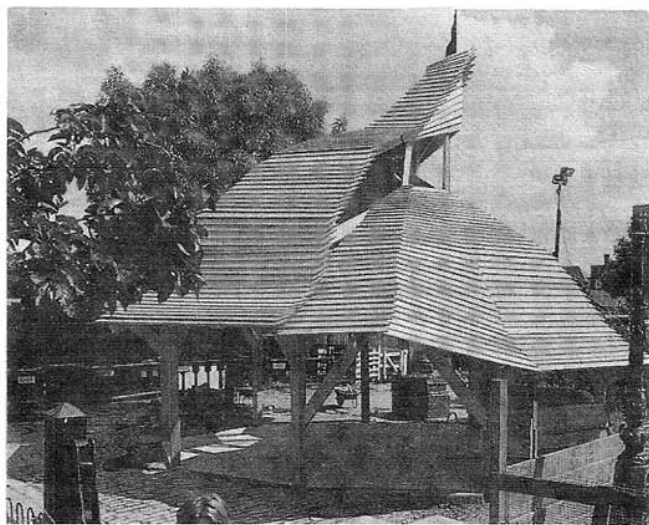
2. Ugyanez a kutatócsoport főállású illetve részfoglalkozású, itthon dolgozó, általános rendszerszemlélettel, számítástechnikai ismeretekkel **rendelkező munkatársakat keres szervezői feladatok ellátására**. Olyan emberre van szükségünk, aki figyelemmel kíséri a számítástechnikai élet történéseit, újdonságait, önállóan dolgozik, kreatív, nagy teherbírású, és képes átlátni a csoport munkáját. A szerves műveltség és az egészséges életmód iránti érdeklődés mindkét állás esetében előnyt jelent.

Az önéletrajzokat „Sziklarajzok” jellegre a következő címre kérjük: **1399 Bp. PF.:701/456**

HÍREK

A MAKONA és a PRINCE OF WALES'S INSTITUTE OF ARCHITECTURE EGYÜTTMŰKÖDÉSE –

Salamin Ferenc, Bata Tibor és Álmosdi Árpád idei, londoni vendégtanári tevékenységéről az alábbiakat írja az első évfolyam munkáját ismertető évről katalógus: *Az alapozó évfolyam egyik legfontosabb oktatási módszerének tekinthető gyakorlati építési feladat idén a Spitalfields City Farm szimbolikus bejárati épülete volt... A diákoknak információs célokra interaktív tájékoztatást szolgáló kiállításokra, és a látogatók menedékéül is szolgáló ácsszerkezetű épületet kellett tervezniük. A helyi közösségi szervezetek tevékenyen részt vettek az előkészítés minden szakaszában. A Spitalfields Market Community Trust fizette az építőanyagot, és a Bethnal Green City Challenge adományozta a környezet alakítására szánt összeget. Az öthetes kurzus első két hetét a diákok a Hooke Park erdőgazdaságában töltötték, ahol a fafeldolgozással, egyszerű faszervezetek kialakításával ismerkedtek, és arra ösztönözték őket, hogy terveiket a tanulmányozott természeti formák inspirálják. Megismerkedtek az építési területtel, annak történetével és jelenlegi használatával. Minden diák önálló tervet készített vázlatok és modell formájában. A Spitalfields City Farm képviselői és a szakmai zsűri előtt bemutatták a terveket, majd továbbfejlesztésre és megvalósításra közösen Jim Gomez tervét választották ki. A végleges terveket együtt készítették el.*

A diákok nagy része számára ez volt az első találkozás a gyakorlati építőmunkával, és az első alkalom, hogy megismerkedjenek az építési folyamatban részt vevő szakmák sajátos fogásaival.

A munkát Makovecz Imre irodájának három tagja irányította... A Prince of Wales Építészeti Intézet különleges munkakapcsolatban áll Makovecz Imrével, akinek az Intézet tervezési munkájába történt bekapcsolódása hatalmas inspirációs forrás a diákok számára...

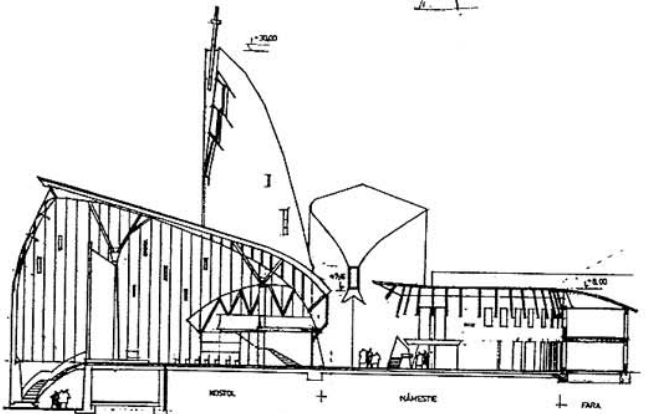
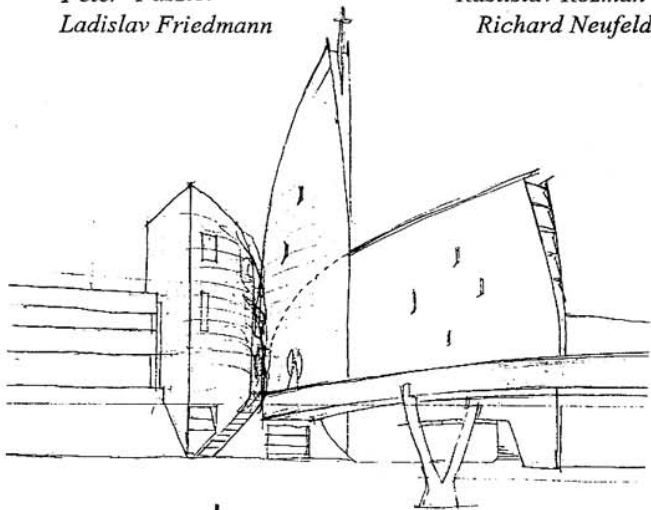
Az elkészült munkát május 31-én az Intézet tervezési igazgatója, Dr. Brian Hanson adta át.

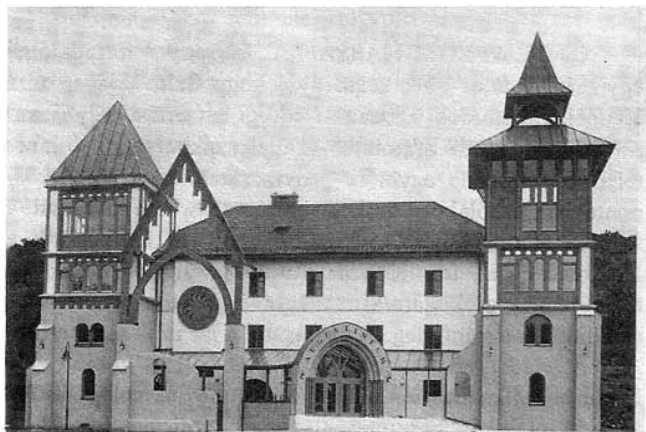
ÚJ TEMPLOM KASSÁN A „bársonyos forradalom” egyik örvendetes következménye, hogy Szlovákiában újra épülnek templomok. Kassán az eddigi két óriási egyházkerületet hét körzetre osztották. Az újak székhelye külső lakótelepeken van, de egyelőre provizóriumokban; kultúrközpontokban, iskolákban működnek. Két templom már épül; a további három építése előkészítés alatt áll. Ezek közül a legutolsóra, az ún. *Kassai Kormányprogram Lakótelep* templomára-parókiájára kiírt meghívásos pályázat értékelése júliusban történt meg. A pályázatot a mi irodánk nyerte.

A feladat meglehetősen bonyolult volt. A kijelölt hely korántsem alkalmas templom céljaira – a lakótelep eredeti koncepciójában természetesen szó sem volt templomról. A *Szűzanya Szent Szívének* szentelt templomot az új korszak szimbólumának tekintettük, amelyben újból épülhetnek templomok. Ezért törli át a templomhajó orra a lakótelepi üzletsor falát. Ugyanakkor szeretnénk, ha az új templom a hagyományokat is képviselné, ezért van tornya, sőt kettős tornya, mint a középkori templomoknak, és alaprajzi koncepciója is a középkori processziók rendjére utal. Megpróbáltunk feleletet adni arra a kérdésre, amit az organikus építészet kritikusai gyakran felvetnek: képes-e a szerves építészet kompromisszumokra egy vele ellentétes szellemiségű környezetben. A templom külső felületét terméskő borítja monumentális falfelületeket képezve, és a belső fa tartószerkezet csak a falak tetején jelenik meg. A templom belső világa merőben más atmoszférájú lesz.

Martin Drahovský
Péter Pásztor
Ladislav Friedmann

Pavel Šimko
Rastislav Rozman
Richard Neufeld

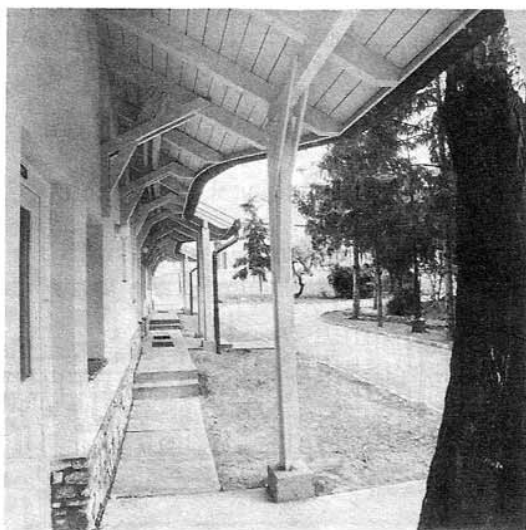

Geleta László felvétele

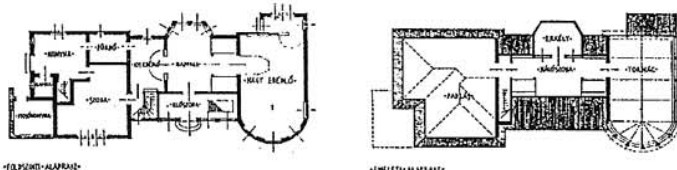
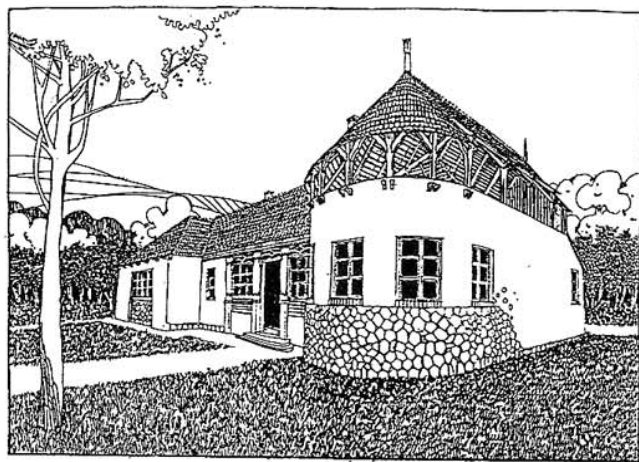
A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM piliscsabai campusa szeptember 22-én nyílik meg. Az együttest, amely az egykori orosz laktanya épületeinek átalakításával és bővítésével készült, Angelo Acerbi érsek, pápai nuncius áldja meg. A Siklósi József és Csernyus Lőrinc tervezte bővítésről 93/1-2 számunkban írtunk részletesen.

SALAMIN FERENC tervei szerint (munkatárs: Tusnád Zsolt) elkészült Szerencsen a nyolcvan férőhelyes középiskolai kollégium. Az új együttes a felismerhetetlenségig lecsupaszított egykori szolgabírói kúria helyreállításával és melléképületeinek átalakításával jött létre.

Salamin Ferenc felvételei

A VÁNDORISKOLA új évfolyamára szeptember 29-ig lehet jelentkezni. Az Egyesülés tizenhét cége által kiírt pályázat elbírálása október 1-én lesz. „A Kós Károly Egyesülés azért nyúlt vissza a középkor céhrendszerének módszereihez, mert úgy gondolja, hogy az építészet nem csak szakma, hanem hivatás is. Az ehhez szükséges információátadás csak személyesen és a mindennapi munka során lehetséges. Az Egyesülés fokozni kívánja erőfeszítéseit, mert látja, hogy a dezinformációs struktúrák tovább erősödtek, a kontraszektív folyamatok az építészet szellemi, szociális feladatait elnyomják; a természettel – az emberi természettel is – ellenséges tendenciáknak újabb és újabb szabad csatornákat biztosítanak. A Vándoriskola az általános építészeti vérkeringésbe kapcsolja be hallgatóit úgy, hogy lehetőséget biztosít a hazai hagyományok és gondolatok megismerésére és felhasználására is.”

1924?-36 SEPSISZENTGYÖRGY (SFINTU GHEORGHE) CSUTAK VILMOS LAKÓHÁZA/VILMOS CSUTAK RESIDENCE

Anthony Gall rekonstrukciós rajza

ANTHONY GALL Kós Károly műveit bemutató, kibővített kiállítása október 15-én 11 órakor nyílik a kecskeméti Cifra-házban és december 4-ig tart nyitva.

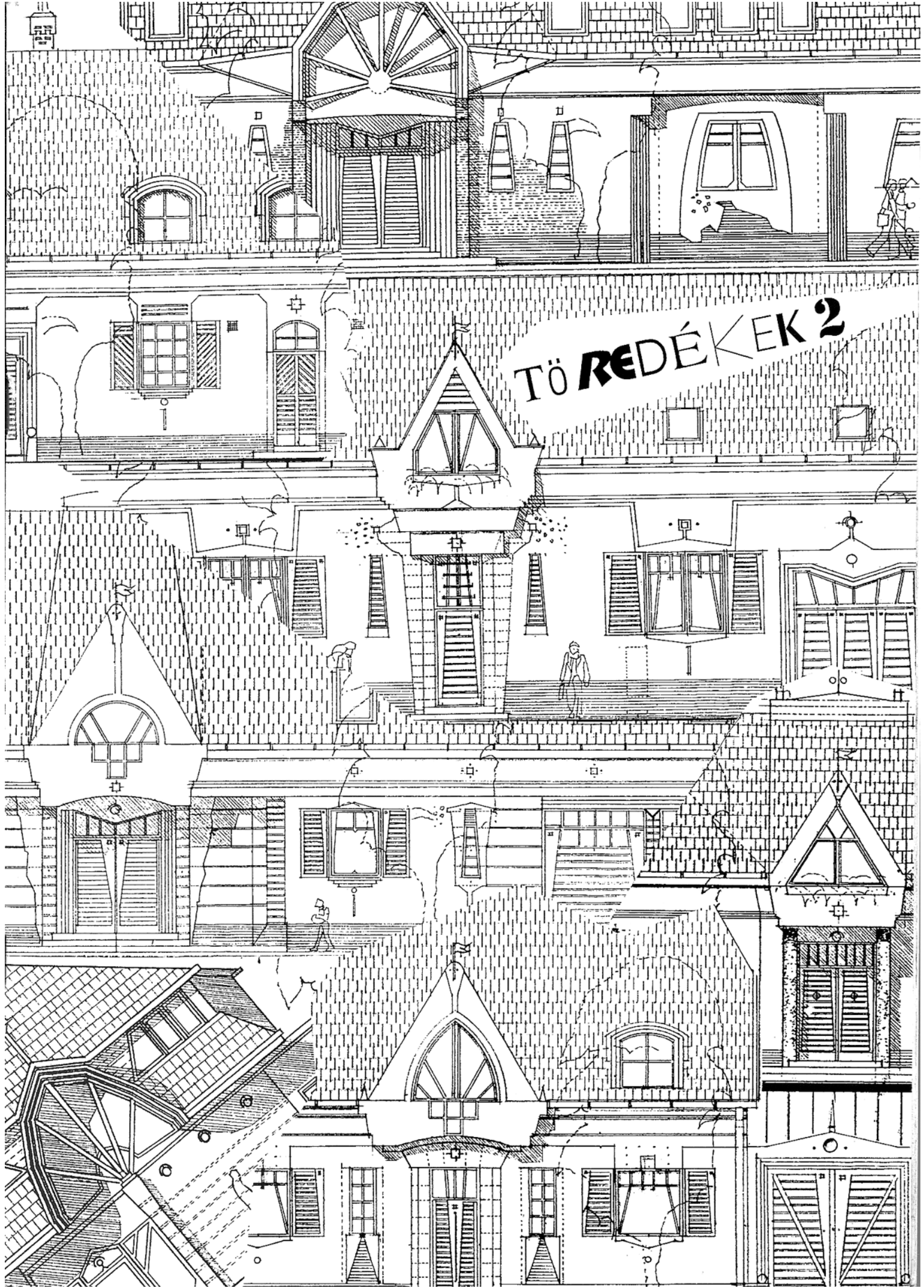
AZ AXIS ÉPÍTÉSZIRODA munkáiból nyílik kiállítás a Budapest Galéria Lajos utcai kiállítótermében szeptember 21-én. A kiállítás, amelyhez terjedelmes katalógus készült, október 9-ig tekinthető meg.

MÚJDRICZA FERENC és **PÉTER**, a tatai ravatalozó, lélekharang és temetőkapu tervezőinek *Első Kör* című kiállítása a tatai Kuny Domokos Múzeumban szeptember 25-én zárul.

A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS őszi konferenciáját a Szabad Oktatási Fórum résztvevői szervezik szeptember 23. és 25. között. Az Oktatási Fórum második évfolyama októberben indul.

A 14. VISEGRÁDI NYÁRI TÁBOR résztvevői konzolos szerkezetű kilátóteraszt építettek a tábor melletti hegyoldalban.

TÖ REDÉK EK 2

A tartalomból

Farkas Gábor tervei és épületei
Huszonnégy kecskeméti építész bemutatkozása
Kálmán István a magyar adóreformról
Interjú Makovecz Imrével és Török Ferencsel
Az utolsó rádióbeszélgetés Bodor Ferencsel

